

Обачність

Пильність

Захист

Доброзичливість

Сміливість

Представляємо вашій увазі навчальний посібник із безпеки дітей в Інтернеті, розроблений компанією Google у співробітництві з організаціями The Net Safety Collaborative та Internet Keep Safe Coalition. Цей посібник створено для того, щоб допомогти вчителям навчити дітей необхідним навичкам, завдяки яким вони зможуть користуватись Інтернетом безпечно й обачно.

Цього року ми додали до навчального посібника 10 нових занять. У співпраці з неприбутковою організацією Committee for Children ми створили нові соціально-емоційні навчальні заняття, які допоможуть дітям у подорожах цифровим світом. Крім того, ми додали нові уроки, присвячені навичкам пошуку, та оновили заняття з безпеки й захисту відповідно до потреб сучасного цифрового світу. Ми також класифікували заняття за певними рівнями (класами), врахувавши широкий спектр етапів розвитку дитини.

Посібник із безпеки дітей в Інтернеті було оцінено Науковим центром «Злочини проти дітей» Університету Нью-Гемпшир. За результатами дослідження, проведеного центром, це перший посібник із безпеки дітей в Інтернеті, який має доведений позитивний вплив на навчання дітей темам безпеки в мережі та цифрового громадянства.

Посібник із безпеки дітей в Інтернеті є самодостатнім ресурсом. Усі практичні завдання можна виконувати без спеціальних професійних навичок, з мінімальною підготовкою до занять та без спеціального обладнання чи інших ресурсів для навчання. Крім того, матеріал, пройдений на уроках, можна весело й цікаво закріпити на практиці завдяки пригодницькій онлайн-грі Interland.

Посібник охоплює п'ять фундаментальних тем щодо цифрового громадянства та безпеки:

- **Ділися з обачністю.** Цифровий слід і відповідальне спілкування
- **Не дай себе обманути.** Фішинг, шахрайство та надійні джерела
- **Бережи свої таємниці.** Безпека в Інтернеті та паролі
- **Круто бути доброзичливим!** Боротьба з негативною поведінкою в Інтернеті
- **Сумніваєшся? Спитай!** Сумнівний контент та сценарії

Цей посібник створено для 2–6 класів, однак уроки стануть у пригоді вчителям як старших, так і молодших дітей, зокрема розділи, присвячені термінам, обговоренням у класах та іграм. Радимо вам експериментувати та підібрати програму, що найкраще підходить для ваших учнів. Наприклад, ви можете пройти всю програму від початку до кінця або зосередитися на кількох уроках, які найбільше потрібні вашим учням. Додатково ви можете скористатися ресурсами для вчителів та батьків: готовими слайдами, роздруковками, посібником та порадами для сім'ї, які можна застосовувати вдома.

Міжнародна спілка International Society for Technology in Education (ISTE) провела незалежний аудит посібника з безпеки дітей в Інтернеті та визнала його ресурсом, що допомагає підготувати учнів на рівні Стандартів ISTE 2021, а також відзначила грифом матеріалів підготовчого рівня (Seal of Alignment for Readiness).

Зміст

Інструкції для вчителів	Ресурс 1 Викладання навчальної програми	4
	Ресурс 2 Словникові вправи	
	Ресурс 3 Шаблон ознайомчого листа/електронного листа для батьків	
	Ресурс 4 Поширені запитання	
Ділися з обачністю Модуль 1	Урок 1 Чи вмієте ви зберігати таємниці?	12
	Урок 2 Конфіденційність на практиці	
	Урок 3 Я не це маю на увазі!	
	Урок 4 Правильне формулювання	
	Урок 5 Хто взагалі ця людина?	
	Урок 6 Як інші нас бачать в Інтернеті?	
	Урок 7 Interland. Уважна гора	
Не дай себе обманути Модуль 2	Урок 1 Спливаючі вікна, підроблені облікові записи та інші шахрайські дії	35
	Урок 2 Хто це зі мною «розмовляє»?	
	Урок 3 Це дійсно правда?	
	Урок 4 Виявлення недостовірної інформації в мережі	
	Урок 5 Якби ми були пошуковою системою	
	Урок 6 Практика з пошуку в Інтернеті	
	Урок 7 Interland. Річка реальності	
Бережи свої таємниці Модуль 3	Урок 1 Це був не я!	72
	Урок 2 Як створити надійний пароль	
	Урок 3 Як керувати налаштуваннями конфіденційності	
	Урок 4 Interland. Вежа зі скарбами	
Круто бути доброзичливим! Модуль 4	Урок 1.1 Звертаємо увагу на почуття	85
	Урок 1.2 Практикум з емпатії	
	Урок 2.1 Трішечки доброти	
	Урок 2.2 Як проявити доброту	
	Урок 3 Від негативу до доброзичливості	
	Урок 4 Тон має значення	
Урок 5 Як слова можуть змінити загальну картину		
Урок 6 Interland. Королівство доброти		
Сумніваєшся? Спитай! Модуль 5	Урок 1 Що означає бути сміливою людиною?	113
	Урок 2 Від байдужості до допомоги	
	Урок 3 Помічники мають варіанти!	
	Урок 4.1 Коли ви бачите щось, що вас засмучує: що робити?	
	Урок 4.2 Коли вас щось засмучує в Інтернеті: що робити?	
	Урок 5.1 Що робити з недоброзичливим контентом	
	Урок 5.2 Як поводитися, якщо ви стикнулися з ворожою поведінкою в Інтернеті	
Урок 6 Коли треба звернутися по допомогу		
Урок 7 Повідомте про порушення онлайн		

Викладання навчальної програми

Навчальна програма в цьому посібнику досить гнучка, тому ви легко можете адаптувати її в класі до потреб вашої групи учнів. Радимо підлаштовувати уроки відповідно до вашого розкладу занять і готовності ваших учнів. Наприклад, ми можемо порадити провести практичне заняття з усім класом, але ви краще знаєте своїх учнів і можете відчувати, що це заняття було б краще провести в невеликих групах.

Проводьте заняття так, як, на вашу думку, буде найкраще для учнів.

Прислухайтесь до свого вчительського досвіду!

Стисло про навчальну програму:

1. Кожен модуль містить список словникових слів, які зустрічатимуться в уроках. Цей список можна роздрукувати та видати учням. **Обов'язково** перегляньте **Словникові вправи** на наступних сторінках!

2. Кожен із 5 модулів містить різну кількість уроків.

Кожен урок має таку структуру:

- ✓ **Цілі для учнів**
- ✓ **Обговорення** – довідкова інформація для вчителів, написана мовою, зрозумілою для учнів (якщо ви просто хочете зачитати їх своїм учням).
- ✓ **Практичне завдання** – деякі завдання можуть мати різні варіанти адаптації відповідно до класу.
- ✓ **Висновки** – підсумок змісту уроку та можливість для роздумів.

3. Поруч із кожною назвою уроку є символ, який позначає, для яких класів рекомендовано цей урок. Якщо це урок із медіаграмотності та/або соціально-емоційне навчальне заняття, ви побачите відповідний символ.

2-6
класи

2-3
класи

4-6
класи

Медіаграмотність

Соціально-емоційне
навчальне заняття

4. Цей навчальний посібник розроблено таким чином, щоб ви могли викладати програму будь-яким із двох способів: у порядку розташування уроків або в порядку, який відповідає потребам у навчанні цифровій грамотності ваших учнів. Модулі розташовані в порядку, у якому можна вивчати теми з нуля, але багато учнів початкових класів уже знають певну інформацію з цієї області, тож запитайте в них, що саме їх цікавить і які навички вони хочуть розвивати. Для початку було б чудово обговорити з ними, що вони знають, а чого не знають. Бажаємо успіхів в опануванні програми безпеки дітей в Інтернеті разом!

Словникові вправи

Терміни, які використовуються в цих заняттях, наведені на початку кожного модуля.

Розкажи мені більше

Необхідні матеріали

- Дошка, щоб записувати слова зі словника (грифельна дошка, ватман, магнітна дошка тощо)

Інструкції

1. Учні розбиваються по парах.
2. Учень 1 повертається спиною до дошки (учні можуть сидіти або стояти).
3. Учитель показує на дошці від трьох до п'яти слів зі словника.
4. Учень 2 дивиться на дошку та пояснює перше слово зі словника Учню 1, **не називаючи самого слова**.
5. Учень 1 намагається вгадати словникове слово.
6. Як тільки Учень 1 правильно вгадає перше словникове слово, Учень 2 переходить до пояснення наступного слова.
7. Продовжуйте кроки 3–6, доки Учень 1 правильно не вгадає всі слова на дошці.
8. У наступному раунді Учні 1 та 2 міняються місцями. Повторіть заняття з новими словами зі словника.

Бінго

Необхідні матеріали

- Роздатковий матеріал: Картки бінго зі словниковими словами з посібника
- Ігрові фішки (усе, що можна використати для позначення слів — маленькі кубики, скріпки, квасолини тощо)

Інструкції

1. Роздайте картки бінго (оберіть картки 5 x 5 або 3 x 3) та ігрові фішки кожному учню.
2. Учні заповнюють картки бінго словниковими словами із заданого модуля.
3. Учитель зачитує **визначення** словникового слова. *Учитель може випадковим чином вибрати визначення зі списку словникових слів модуля.*
4. Учні шукають, чи є слово, яке відповідає визначенню, на їхніх картках та кладуть на нього ігрову фішку.
5. Учень може вигукнути «Бінго!», коли у кожному полі рядка, стовпчика чи діагоналі буде ігрова фішка.
6. Продовжуйте грати з виданими картками бінго або попросіть учнів зняти всі ігрові фішки та зіграти знову.

Мережа слів

Необхідні матеріали

- Роздатковий матеріал: Мережа слів (сторінка 8)

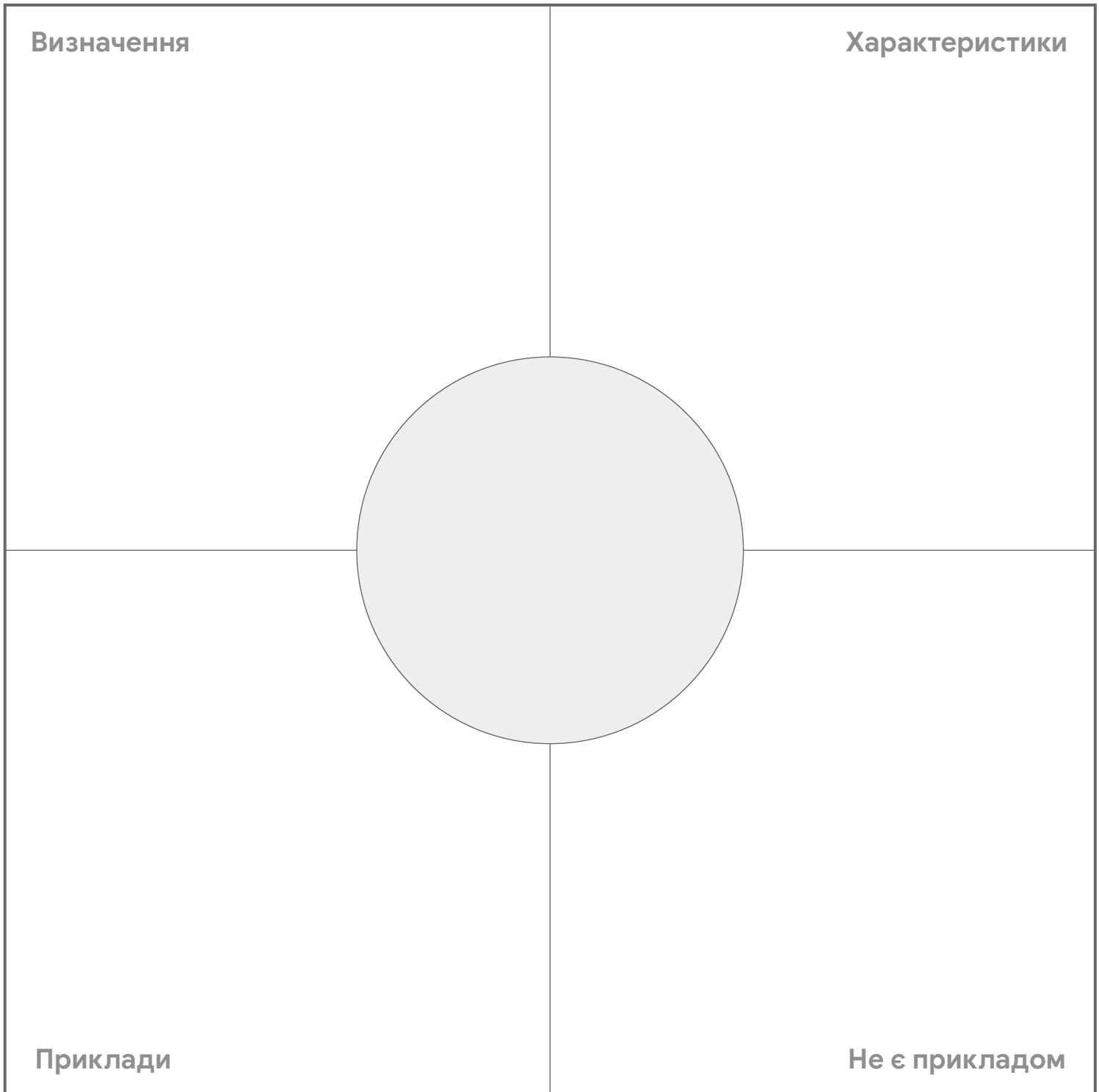
Інструкції

1. Учні розбиваються по парах.
2. Роздайте матеріали **Мережі слів** кожній групі (учні також можуть намалювати мережу слів самостійно на папері).
3. Учні пишуть одне слово зі словника в колі на роздатковому матеріалі. Цей крок можна реалізувати трьома різними способами:
 - призначте те саме слово для всіх груп учнів;
 - призначте кожній групі своє слово;
 - учні самі вибирають словникові слова зі списку модуля.
4. Потім учні в парах заповнюють роздатковий матеріал.
5. Після заповнення можна доповнити вправу таким чином:
 - учні заповнюють іншу картку мережі слів для нового слова зі словника;
 - зберіть заповнені роздаткові матеріали та розмістіть їх у класі на стіні;
 - проведіть прогулянку, як по галереї, щоб учні розглянули картки мережі слів своїх однокласників.

Картка бінго (5 x 5)

Картка бінго (3 x 3)

Мережа слів

Шаблон ознайомчого листа/електронного листа для батьків

Нижче наведено шаблон листа, який можна надіслати електронною чи звичайною поштою батькам учнів, щоб ознайомити їх із програмою з безпеки дітей в Інтернеті, яка допоможе їхнім дітям навчитися поводитися безпечно та обачно в цифровому світі. Вміст листа за потреби можна змінювати.

Шановні батьки!

Коли наші діти ще маленькі, ми робимо все можливе, щоб допомогти їм отримати якомога більше користі від Інтернету, при цьому дбаючи про їхню безпеку онлайн.

Коли діти стають підлітками, наша роль змінюється – ми маємо допомогти їм навчитися безпечно та обачно орієнтуватися в цифровій частині свого життя.

У [назва школи] ми віримо, що завдяки співпраці з батьками ми можемо підготувати наших учнів [клас] класу та навчити їх:

- критично мислити й оцінювати додатки, веб-сайти та інший цифровий контент;
- захищатися від інтернет-загроз, у тому числі від цькування та шахрайства;
- ділитися з обачністю й розуміти, чим, коли, як та з ким це можна робити;
- бути добрими та ввічливими до інших людей в Інтернеті, у тому числі поважати їх приватність;
- просити про допомогу в складних ситуаціях у батьків або інших дорослих, яким вони довіряють.

Цього року ми викладатимемо комплексну навчальну програму безпеки дітей в Інтернеті, щоб дати дітям навички, необхідні для того, щоб дбати про свою безпеку в мережі Інтернет. Одним із ресурсів програми є браузерна гра Interland, яка допомагає навчатися в інтерактивному й цікавому форматі. У цю гру також можна грати вдома (ваша дитина зможе показати вам, як це робиться). Програма безпеки дітей в Інтернеті розроблялася компанією Google разом із викладачами, дослідниками та експертами з питань інтернет-безпеки з організацій The Net Safety Collaborative та iKeepSafe.org. Це веселе навчання, що відповідає віку дітей і побудоване на базі п'яти основних уроків:

- **Ділися з обачністю**
- **Не дай себе обманути**
- **Бережи свої таємниці**
- **Круто бути доброзичливим**
- **Сумніваєшся? Спитай!**

Обачне та безпечне використання технологій може мотивувати учнів навчатися самостійно та зробити заняття в класі ще ефективнішими. Ми віримо, що ця програма стане важливим кроком у досягненні нашої мети – зробити так, щоб усі учні [назва школи] навчалися, досліджували та залишались у безпеці в Інтернеті як у школі, так і за її межами.

Ми будемо раді поділитися додатковою інформацією про цю нову програму й ознайомити вас із деякими ресурсами, які ваша дитина почне використовувати в класі, а також пропонуємо вам переглянути супутні ресурси програми на сайті g.co/BeInternetAwesome. Радимо вам запитати свою дитину про те, що вона вивчає; і хто знає, можливо, ви також дізнаєтеся для себе щось нове та корисне про конфіденційність і безпеку!

З повагою,
[Ваше ім'я]

Поширені запитання

Чи потрібно пройти з учнями весь урок, перш ніж вони зможуть грати в Interland?

Ні, але це може бути корисно. Гра приносить найбільшу користь тоді, коли вона закріплює вивчену навчальну програму. А ще буде цікавіше, якщо учні матимуть нагоду обговорити тему з вами до того, як почнуть грати.

Чи потрібні учням облікові записи Google, щоб займатися за цією навчальною програмою?

Ні! Посібник із безпеки в Інтернеті доступний кожному, хто заходить на сайт. Оскільки Google не збирає жодних даних про учнів, для навчання за програмою не потрібні імена користувачів, паролі чи електронні адреси.

На яких пристроях можна грати в Interland?

Interland працює на будь-якому пристрої, який має підключення до Інтернету та веб-браузер. Це означає, що майже будь-який комп'ютер, ноутбук, планшет або мобільний телефон підходить для занять за цією навчальною програмою.

Де можна ознайомитися з основними ресурсами програми?

- Сайт програми безпеки дітей в Інтернеті: g.co/BelInternetAwesome.
- Гра Interland: g.co/Interland.
- Посібник із безпеки дітей в Інтернеті: g.co/BelInternetAwesomeEducators.
- Ресурси для сім'ї: g.co/BelInternetAwesomeFamilies.

Чи потрібно мені пройти спеціальний тренінг або чи маю я бути вчителем певної спеціалізації, щоб навчати цій програмі?

- По-перше: будь-який учитель, від дошкільної освіти до старших класів, може викладати цю програму для своїх учнів.
- По-друге: кожен учитель – особливий. :)
- По-третє: уроки передбачають веселу, розслаблену двосторонню взаємодію між учителем і учнями; в ідеалі це має бути неупереджене активне слухання з боку вчителя.

Для якого класу найкраще підходить програма безпеки дітей в Інтернеті?

Повна програма, що включає навчальні матеріали, гру та ресурси на веб-сайті, була розроблена для учнів 2–6 класів (7–12 років). Однак залежно від того, як викладачі адаптують навчальну програму, її теми можуть бути корисними для будь-якого класу.

Як діти вчаться за допомогою гри?

Гра в безпечному навчальному середовищі закріплює концепції навчальної програми, допомагаючи дітям у формі гри навчитися правильно поводитися в цифровому світі та зрозуміти, як пов'язані дії в цифровому просторі (і їх наслідки).

Чи можна кожен урок використовувати в Google Classroom?

Так, так, і ще раз так. Ви можете призначати гру Interland як заняття для певних класів або груп чи зробити її доступною для всіх своїх учнів.

Чи є спільна папка або веб-сайт із роздатковими матеріалами для вправ, які можна було б вивести на дошку через проектор?

Так, у формі презентацій. Разом із Pear Deck ми зробили уроки доступними також на слайдах, щоб їх було зручніше презентувати, розповсюджувати та надсилати. Їх можна знайти тут: g.co/BelInternetAwesomeEducators.

Чи потрібно мені бути експертом із питань цифрового громадянства, щоб викладати за цим посібником?

Зовсім ні. Посібник розроблено таким чином, щоб кожен учитель міг викладати програму у своєму класі. Крім того, якщо вам цікаво дізнатися більше про цифрову безпеку та громадянство, ви можете пройти наш онлайн-курс для вчителів за цим посиланням: g.co/OnlineSafetyEduTraining.

Чи узгоджується навчальна програма безпеки дітей в Інтернеті з будь-якими національними стандартами?

Чудове питання. Так. Навчальна програма узгоджується як зі стандартами ISTE (Міжнародна спілка з використання технічних засобів у сфері освіти), так і зі стандартами AASL (Американська асоціація шкільних бібліотекарів).

Чи можуть мої учні зберегти свій прогрес у грі Interland?

Не в поточній версії, і це, швидше за все, не зміниться. У рамках програми безпеки дітей в Інтернеті не зберігається жодна персональна інформація. Це стосується і файлів зберігання. На те є вагомі причини: ми не збираємо дані учнів і хочемо, щоб гра була доступна кожному, тому не обов'язково створювати обліковий запис, ім'я користувача чи пароль.

Це добре, але багато моїх учнів пишуться тим, що пройшли гру, і тим, що вони дізналися.

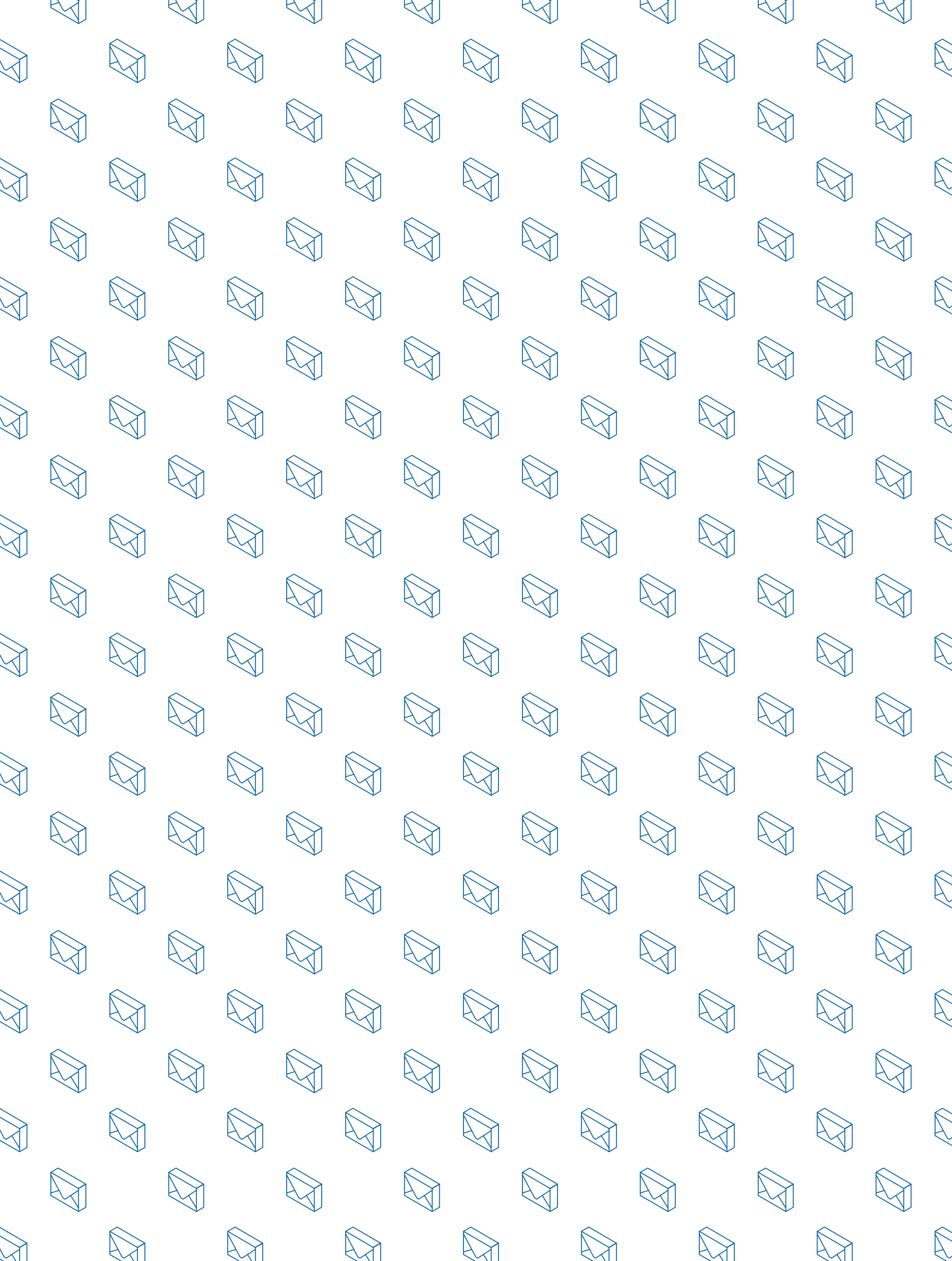
Ми це розуміємо й тому створили сертифікат про завершення курсу. Шаблон сертифіката можна заповнити, роздрукувати та вручити кожному учню або учениці, які пройшли курс.

Де я можу знайти інші матеріали для вчителів?

Усі матеріали програми безпеки дітей в Інтернеті можна знайти на цій сторінці: g.co/BelInternetAwesomeEducators.

Чи є онлайн-спільнота людей, які використовують цю програму, діляться ідеями чи шукають допомоги?

Так! (І це нам дуже подобається.) Ми часто ділимося ідеями та спілкуємось з учителями у Твіттері. Підписуйтеся на нас, щоб дізнатися більше про програму безпеки дітей в Інтернеті та поспілкуватись на інші теми: [@GoogleForEdu](https://twitter.com/GoogleForEdu).

Ділися з обачністю

Як захистити себе, свою інформацію та конфіденційність в Інтернеті

Огляд уроку

Урок 1	Чи вмієте ви зберігати таємниці?	2–6 класи
Урок 2	Конфіденційність на практиці	2–6 класи
Урок 3	Я не це маю на увазі!	ML 2–6 класи
Урок 4	Правильне формулювання	ML 2–6 класи
Урок 5	Хто взагалі ця людина?	2–6 класи
Урок 6	Як інші нас бачать в Інтернеті?	2–6 класи
Урок 7	Interland. Уважна гора	2–6 класи

Теми

Учителі й батьки знають, як необачні дії в мережі можуть вплинути на репутацію в майбутньому. Однак дітям важко пояснити, що нібито цілком невинний допис колись можуть побачити та неправильно зрозуміти люди, для яких він не призначався.

Ці заняття допоможуть на практичних прикладах навчити школярів захищати свою особисту інформацію й конфіденційність даних, а також підтримувати позитивну репутацію в мережі.

Цілі для учнів

- ✓ **Навчитися** створювати та підтримувати позитивну репутацію як у мережі, так і в реальному житті.
- ✓ **Навчитися** поважати конфіденційність і межі приватного життя інших.
- ✓ **Навчитися** розуміти можливі наслідки необачних дій у мережі.
- ✓ **Навчитися** звертатися по допомогу до дорослих у делікатних ситуаціях.

Застосовні стандарти

Стандарти ISTE для вчителів: 1a, 1b, 2a, 2c, 3b, 3c, 3d, 4b, 4d, 5a, 6a, 6b, 6d, 7a
Стандарти ISTE для учнів: 1c, 1d, 2a, 2b, 2d, 3b, 3d
Навчальні стандарти AASL: I.a.1, I.b.1, I.c.1, I.d.3, I.d.4, II.a.2, II.b.1, II.b.2, II.b.3, II.c.1, II.c.2, d.2., III.a.1, III.a.2, III.a.3, III.b.1, III.c.1, III.c.2, III.d.1, III.d.2, IV.a.1, IV.a.2, V.a.2, VI.a.1, VI.a.2, VI.a.3

Ділися з обачністю

Словник

Уроки 1 і 2

Конфіденційність в Інтернеті. Широкий термін, який зазвичай означає можливість контролювати, яку інформацією про себе ви розміщуєте в мережі та хто може її бачити й ділитися нею.

Особиста інформація. Особистою (або конфіденційною) вважається інформація, яка вас ідентифікує — наприклад, ваші ім'я та прізвище, адреса, номер телефону, номер соціального страхування, електронна адреса тощо. Краще за все не ділитися такою інформацією в мережі.

Репутація. Ідеї, думки, враження чи переконання, які мають про вас інші люди. Ви не можете знати напевно, яку маєте репутацію, але зазвичай хочете, щоб вона була позитивною й гарною.

Урок 3

Код. Слово чи фраза, зображення (наприклад, логотип чи смайлик) або інший символ чи набір символів, що представляють певне значення або повідомлення. Іноді це секретний код, який розуміють лише певні люди; часто це просто символ, який означає щось, що розуміють майже всі.

Контекст. Інформація, яка оточує повідомлення, або щось, що ми бачимо, що допомагає нам зрозуміти його. Контекстом може бути місце, де розміщене повідомлення, час, коли воно з'явилося, або особа, від якої воно надійшло.

Тлумачення. Те, як людина розуміє повідомлення, або значення, яке вона від нього отримує.

Представлення. Фото, символ або опис, що багато говорить (або відображає правду) про особу або групу.

Урок 4

Кадр. Коли ви робите фотографію або відео пейзажу, людини чи об'єкта, кадром буде те, що зможе бачити глядач. Те, що ви вирішите залишити поза кадром, ваш глядач не зможе побачити.

Уроки 5 і 6

Припущення. Те, що ви або інші люди вважаєте правдою про когось або щось, але немає жодних доказів того, що це правда.

Ретельно добирати. Вирішувати, що розміщувати в мережі (текст, фотографії, звуки, ілюстрації чи відео), і думати про те, як це може вплинути на людей, які це побачать, або що вони можуть про вас подумати.

Цифровий слід (або цифрова присутність).

Це всі дії людини в Інтернеті, з яких складається її електронний портрет. Коли ви публікуєте фотографії, аудіозаписи, відео, текстові повідомлення, дописи в блозі чи пишете щось на сторінках друзів, то залишаєте в мережі так званий слід.

Факт. Щось, що є насправді дійсним або правдивість чого можна довести.

Думка. Те, що ви чи інші люди думаєте про когось або щось. Це не обов'язково є фактом, оскільки думку неможливо довести.

Урок 7

Надмірна відвертість. Коли ви забагато ділитесь інформацією в мережі. Зазвичай це означає повідомляти забагато особистого або просто забагато говорити про себе в певній ситуації чи розмові в мережі.

Чи вмієте ви зберігати таємниці?

Учні розбиваються на пари та порівнюють вигадані таємниці, щоб отримати уявлення про рівні конфіденційності.

Інформація про урок. Це базовий урок, присвячений конфіденційності в мережі для людей різного віку. Цей урок про те, що майже неможливо забрати назад те, чим ви поділилися, або контролювати, хто побачить цей контент та як надовго він буде видимий у мережі. Корисно буде спочатку запитати в учнів, які технології вони використовують, а потім згадувати ці додатки чи пристрої під час виконання завдання. Якщо ви не знайомі з цими додатками й пристроями, не проблема! Вашим учням, скоріш за все, сподобається, якщо ви попросите їх допомогти вам із цим.

Цілі для учнів

- ✓ **Зрозуміти**, яку особисту інформацію слід зберігати в таємниці і чому.
- ✓ **Запам'ятати**, що кожен має право на збереження своїх таємниць.

Обговорення

Чому конфіденційність має таке велике значення?

Завдяки Інтернету тепер дуже легко спілкуватися з родиною, друзями — з будь-ким. Ми надсилаємо повідомлення, ділимося фотографіями, приєднуємося до чатів та прямих трансляцій, та часто не замислюємося про те, хто їх може побачити просто зараз або колись у майбутньому. Сьогодні ви можете поділитися смішним дописом або картинкою, які видаються вам цілковито невинними, а завтра їх можуть побачити не ті люди та зробити неправильні висновки. Чийсь почуття можуть постраждати. Людина, яка не зрозуміла жарту, може подумати, що ви злий лише тому, що не знайома з вами. Якщо щось з'явилось в мережі, забрати це назад буде важко, а люди зможуть копіювати, робити знімки екрана та надсилати цей контент іншим. Тож пам'ятайте:

- те, що ви публікуєте або чим ділитесь у мережі, може побачити хто завгодно;
- контент, опублікований у мережі, важко або навіть неможливо видалити з неї назавжди — навіть якщо хтось просто зробить знімок екрана й поділиться ним з іншими (це як перманентний маркер: його дуже важко стерти);
- уся ця інформація про вас, яку бачать інші люди в Інтернеті та яку так важко видалити, — це і є ваша репутація (те, що люди думають про вас), тож краще вам контролювати те, чим ви ділитесь.

Ось чому так важливо піклуватися про свою конфіденційність. Щоб захистити її, публікуйте лише те, що вважаєте цілковито безпечним для себе та своєї репутації (інакше кажучи, ретельно думайте про те, що ви говорите, публікуєте або надсилаєте в Інтернеті).

Також добре знати, коли взагалі нічого не публікувати — не реагувати на чийсь пост, фото чи коментар; не писати щось, що може бути неправдою (навіть якщо це просто жарт); не бути занадто відвертим та не публікувати особисту інформацію. Є дуже гарна порада: «Перш ніж публікувати, подумай». Поважати

Продовження на наступній сторінці →

власну та чужу конфіденційність — це замислюватися над тим, що можна публікувати, хто може бачити те, що ви публікуєте, який вплив це може мати на вас та інших людей (завтра чи коли вам буде аж 16!), а коли взагалі краще нічого не розміщувати.

Нижче наведено деякі питання для подальшого обговорення (ці питання також можна дати учням додому для подальшого обговорення в сім'ї).

- Чому ніколи не слід розміщувати своє повне ім'я, адресу, номер телефону та іншу особисту інформацію в мережі?
- Коли можна ділитися фотографією чи відео когось іншого?
- Чи можна взагалі повідомляти чужу конфіденційну чи приватну інформацію — чому/чому ні? А якщо ви думаєте, що це жарт?
- Якщо близька вам людина публікує приватну інформацію, яка змушує вас думати, що ця людина в небезпеці — ви б розповіли про це комусь? Якщо так, то чи повинні ви сказати цій людині, що хвилюєтеся? Чи потрібно сказати їй, що ви думаєте про те, аби повідомити дорослого, який піклується про неї?

Практичне завдання

1. Вигадайте таємницю

Це має бути щось **вигадане**, а не ваш справжній секрет.

2. Розкажіть таємницю своєму партнеру

Розказали? Тепер розбийтеся на пари, обміняйтеся таємницями й обговоріть наведені далі запитання.

- Чи поділилися б ви з кимось цією таємницею?
- Якщо так, то з ким і чому?
- Як би ви почувались, якби хтось розповів усім вашу таємницю без вашого дозволу?

3. Розкажіть класу

Розкажіть класу, яка ваша вигадана таємниця, з ким ви нею поділилися б і чому. Клас може обговорити свої відповіді на запитання, наведені вище.

Висновки

Таємниці — один із багатьох різновидів особистої інформації, яку ми не розголошуємо в мережі та якою варто ділитися лише з найближчими рідними та друзями. Поділившись таємницею, ви більше не контролюєте, куди вона піде далі. Ось чому кажуть, що завжди слід подумати, перш ніж щось публікувати (і це правда!). Інші види інформації, які ніколи не слід розміщувати в мережі:

- домашня адреса й номер телефону
- електронна пошта
- паролі
- повне ім'я та прізвище
- оцінки та домашнє завдання

Конфіденційність на практиці

Клас розглядає чотири сценарії й обговорює, як зберегти інформацію конфіденційною в кожному випадку.

Цілі для учнів

- ✓ **Навчитися** дивитися на питання конфіденційності з точки зору інших людей.
- ✓ **З'ясувати**, чому різні випадки вимагають різних рівнів конфіденційності.

Обговорення

Практичні приклади: що робити?

Ознайомтеся з наведеними нижче прикладами, щоб дізнатися більше.

Практичне завдання

Розгляньмо п'ять практичних прикладів і поговорімо про те, якого рішення щодо конфіденційності вимагає кожен із них. Ми поділимося на чотири групи, обговоримо по одному прикладу в кожній групі, а потім усім класом обговоримо отримані висновки.

Необхідні матеріали

- Конспект для вчителя: «Конфіденційність на практиці»

Сценарії

Сценарій 1. Хтось сказав Дитині А, що корисно час від часу міняти паролі та коди входу на телефоні. Тому вона вирішує змінити свій пароль в улюбленій грі.

Найкращий друг Дитини А, Дитина Б, теж любить грати в цю гру, але не має власних даних для входу, тому Дитина Б грає в цю гру через ім'я та пароль для входу Дитини А. Дитина А ділиться новим паролем з Дитиною Б.

- Чи вчинила Дитина А правильно, змінивши пароль?
- Чи вчинила Дитина А правильно, коли дала свій пароль Дитині Б?
Чому так або чому ні?

А якби Дитина А поділилася паролем для входу у свій обліковий запис соціальної мережі? Та сама відповідь? Та сама відповідь, якщо діти навчаються в школі та мають різних друзів?

Сценарій 2. Один з учнів веде щоденник. Ви дізнаєтесь, що друг знайшов його, коли вони ночували в нього вдома, і подумав, що буде дуже смішно, якщо він опублікує кілька уривків зі щоденника в мережі.

- Чи був друг неправий, розмістивши цю інформацію в мережі? Чи було це смішно? Чому так або чому ні?
- Як би ви почувалися, якби це був ваш щоденник?

Сценарій 3. Хтось написав на сторінці вашого друга в соціальній мережі:

«Гарного відпочинку!»

- Чи розповідав друг усім, що він збирається кудись їхати?
- Чи хотів він, щоб усі на світі про це дізналися?
(Ну, можливо, не всі на світі, але хто знає.)
- Чи можна було побажати гарного відпочинку більш конфіденційним способом?

Сценарій 4. Ви знаєте, що один учень створив підроблений обліковий запис у соціальній мережі та видає себе за іншого учня так, щоб той виглядав погано.

- Чи має право учень, який став жертвою, знати про це? Чи ви б сказали йому про це?
- Важко з'ясувати, хто це зробив, але ви знаєте, хто це. Чи попросили б ви цього учня видалити підроблений профіль?
- Чи розповіли б ви про це вчителю чи іншому дорослому, якому довіряєте?

Сценарій 5. Діти у вашому домі по черзі використовують планшет вашої мами, тому всі знають пароль. У вашої сім'ї також є один обліковий запис для онлайн-покупок на одному веб-сайті. Усе було добре, поки одного разу до вашого брата не прийшов у гості друг, і вони через планшет вашої мами розглядали геймерські навушники на цьому сайті. Ваш брат пішов перекусити на кухню, а потім вони пішли на вулицю погуляти. Через кілька днів вам додому доставили посилку. У ній були навушники. Ваш брат сказав, що не замовляв їх. Ви йому вірите.

- Ваші батьки, звичайно ж, запитають, як ці навушники потрапили у ваш дім. Що ви та ваш брат будете робити?
- А як щодо пароля? Чи бачите ви проблему в тому, що всі у вашій сім'ї використовують однакові паролі для сімейних пристроїв та облікових записів, якщо друзі також можуть користуватися цими пристроями та обліковими записами? Не хочете обговорити це зі своєю сім'єю?

Висновки

Різні обставини вимагають різної реакції. Але завжди слід поважати бажання інших людей щодо конфіденційності їхньої особистої інформації, навіть якщо ви на місці цих людей учинили б інакше.

Конфіденційність на практиці

Примітка для вчителів. Цей аркуш допоможе вам провести обговорення в рамках цього уроку; він не є роздатковим матеріалом для учнів. Запишіть їхні правильні та/або найкращі відповіді на дошці та обговоріть.

Сценарій 1

• **Чи вчинила Дитина А правильно, змінивши пароль?**

Так, базовою рекомендацією щодо забезпечення конфіденційності є мати різні паролі для різних пристроїв та сервісів, а також змінювати їх принаймні раз на рік.

• **Чи вчинила Дитина А правильно, коли дала свій пароль Дитині В?**

Чому так або чому ні?

Ні. Ми знаємо, що діти часто діляться паролями з друзями, і вони мають знати, що це погано для конфіденційності та безпеки в мережі. Тут ви можете допомогти дітям назвати причини, чому саме це погано. Поставте їм таке запитання: «Чи можете ви придумати ситуацію, у якій ви б не хотіли, щоб хтось, крім дорослого, якому ви довіряєте, завжди знав би ваш пароль?»

Нижче кілька прикладів таких ситуацій.

- Іноді дружба закінчується і люди злятаються. Чи хотіли б ви, щоб хтось, хто дуже злий на вас, мав змогу передати ваш пароль комусь іншому?

- А якби ваш друг знав пароль від вашого телефона і ввійшов у систему, прикинувшись вами, та заради жарту сказав би щось дивне чи образливе про когось, кого ви обидва знаєте? Це виглядало б так, ніби це сказали ви.

- Якби ви поділилися своїм паролем з кимось, хто переїхав, чи хотіли б ви, щоб ця людина мала доступ до ваших облікових записів та приватної інформації назавжди?

- Ви граєте в гру, а інший гравець просить ваш логін, щоб грати під виглядом вас. Чи повідомили б ви йому свій логін, навіть якщо це друг? Подумайте, що ви можете робити в цій грі та як він міг би робити у вашому обліковому записі все замість вас. Це нормально? Це буде нормальним наступного тижня чи наступного року?

• **А якби Дитина А поділилася паролем від свого облікового запису соціальної мережі? Та сама відповідь? Та сама відповідь, якщо вони навчаються в школі та мають різних друзів?**

- Так, відповідь та сама, оскільки не можна давати паролі від будь-яких облікових записів друзям, навіть найближчим, оскільки, як вже говорилося в першому пункті вище, друзі змінюються; іноді друзі стають колишніми друзями, а вам не дуже захочеться відкривати свій обліковий запис чи профіль для когось, кому ви байдужі. Хтось може змінити вашу інформацію, виставити вас у поганому світлі або зробити так, ніби це ви пишете щось погане про когось іншого.

Сценарій 2

• **Чи був друг неправий, розмістивши цю інформацію в мережі? Чи було це смішно? Чому так або чому ні?**

Деякі учні можуть сказати, що це смішно, якщо те, чим він ділиться, смішне, тому заглибтеся в цю тему та поставте учням наступне запитання...

• **Як би ви почувалися, якби це був ваш щоденник?**

Продовження на наступній сторінці →

Сценарій 3

- **Чи розповідав друг усім, що він збирається кудись їхати?**

Якщо діти відповіли «так», тоді запитайте їх...

- **Чи хотів він, щоб усі на світі про це дізналися?**

Ні. (Ймовірно)

- **Чому ні?**

Наприклад: його сім'я, можливо, не хотіла повідомляти про своє місцеперебування або турбувалася про безпеку будинку, коли в ньому нікого немає.

- **Чи можна було побажати гарного відпочинку більш конфіденційним способом?**

Діти, скоріш за все, придумують кілька гарних відповідей, наприклад надіслати приватне повідомлення, SMS, зателефонувати тощо.

Сценарій 4

- **Чи має право учень, який став жертвою, знати про це? Чи ви б сказали йому про це?**

У вас буде власна відповідь на першу частину цього запитання, але було б цікаво почути відповіді учнів та обговорити, чи розповіли б вони жертві та що саме розповіли б.

- **Важко з'ясувати, хто це зробив, але ви знаєте, хто це. Чи попросили б ви цього учня видалити підроблений профіль?**

Не всім було б комфортно протистояти агресору, і це нормально. Запитайте клас, чи хтось міг би це зробити й чому. Подивіться, чи виникне дискусія між учнями.

- **Чи слід сказати про це вчителю чи іншому дорослому, якому ви довіряєте?**

Так, якщо ніхто не скаже агресору припинити це або якщо хтось скаже про це, але він не видалить підроблений обліковий запис.

Допоможіть учням зрозуміти, що захищати інших від шкоди, у тому числі від переслідувань, соціального відчуження, знущання та цькування, дуже важливо. Це не означає «ябедничати».

Важливо розуміти, що це робиться для того, щоб захистити когось, а не завдати шкоди іншій людині.

- **Що може статися, якщо цього ніхто не зробить?**

*Шкода, яку завдають іншій людині, не припиниться. Це гарний привід поговорити з класом про те, що турбуватися про інших важливо. Більше про це в розділі **Доброзичливість в Інтернеті**.*

Сценарій 5

- **Ваші батьки, звичайно ж, запитають, як ці навушники потрапили у ваш дім. Що ви та ваш брат будете робити?**

Ваші учні можуть рефлексивно зосередитися на тому, що правильно і що неправильно робити та говорити. Це цілком нормально. Стисло обговоріть це та подивіться, чи досягнуть вони згоди в цьому питанні.

- **А як щодо пароля? Розкажіть мені, наскільки ризиковано те, що вся сім'я використовує однакові паролі для сімейних пристроїв та облікових записів.**

Учні мають подумати та обговорити наступне: 1) захист паролів сім'ї, коли приходять друзі, 2) чому важливо не ділитися сімейними паролями з друзями та іншими людьми за межами сім'ї та 3) які інші проблеми можуть виникнути, крім того, що друзі можуть замовляти щось через сімейні облікові записи.

Я не це маю на увазі!

Використовуючи лише смайлики, учні створюють футболки, щоб зобразити себе. У процесі вони дізнаються, що різні люди можуть по-різному тлумачити одне і те ж повідомлення.

Довідка для вчителів стосовно медійної грамотності. Коли ми одягаємо футболки з логотипами компаній, спортивних команд, шкіл, з музикантами, політиками тощо, ми, по суті, є ходячою рекламою. Це практичне заняття показує, що футболка є одночасно і прямим повідомленням, і носієм інформації. Це допоможе учням зрозуміти, що носії інформації – не тільки на екранах.

Цілі для учнів

- ✓ **Зрозуміти**, що важливо запитувати себе: як інші люди можуть по-іншому тлумачити це повідомлення?
- ✓ **Дізнатися** про те, як багато візуальних сигналів використовують люди для комунікації.
- ✓ **Переконатися**, що те, чим вони діляться в мережі, так само як і на футболці, є носієм інформації.
- ✓ **Дізнатися**, що означає «контекст» та «представлення».

Обговорення

Чи траплялося таке, що хтось колись неправильно зрозумів те, що ви сказали, зробили, написали чи розмістили в мережі? Вам довелося пояснювати, що ви мали на увазі зовсім інше, бо ця людина засмутилася або розізлилася?

Спілкуючись, зазвичай **ми** знаємо, що маємо на увазі, але люди, з якими ми спілкуємося, іноді цього не розуміють, особливо якщо ми не поруч один з одним. Це відбувається тому, що досвід людей впливає на те, як вони тлумачать зображення та слова.

Ще більше непорозуміння додає те, що існує багато повідомлень, які ми передаємо, навіть не підозрюючи про це. Ми говоримо людям, ким ми є, і судимо, ким є вони, використовуючи такі сигнали, як наш одяг, зачіска і навіть те, як ми ходимо або жестикулюємо. Це називається «представленням» – вираженням чогось про річ, особу чи групу шляхом використання зображень, символів, стилю та слів.

Ось приклад: якби ви побачили в мережі фото людини, одягненої у спортивний костюм із логотипом відомої команди, то ви, скоріш за все, подумали б, що ця людина є фанатом цієї команди (і, мабуть, мали б рацію). Це тому, що більшість із нас розпізнає дизайн спортивного одягу – ми знаємо, що це спортивний «код». Тож навіть якщо ми не впевнені, яка команда має такий логотип, ми знаємо, що це, скоріш за все, спортивна команда.

А що як ви б побачили фото людини з трикутним шматком сиру на голові? Що б ви подумали про цю людину? Якщо ви живите у штаті Вісконсин або ви – футбольний фанат, то ви знаєте, що «сирна голова» – це прізвисько футбольних фанатів Green Bay Packers. Людина на фото одягла капелюх зі шматком сиру, щоб представити команду Packers.

Можливо, у вас навіть виникла б спокуса якось прокоментувати цей дивний капелюх. Це могло б розлютити фанів Packers. Для них ваш коментар грубий, і у них може виникнути спокуса також відповісти вам злим коментарем. Це, у свою чергу, розізлить вас і може викликати цілий потік негативних коментарів та ображених почуттів.

То як ми можемо бути впевнені, що інші люди зрозуміють, що ми маємо на увазі, розміщуючи повідомлення в мережі? Один із способів — уявляти, що ми створюємо контент, а не просто спілкуємося чи граємо в ігри. Щоразу, коли ми створюємо профіль у мережі, надсилаємо комусь повідомлення, залишаємо коментар в ігровому чаті або ділимося фото, ми створюємо контент. Як і всі успішні творці контенту, ми думаємо про те, який контент ми створюємо та яким контентом ділимося, тому робимо паузу, перш ніж щось опублікувати, і питаємо себе: «Чи може хтось не схожий на мене зрозуміти моє повідомлення якось інакше?»

Практичне завдання

Необхідні матеріали

- Роздатковий матеріал «Пуста футболка» (одна для кожного учня)
- Роздатковий матеріал «Табличка зі смайликами» (її можна вивести на екран через проектор або надрукувати й повісити так, щоб усі бачили)
- Маркери, кольорові олівці або воскові олівці для малювання
- Скотч (або щось інше, що допоможе закріпити малюнки на стіні)

1. Опишіть себе за допомогою смайлів

Щоб ми могли краще уявити себе вмілими творцями контенту, ми будемо прикрашати футболки. Використовуючи роздатковий матеріал у вигляді футболки, намалюйте своє представлення, використовуючи лише смайлики. Ви можете використовувати один, два або три смайли, але не більше. Ви можете скопіювати смайли з таблички або намалювати власні.

2. Покажіть і розкажіть

Розбийтеся на пари і спробуйте вгадати, про що говорять смайли на футболці вашого партнера. Чи вдалося вам точно вгадати, чи доводилося пояснювати один одному, що означає ваш вибір смайликів?

3. Дізнайтеся щось один про одного

Розвісьте «футболки» у класі, щоб усі могли подивитися на футболки інших. Чи можете ви точно сказати, яка футболка кому належить?

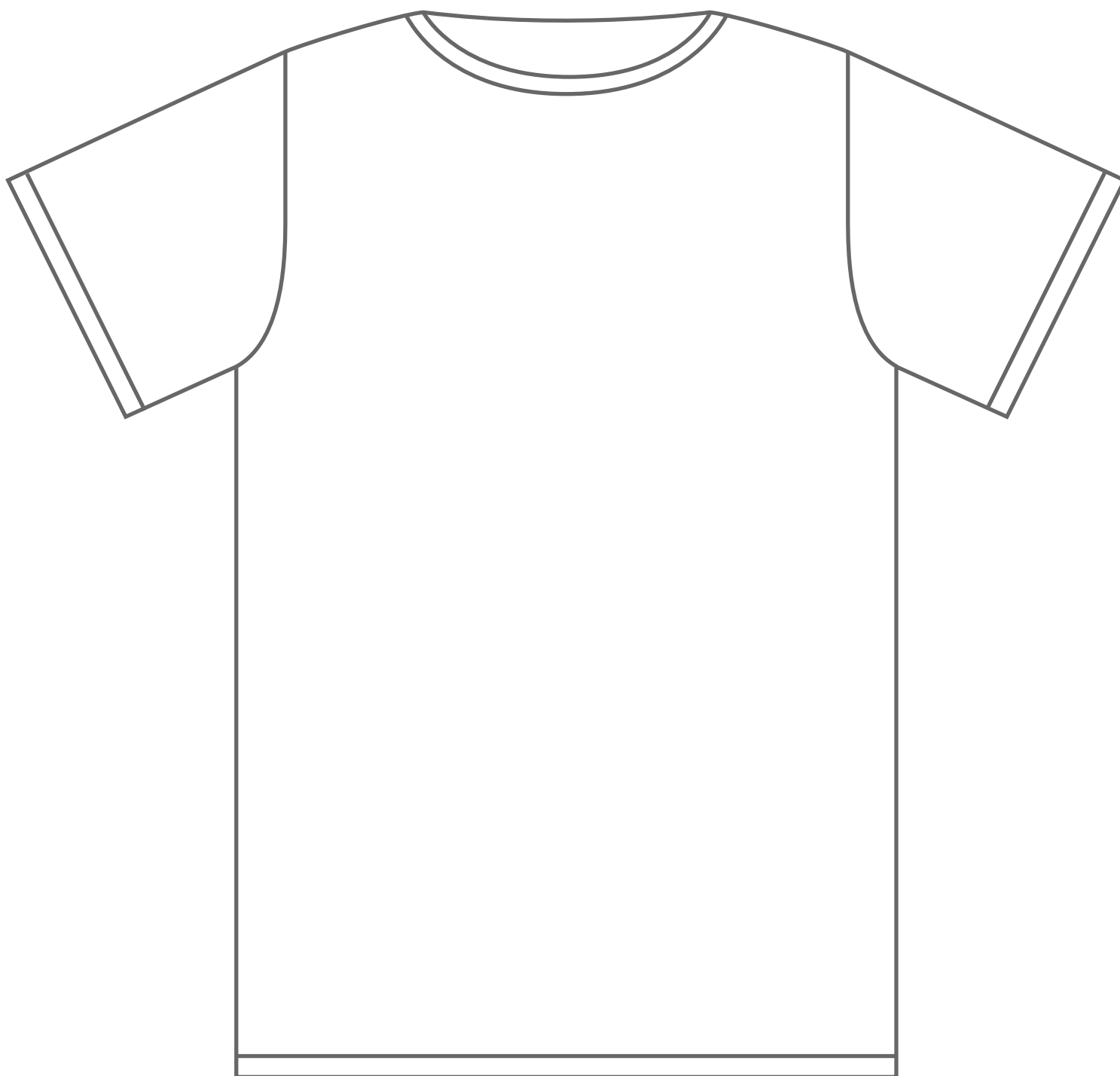
4. Обговоріть усім класом:

- Що допомогло, а що навпаки заважало зрозуміти, де чия футболка? Які символи на футболках було легко зіставити з учнями? Чи були смайли, які використовувало багато учнів? Чи були смайли, які використав лише один учень?
- Чи всі погодилися із значенням кожного смайла? Як контекст може змінити значення смайла? Подивіться на смайл руки з двома пальцями. Звідки ви знаєте, чи означає він мир, перемогу чи число 2? А як щодо смайла вогню? Чи означає він небезпеку/надзвичайну ситуацію? Справжню популярність чи успіх («Чувак, це вогонь!»)? Чи змінюється значення залежно від того, де з'являється смайлик (наприклад, смайлик із посмішкою на домашньому завданні може означати, що ваш учитель вважає, що ви добре попрацювали, але в текстовому повідомленні від друга цей смайл може означати, що він щасливий чи жартує)? Чи змінюється значення залежно від того, з якими іншими смайлами поєднується той чи інший смайл?

Висновки

«Чи може хтось не схожий на мене зрозуміти це якось інакше? Чи впевнений(-а) я в тому, що інші зрозуміють те, що я маю на увазі? Чи можуть вони зрозуміти це неправильно?» Так само потрібно запитувати себе про це, перш ніж самому щось коментувати. «Чи впевнений(-а) я в тому, що розумію те, що інші мають на увазі? Звідки я це можу знати?»

Пуста футболка

Табличка смайлів

Правильне формулювання

Довідка для вчителів. Контент створюють люди, які роблять вибір. Основний вибір — це що залишити, а що прибрати. Цей урок допомагає учням подивитися на себе як на творців контенту, які приймають рішення, чим ділитися в мережі.

Цілі для учнів

- ✓ **Уявити** себе творцем контенту.
- ✓ **Зрозуміти**, що люди, які створюють контент, роблять вибір, що показувати, а що залишити за кадром.
- ✓ **Використовувати** концепцію формування кадрів, щоб зрозуміти різницю між тим, що робити видимим та публічним, а що — конфіденційним чи невидимим.

Обговорення

Люди, які створюють візуальний контент, контролюють кількість інформації, якою вони бажають поділитися, через **формування кадру**. Вони вирішують, що включити **в кадр** (те, що ми можемо бачити), а що залишити **поза кадром** (невидимим).

Практичне завдання

Виконайте кожне завдання в класі, а потім обговоріть:

1. Формування кадрів

Увесь контент — результат цілого ряду вибору, який роблять його творці. Важливим вибором є те, що включити в кадр, а що залишити невидимим. Коли ми робимо фото чи відео, є те, що потрапляє в кадр, і те, що лишається поза кадром.

Щоб побачити, як це працює, візьміть індексну картку та виріжте прямокутник із центру, щоб зробити рамку.

Тримайте рамку на відстані витягнутої руки й повільно переміщуйте її в напрямку до обличчя та назад (це можна також спробувати зробити за допомогою функції наближення на камері).

На що ви звернули увагу, поки дивилися в середину рамки? А якщо рухати її зі сторони в сторону? Чи можна тримати рамку так, щоб бачити деяких зі своїх однокласників, а інших — ні, або деякі речі на стіні, а інші — ні?

Коли ви контролюєте, що буде в кадрі, ви — виробник цифрового контенту. Ви маєте право вирішувати, що залишити, а що прибрати з кадру. Те, що ви вирішили залишити поза кадром, усе одно існує в реальному житті, але люди, які переглядають створений вами контент, не зможуть цього побачити.

2. Залишити в кадрі чи поза кадром?

Візьміть роздатковий матеріал і подивіться на малюнок 1А. Як ви думаєте, на що ви дивитесь і звідки ви це знаєте? А тепер подивіться на малюнок 1В. Як додаткова інформація допомагає вам краще зрозуміти, на що ви дивитесь?

Продовження на наступній сторінці →

Спробуйте ще раз із малюнком 2А. Як ви думаєте, що кидає тінь? Які ваші докази? Малюнок 2Б додає більше інформації. Чи правильним було ваше припущення?

3. Забагато інформації?

Додаткова інформація – це не завжди добре. Іноді вона відволікає увагу та не дає нам насолодитися меншим зображенням або правильно його зрозуміти. Погляньте на приклад №3 на роздатковому матеріалі.

Іноді цікаво спостерігати, як створюються ті чи інші речі. Але що було б, якби кожного разу, коли ви дивитесь фільм, телевізійну програму або відео, ви бачили б не лише маленький кадр, але камери, мікрофони, знімальну групу та край сцени? Думаєте, вам так само сподобався б сюжет?

4. Вирішуєте ви

Щоразу, коли ви ділитесь чимось у мережі, ви створюєте цифровий контент. Як і продюсери фільму, відео чи телевізійної програми, ви можете вирішити, що бачитимуть люди в кадрі, а що залишиться поза кадром.

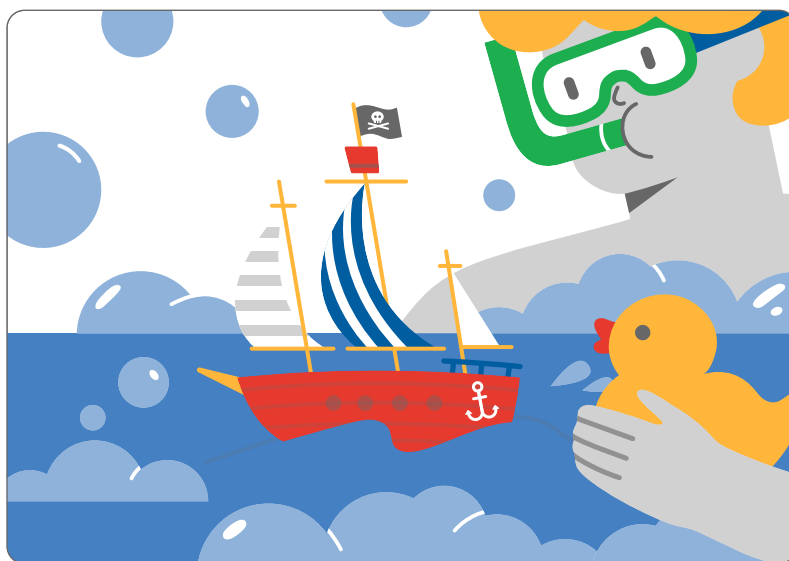
Висновки

Створюючи цифровий контент, ви ніби накладаєте рамку навколо того, чим ділитесь в мережі, щоб інші люди бачили лише те, що ви хочете, щоб вони бачили.

Що в кадрі?

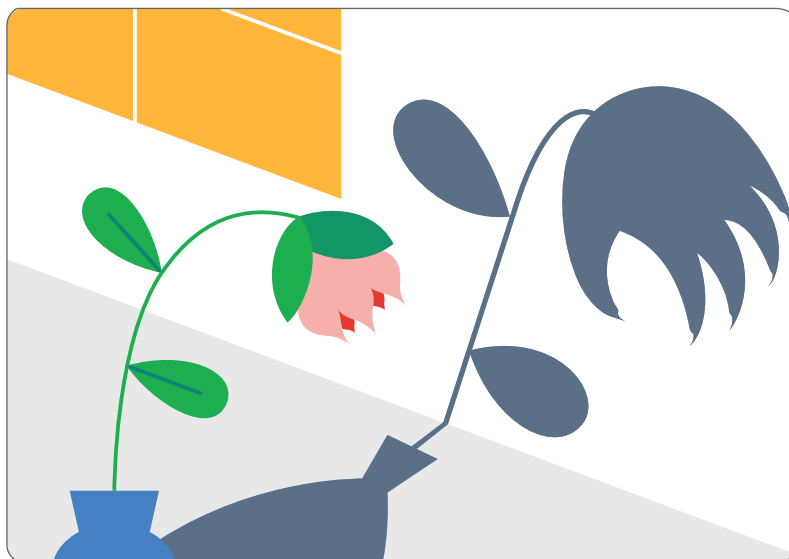
1A

1Б

2A

2Б

3A

3Б

Хто взагалі ця людина?

У цьому уроці наведено приклади того, як насправді виглядає «цифровий слід».

Учні аналізуватимуть особисту інформацію вигаданих людей (частину їх цифрового сліду) і намагатимуться скласти про них уявлення.

Цілі для учнів

- ✓ **Визначити**, якими способами можна знайти в мережі інформацію про людину.
- ✓ **Поміркувати**, як на основі інформації, яку людина розміщує в мережі (тобто на основі її цифрового сліду), з'являються різні судження про неї.
- ✓ **Визначити** точність інформації й зрозуміти різницю між припущенням, думкою та фактом.

Обговорення

Що ми знаємо про людей у мережі (або думаємо, що знаємо)?

У мережі можна знайти багато особистих даних, і часом на їх підставі ми робимо не зовсім правильні припущення. Тож давайте обговоримо наведені далі запитання..

- Що можна дізнатися про людину на основі її особистої інформації або публікацій?
- Які припущення можна зробити про людину з її особистої інформації, навіть якщо ми в них не впевнені?
- Чи завжди ми знаємо, звідки з'явилася ця інформація? Як ми можемо визначити джерело?

Практичне завдання

Необхідні матеріали

- Аркуш із вправами: «Хто взагалі ця людина?» (один для кожного учня).

Можливі модифікації для 2–3 класів. Якщо ви вважаєте, що учні 2 або 3 класу готові говорити про «цифровий слід», можливо, вам стане в пригоді стратегія «Я роблю, ми робимо, ви робите» (де ви моделюєте перший приклад на аркуші, другий приклад виконуєте всім класом, а потім учні виконують завдання самостійно, після чого ви разом його обговорюєте).

1. Вивчіть людину

Усі мають прочитати інформацію про Кароліну, Лізу, Макса або вигаданого персонажа, якого учні створили самі.

2. Опишіть людину

Розділіться на групи, по одному персонажу на групу. Кожна група складає короткий опис цього персонажа, відповідаючи на запитання: «Як ви думаєте, хто ця людина?»

3. Прочитайте опис

Кожна група читає опис, який вона створила для свого персонажа.

4. З'ясуйте правду

Хто ж наші персонажі насправді? Давайте порівняємо надану інформацію з тим, що, на вашу думку, говорить про них інформація, яку вони розмістили:

- **Кароліна** — випускниця. Наступного року вона планує вступити в університет на факультет хімічної інженерії, а в майбутньому мріє започаткувати власну компанію. Її основні захоплення — це родина, волонтерство, поп-культура та мода.
- **Лізі** 15 років. Вона живе в Києві, ходить до школи й займається баскетболом. У неї є восьмирічна сестричка. Основні захоплення — баскетбол, мистецтво, гра на гітарі та спілкування з друзями.
- **Максу** 14 років. Він має двох котів і нещодавно приєднався до шкільної футбольної команди. У нього чудові інженерні здібності, і у вихідні він любить збирати роботів. Основні захоплення — це техніка й футбол, а ще тварини та захист їхніх прав.

5. Обговоріть

Наскільки близькі були ваші описи персонажів до фактів про них? Чому, на вашу думку, ви склали саме такі описи? Чи є ваші описи думками, припущеннями чи фактами? Поясніть чому. Що ви дізналися з цього уроку?

Висновки

Коли ми бачимо дописи, коментарі, фотографії та відео, які публікують інші люди, ми робимо щодо них припущення, які не завжди є правильними, особливо якщо ми не знаємо цих людей. Це тому, що в мережі або в певний момент часу ми лише частково бачимо, ким вони є і чим цікавляться. Також людина може лише прикидатися кимось, ким не є насправді, або виражати емоції, що відчуває лише в момент публікації. Ми не можемо насправді знати, хто ці люди і що насправді вони відчувають, доки не познайомимося з ними особисто — і навіть тоді потрібен час, щоб їх зрозуміти!

Хто взагалі ця людина?

Прочитайте опис дій кожного персонажа в мережі. Після кожного прикладу напишіть, які висновки з нього можна зробити про цю людину: що вона любить або не любить, що її цікавить?

Кароліна

Наклацала трохи фото зі шкільної дискотеки. Народ, ви всі красунчики!

 5 секретних засобів, які назавжди позбавлять тебе від прищів

Мій менший брат Алекс ТААК мене дратує. Може він прибулець?

 Київська лазертаг-арена

 Конференція молодих хіміків в Університеті Томпсона

НАРЕШТІ ПОДИВИЛАСЯ НОВИЙ ФІЛЬМ «ВІЙНИ ШПИГУНІВ». Це просто щось неймовірне!

Ліза

Ми виграли! Ще один матч — і ми в національному турнірі. Треба ще трохи попрацювати над блокшотами.

Ненавиджу шкільні дискотеки. #бойкот

 Національний науково-природничий музей

 Їду до Одеси на мій золотий день народження! Не можу дочекатися.

Збираюся грати в мяч з татом в Парку Партизанської Слави! Буде круто

 Мистецький ярмарок на Подолі

Макс

 Царство бургерів

Пропустив переможний гол, хай би йому грець. Добре, що хоч витягнули нічию.

 25 неймовірно милих фото цуценят

 Випускний фізико-математичного ліцею

Зацініть сайт мого друга! Це я його розробив.

Новий рекорд!!! Тааак! Обожнюю батуті!!!

Як інші нас бачать в Інтернеті?

Учні обговорюють, яке уявлення про персонажів із попереднього заняття склалося б у різних людей: батьків, роботодавців, друзів, поліцейських, або те, як елементи цифрового сліду можуть характеризувати їх.

Цілі для учнів

- ✓ **Зрозуміти** точку зору інших людей, вирішуючи, чи ділитися тією чи іншою інформацією в мережі.
- ✓ **Обміркувати** можливі наслідки оприлюднення особистої інформації (як те, чим ви поділилися, стає частиною вашого цифрового сліду) та її вплив на свою репутацію (часто незворотний).
- ✓ **Почати** думати про те, що означає ретельно добирати, що публікувати в мережі, та як це пов'язано із цифровим слідом.

Обговорення

Нова точка зору

Цифровий слід може розказати про людину набагато більше, ніж вона сама того хотіла. Ми розглянемо наслідки цього.

Давайте виберемо одного з цих персонажів та уявимо, що це ми розмістили ті коментарі. Ми будемо приміряти їхню точку зору.

- Як ви думаєте, чи хотів би ваш персонаж, щоб інші люди знали всю його особисту інформацію? Чому так або чому ні? Ваш персонаж хотів би, щось якись певні типи людей бачили (або не бачили) цю інформацію?
- Як, на вашу думку, інші люди **бачили б** цю інформацію?
- Як, на вашу думку, інші люди могли б використати цю інформацію?

Різні обставини вимагають різних рівнів конфіденційності. Щоб зрозуміти, яких саме, треба поглянути на ситуацію з іншої точки зору.

Практичне завдання

Можливі модифікації для 2–3 класів. Якщо ви вважаєте, що учні 2 або 3 класу готові говорити про те, як їх бачать у соціальних мережах, спробуйте зменшити кількість різних точок зору. Наприклад, обговоріть, як би цю інформацію сприйняли їхні батьки, друзі, працівники органів правопорядку або вони самі через 10 років.

Необхідні матеріали

- Аркуш із вправами: «Хто взагалі ця людина?» з Уроку 5 (один для кожного учня).

1. Розгляньте різні точки зору

Ми обійдемо клас і порахуємо від 1 до 3, а потім сформуємо три групи. Перша отримає профіль Кароліни, друга — Лізи, а третя — Макса. Потім учитель підходить до кожної групи та вдає із себе когось із перелічених нижче людей (зачитайте список). Група учнів має обговорити, як їхній персонаж сприйняв би те, як людина, якою прикидається вчитель, відреагувала б на інформацію в профілі. Як учитель ви будете грати роль батька/матері, працівника органів правопорядку, однолітка, іншого учня тощо та вдавати, як би вони відреагували на інформацію кожного персонажа (виберіть 2–3 ролі або запитайте групи, кого ви маєте вдавати). Коротко (не більше 2 хв на роль).

- Батько чи мати
- Друг
- Ви самі через 10 років
- Тренер
- Поліцейський
- Рекламодавець
- Роботодавець

Продовження на наступній сторінці →

2. Обговорення в групі

Протягом 5–10 хв кожна група обговорюватиме вибір, який робив їхній персонаж, реакцію людей, яких грав учитель, і те, як вони ставились до цих поглядів Кароліни, Лізи та Макса. Потім учитель просить кожную групу поділитися з усіма тим, що вони обговорили та що дізналися про конфіденційність і вибір у мережі.

3. Обговорення в класі

Які ваші 3 основні висновки з цього заняття? Чи різні люди, які бачили вашу інформацію в мережі, робили точні припущення щодо вас? Як ви думаєте, чи сформували вони про вас позитивну чи негативну думку? Чи були ви задоволені їхніми відгуками? Які, на вашу думку, можуть бути наслідки того, що хтось сформує про **вас** негативну думку на основі інформації, яку ви розміщуєте в мережі? Знаючи, хто бачив вашу інформацію, чи ви б інакше добирали чи публікували її?

Висновки

Різні люди роблять із тієї самої інформації різні висновки. Інші люди в мережі можуть бачити вас не так, як ви самі себе бачите.

Interland: Уважна гора

Центр гірського містечка Інтерленд — це місце, де завжди багато людей та перетинаються всі стежки. Але ви повинні бути дуже обережними щодо того, якою інформацією ділитися та з ким. Інформація рухається зі швидкістю світла, а серед ваших знайомих інтернаутів є базікало, що розповідає забагато інформації.

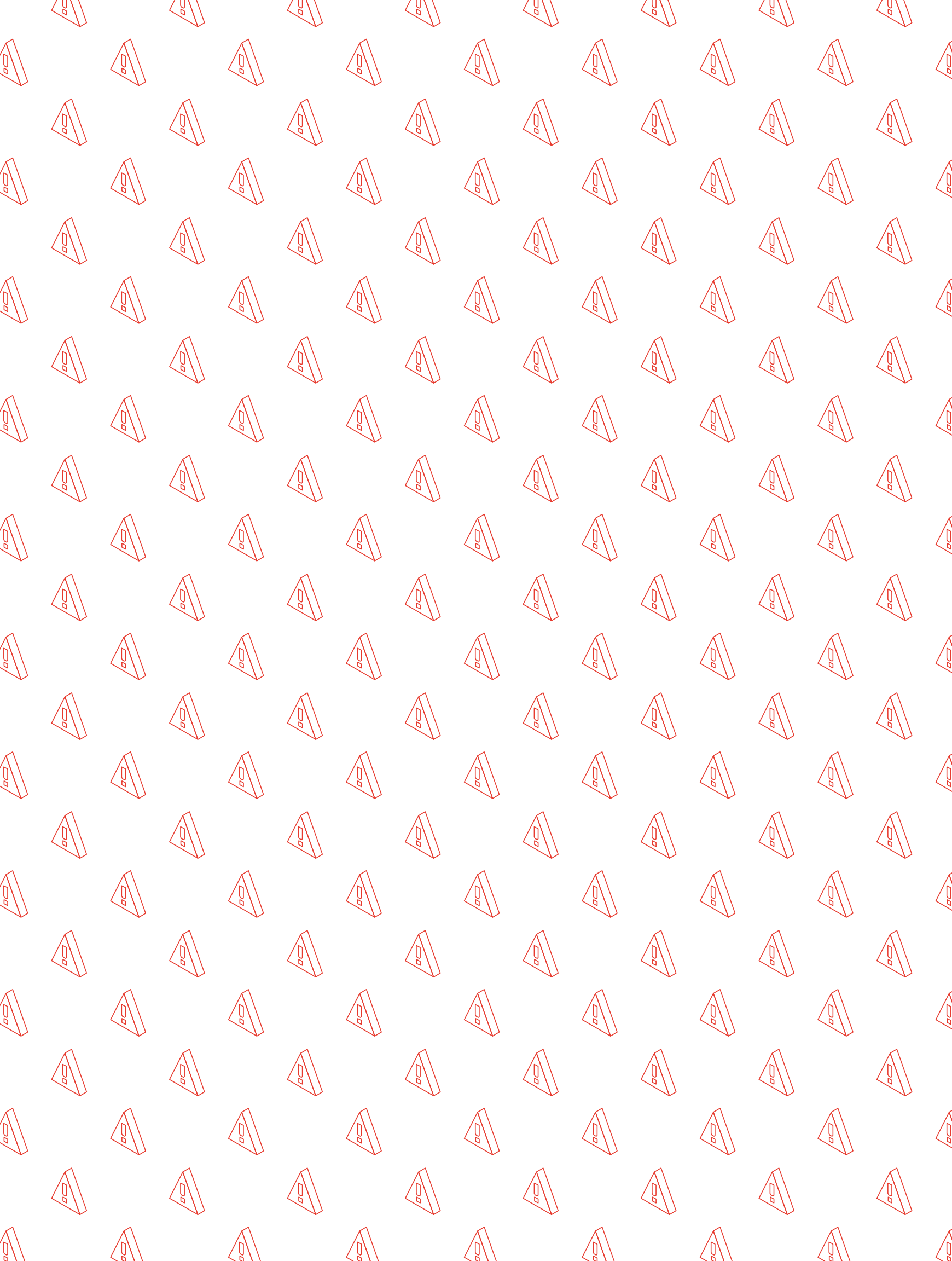
Відкрийте на своєму комп'ютері або мобільному пристрої (наприклад, на планшеті) веб-переглядач і зайдіть на сайт g.co/MindfulMountain.

Теми для обговорення

Запропонуйте своїм учням зіграти в «Уважну гору» і, використовуючи наведені нижче запитання, проведіть обговорення висновків, які можна зробити на базі цієї гри. Більшість учнів отримують найбільше задоволення від гри, коли грають самостійно, але ви також можете запропонувати їм пограти у парах. Це може бути особливо корисним для молодших учнів.

- З усіх постів, що ви розмістили в грі, яким типом постів, на вашу думку, ви найчастіше ділилися в реальному житті? Чому?
- Опишіть ситуацію, коли ви, можливо, випадково поділилися чимось, чим не слід було б ділитися.
- Чому, на вашу думку, персонажа з «Уважної гори» називають базікалом?
- Опишіть характер базікала та те, як його дії впливають на гру.
- Чи змінила гра «Уважна гора» вашу думку щодо того, як ви будете ділитися інформацією в мережі в майбутньому?
- Назвіть одну річ, яку ви робитимете інакше, після того як пройшли ці уроки та зіграли в гру.
- Назвіть один із прикладів можливих негативних наслідків того, щоб поділитися чимось публічно, а не лише з друзями.
- Що можна зробити, якщо ви випадково поділилися чимось особистим? А як бути, якщо хтось випадково поділиться чимось занадто особистим із вами?

Не дай себе обманути

Тримайтеся подалі від шахраїв, обманщиків, інформації, що не допомагає, та іншого контенту в мережі, який намагається ввести вас в оману, а ще дізнайтеся, як знаходити корисний контент

Огляд уроку

Урок 1	Спливаючі вікна, підроблені облікові записи та інші шахрайські дії	2–6 класи
Урок 2	Хто це зі мною «розмовляє»?	ML 2–6 класи
Урок 3	Це дійсно правда?	ML 2–6 класи
Урок 4	Виявлення недостовірної інформації в мережі	ML 4–6 класи
Урок 5	Якби ми були пошуковою системою	ML 2–6 класи
Урок 6	Практика з пошуку в Інтернеті	2–6 класи
Урок 7	Interland: Річка реальності	2–6 класи

Теми

Важливо, щоб діти розуміли, що контактам чи контенту в мережі не завжди можна довіряти. Часто контент публікують зловмисники з метою обману або викрадення чужої інформації, особистості чи майна. Інтернет-шахрайство націлене на те, щоб змусити користувачів (незалежно від віку) відреагувати на пропозицію від невідомої людини чи переконати їх, що вони спілкуються зі знайомими.

Цілі для учнів

- ✓ **Зрозуміти**, що те, що говорять вам в мережі, не завжди відповідає дійсності.
- ✓ **Дізнатися**, як працюють різні види шахрайства, чим вони небезпечні та як їх уникнути.
- ✓ **Навчитися** визначати достовірність інформації та повідомлень у мережі та розпізнавати оманливі акції, призи й інші шахрайські пропозиції.

Застосовні стандарти

Стандарти ISTE для вчителів: 1a, 2c, 3b, 3c, 4b, 5a, 6a, 6d, 7a
Стандарти ISTE для учнів: 1c, 1d, 2b, 2d, 3b, 3d, 7b, 7c
Навчальні стандарти AASL: I.b.1, I.c.1, I.c.2, I.c.3, I.d.3, I.d.4, II.a.1, II.a.2, II.b.1, II.b.2, II.b.3, II.c.1, II.c.2, II.d.1, II.d.2., III.a.1, III.a.2, III.a.3, III.b.1, III.c.1, III.c.2, III.d.1, III.d.2, IV.a.1, IV.a.2, IV.b.3, V.a.2, VI.a.1, VI.a.2, VI.a.3

Не дай себе обманути

СЛОВНИК

Уроки 1 і 2

Кетфішинг. Створення підробленого профілю чи облікового запису в мережі, щоб обманом змусити людей дружити чи ділитися особистою інформацією.

Зловмисний. Слова чи дії, які є жорстокими чи шкідливими. Це слово може також стосуватися зловмисного програмного забезпечення, призначеного для пошкодження пристрою, облікового запису або особистої інформації людини.

Фішинг. Спроба виманити ім'я користувача чи іншу особисту інформацію онлайн. Зазвичай для фішингу застосовуються електронні листи, соціальні мережі, текстові повідомлення, оголошення та фіктивні сайти, за дизайном дуже подібні до тих, які часто відвідує користувач.

Шахрайство. Спроба заробити гроші нечесно, обманом змушуючи людей повідомити своє ім'я користувача, особисту інформацію, контакти тощо, або виманювати в людей гроші чи цифрове майно.

Смішинг (або SMS-фішинг). Шахрайство, яке використовує текстові повідомлення, щоб обманом примусити людину щось зробити, наприклад, повідомити логін чи іншу особисту інформацію, натиснути на посилання на зловмисний сайт чи завантажити зловмисне програмне забезпечення.

Цільовий фішинг. Фішингова атака, спрямована на конкретного користувача із застосуванням його особистої інформації.

Довірений. Надійний; такий, що робить те, що правильно чи необхідно.

Урок 3

Надійний. Той, хто викликає довіру; хтось, хто заслуговує на довіру. Людина, яка використовує докази, і ви можете бути впевненими в тому, що вона говорить правду.

Компетенція. Спеціальні навички чи знання про певну річ; експерти мають компетенцію.

Мотив. Причина того, що хтось щось робить; намір.

Джерело. Хтось або щось, що надає інформацію.

Влогер. Людина, яка регулярно розміщує короткі відео в блозі чи соціальних мережах.

Урок 4

Оманливий. Підроблений; дія або повідомлення, мета яких — створити в користувачів хибне враження чи обманути.

Оманливі новини. Новини, які навмисно повідомляють неправду або спотворюють правду — популярна на сьогоднішній день назва: «фейкові новини».

Дезінформація. Неправдива інформація, призначена для обману або введення в оману.

Докази. Факти чи приклади, які доводять, що щось є правдивим або хибним.

Недостовірна інформація. Неправдива інформація.

Скептичний. Готовий поставити під сумнів твердження про істину.

Уроки 5 і 6

Клікбейт. Контент, який привертає увагу, використовуючи цікавий формат чи привабливі фрази, і може змусити вас натиснути посилання на певний сайт.

Ключове слово. Слово, безпосередньо пов'язане з темою вашого пошуку в Інтернеті — одне зі слів, яке вам дійсно потрібно для здійснення пошуку, оскільки жодне інше слово не описує вашу тему краще.

Запит. Ключове слово, набір ключових слів або запитання, яке ви вводите у вікно (або поле) для пошуку інформації в мережі. Іноді потрібно зробити більше одного запиту, щоб знайти те, що ви шукаєте.

Пошукова система/пошук в Інтернеті. Програма чи «інструмент», який люди використовують для пошуку інформації (а також місць, фото та відео) в Інтернеті.

Результати пошуку. Набір інформації, який ви отримуєте в пошуковій системі після того, як вводите запит і натискаєте кнопку «Пошук» або «Надіслати».

Не дай себе обманути. Урок 1

Спливаючі вікна, підроблені облікові записи та інші шахрайські дії

Учні в ігровій формі аналізують різні повідомлення, намагаючись визначити, які з них справжні, а які шахрайські.

Цілі для учнів

- ✓ **Дізнатися**, які є способи шахрайства в мережі чи на пристроях.
- ✓ **Навчитися** захищатися від крадіжки в мережі.
- ✓ **Зрозуміти**, що в разі підозри шахрайства в мережі важливо звернутися по допомогу до дорослого, якому довіряєте.
- ✓ **З'ясувати**, за якими ознаками можна виявити шахрайство.
- ✓ **Усвідомити**, чому ділитись особистою інформацією слід дуже обачно.

Обговорення

Що ж таке шахрайство?

Шахрайство — це коли хтось намагається обдурити вас, щоб щось вкрасти, наприклад, ваше ім'я користувача, особисту інформацію, гроші чи цифрове майно. Шахраї іноді видають себе за когось, кому ви довіряєте. На них можна натрапити в спливаючому вікні, на веб-сторінці, у текстовому повідомленні чи навіть у підробленому додатку в магазині додатків. Їхні повідомлення — і небезпечні сторінки, на які вони намагаються вас відправити, — також можуть перенести віруси на ваш пристрій. Деякі з них можуть використати ваш список контактів, щоб направити подібну атаку на ваших друзів та близьких. Інші шахрайські повідомлення можуть містити сповіщення про те, що з вашим пристроєм щось не так, і змусити негайно завантажити зловмисне програмне забезпечення, яке виглядає як справжнє.

Запам'ятайте: жоден месенджер, сайт або оголошення не здатні визначити, чи правильно працює ваш пристрій чи комп'ютер! Тож якщо вони кажуть, що щось не так, вони намагаються обдурити вас. Також пам'ятайте (ви, можливо, чули це раніше, але краще повторити): якщо ви отримуєте повідомлення від когось, кого не знаєте або навіть думаєте, що **могли б** знати, і воно звучить неймовірно, захоплююче або занадто добре, щоб бути правдою, цілком імовірно, що так воно і є (занадто добре, щоб бути правдою).

Примітка для вчителя. Ви можете запитати у класу, чи чули вони коли-небудь про це, попросити підняти руки, а потім запитати, чи бачили вони самі чи хтось із їхньої сім'ї коли-небудь подібне повідомлення. Якщо ні, **ЧУДОВО** — якщо це відбудеться в майбутньому, вони знатимуть, як захистити себе, свою сім'ю, свої дані та пристрої.

Часом шахрайство дуже легко розпізнати, але часто воно буває складним і дуже переконливим. Наприклад, деякі зловмисники використовують у листах особисту інформацію користувачів. Це так званий цільовий фішинг, персоналізований для одного адресата, і він буває дуже дієвим. Інший вид

шахрайства, про який ви, напевно, чули, — це кетфішинг: це коли хтось створює несправжню сторінку або профіль, видаючи себе за когось із ваших знайомих чи підписників, щоб обдурити вас. Також є смішинг (шахрайство в текстових повідомленнях) і фішинг (в електронній пошті).

Тож важливо вміти помічати в листах і повідомленнях дивні та незвичні риси: це вбереже вас від того, щоб ввести свій пароль на небезпечному сайті чи перейти за сумнівним посиланням. Завжди ставте собі наведені нижче запитання.

- Якщо це повідомлення чи лист від компанії, чи виглядають вони професійно, чи містять звичайний логотип компанії чи товару, чи немає в тексті орфографічних помилок?
- Не слід натискати посилання на веб-сайт у повідомленні. Краще відкрити браузер, знайти цю компанію та перейти на сайт із пошуку, а потім запитати себе: чи відповідає URL-адреса сайту назві товару чи компанії та інформації, яку ви шукали?
- Чи надходить повідомлення у формі надокучливих спливаючих вікон?
- Чи починається URL-адреса сторінки з префіксу `https://`, перед яким відображається значок зеленого замка? (Це вказує на те, що з'єднання безпечне та зашифроване).
- Що написано дрібним шрифтом? (Усякі хитрі нюанси та невігідні умови часто пишуть саме так. Також не дуже добре, якщо **немає** дрібного шрифту.)
- Чи пропонує повідомлення щось, що звучить занадто добре, щоб бути правдою, наприклад, шанс заробити гроші, отримати кращу цифрову штуку для аватару чи персонажа, стати знаменитим тощо? (Це майже **завжди** занадто добре, щоб бути правдою.)
- Чи звучить повідомлення дещо дивно? Наприклад, вам говорять, що знають вас, і ви думаєте, що це можливо, але ви не зовсім впевнені.

Але що робити, якщо ви потрапили на гачок? Перш за все не панікуйте! Це трапляється з багатьма.

- Негайно повідомте батьків, учителя чи іншого дорослого, якому довіряєте. Чим довше ви зволікаєте, тим гіршими будуть наслідки.
- Змініть паролі своїх облікових записів.
- Повідомте всіх друзів, яких ви могли підставити під удар.
- Якщо можливо, то позначте фішингове повідомлення як спам.

Практичне завдання

Необхідні матеріали

- Роздатковий матеріал: «Приклади фішингу» (відповіді на сторінці 39)

Можливі модифікації для 2–3 класів. Розділіть клас на 5 груп і призначте кожній групі по одному прикладу з аркуша із вправами. Після того як кожна група проаналізує приклад, обговоріть його в класі.

1. Розділіть клас на групи

2. Кожна група вивчає приклади

Зараз ми розіб'ємося на групи та проаналізуємо ці приклади повідомлень і веб-сайтів.

Відповіді на роздатковий матеріал для учнів: «Приклади фішингу»

1. Справжній.

У повідомленні користувача просять увійти в обліковий запис самостійно, а не за наданим у повідомленні посиланням, а також не просять надіслати пароль на електронну пошту (посилання можуть переводити вас на зловмисні веб-сайти).

2. Шахрайський. URL-адреса підозріла й незахищена.

3. Справжній. Зверніть увагу на <https://> в URL-адресі.

4. Шахрайський. Підозріла пропозиція в обмін на введення банківських реквізитів.

5. Шахрайський. URL-адреса підозріла й незахищена.

6. Шахрайський. URL-адреса підозріла й незахищена.

7. Шахрайський. URL-адреса підозріла й незахищена; також підозріла пропозиція в обмін на введення банківських реквізитів.

3. Перевірка справжності (індивідуально)

Учні мають самостійно вирішити, чи справжнє повідомлення або веб-сайт, чи ні, і записати свої аргументи.

4. Обговорення думок учнів (у групах)

Які повідомлення та сайти вам видалися надійними, а які підозрілими? Чи здивували вас якісь відповіді? Якщо так, чому?

5. Подальше обговорення

Ось іще кілька запитань, які допоможуть вам оцінити справжність онлайн-повідомлень і сайтів:

• Чи не виглядає це повідомлення сумнівно?

Що вам підказує інстинкт? Чи не помітили ви чогось підозрілого? Чи пропонують вам виправити те, що ви не вважаєте за проблему?

• Чи не виглядає цей додаток сумнівно?

Іноді у спливаючих вікнах веб-сайтів чи в магазинах додатків рекламуються фейкові додатки, які виглядають досить схоже на справжні. Під час завантаження на телефон такі додатки можуть наробити багато шкоди – викрасти вашу інформацію або контакти, установити зловмисне програмне забезпечення тощо. Зверніть увагу на орфографічні помилки, незначну кількість відгуків користувачів або недбалу (не дуже професійну) графіку.

• Чи пропонується в повідомленні щось безкоштовне?

Безкоштовні пропозиції зазвичай не зовсім безкоштовні – відправники хочуть щось отримати від вас.

• Чи просять вас указати особисту інформацію?

Деякі шахраї вимагають надати їй, щоб надсилати вам нові шахрайські повідомлення. Наприклад, усілякі тести можуть насправді збирати про вас факти, які допоможуть угадати ваш пароль тощо. Більшість реальних компаній не просять надати особисті дані в повідомленні або іншим чином, окрім як на власних веб-сайтах.

• Це ланцюгове повідомлення чи пост в соцмережі?

Якщо в листі чи публікації вимагається переслати їх, наприклад, «10 друзям», це дуже ризиковано. Робіть це тільки тоді, коли точно знаєте, від кого це повідомлення і що воно безпечне.

- **Чи є в повідомленні дрібний шрифт?**

Унизу повідомлень часто вказується додаткова інформація дуже дрібним шрифтом. Зазвичай її ніхто не читає – на те вона й розрахована. Наприклад, у заголовку листа може бути вказано, що ви виграли телефон, а дрібним шрифтом унизу уточнюватиметься, що за приз доведеться щомісячно доплачувати по 200 дол. Повна відсутність дрібного шрифту також не є гарною ознакою, тому також звертайте на це увагу.

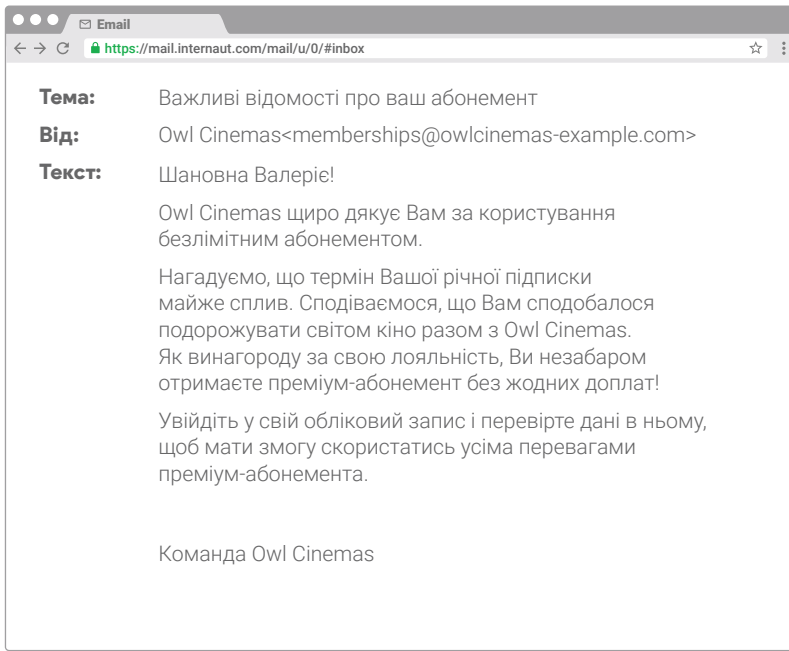
Примітка. Для цього уроку уявімо, що вигадана компанія Internaut Mail – це справжня поштова служба.

Висновки

Користуючись Інтернетом, завжди будьте насторожі: пам'ятайте про загрозу шахрайства в іграх, на веб-сторінках, у додатках і повідомленнях. Пам'ятайте: якщо щось здається занадто чудовим або пропонується безкоштовно, це може бути фейк.

А якщо ви все ж потрапили на гачок, негайно повідомте дорослого, якому довіряєте.

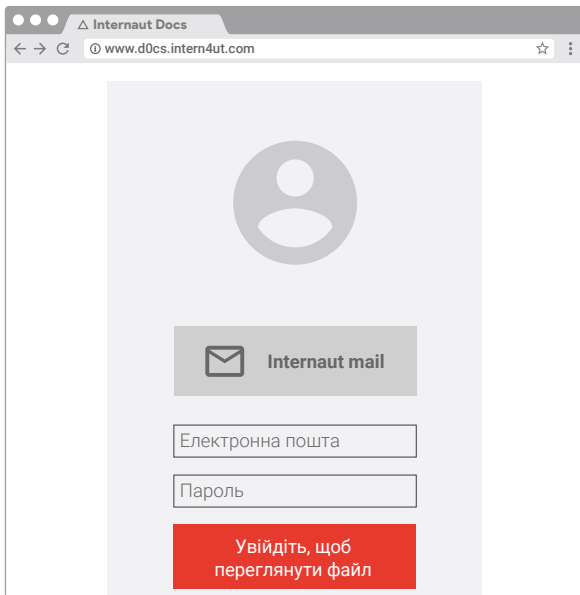
Приклади фішингу

1. Справжній чи шахрайський?

Справжній

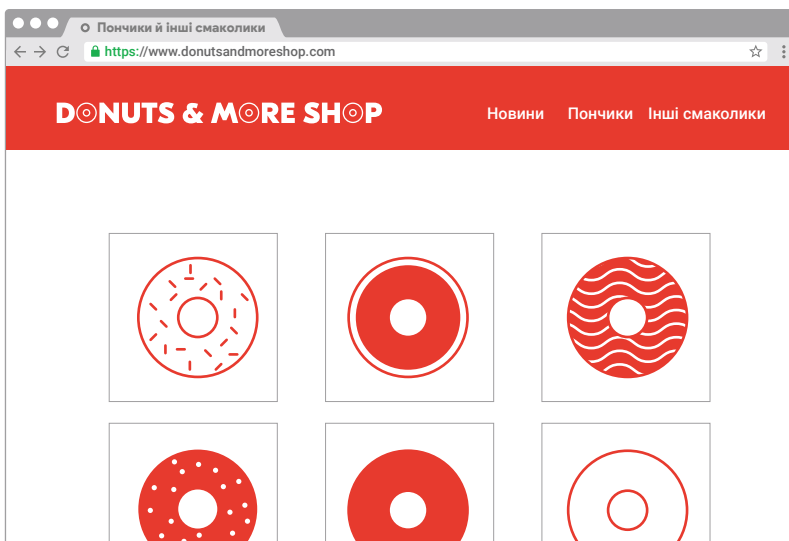
Шахрайський

2. Справжній чи шахрайський?

Справжній

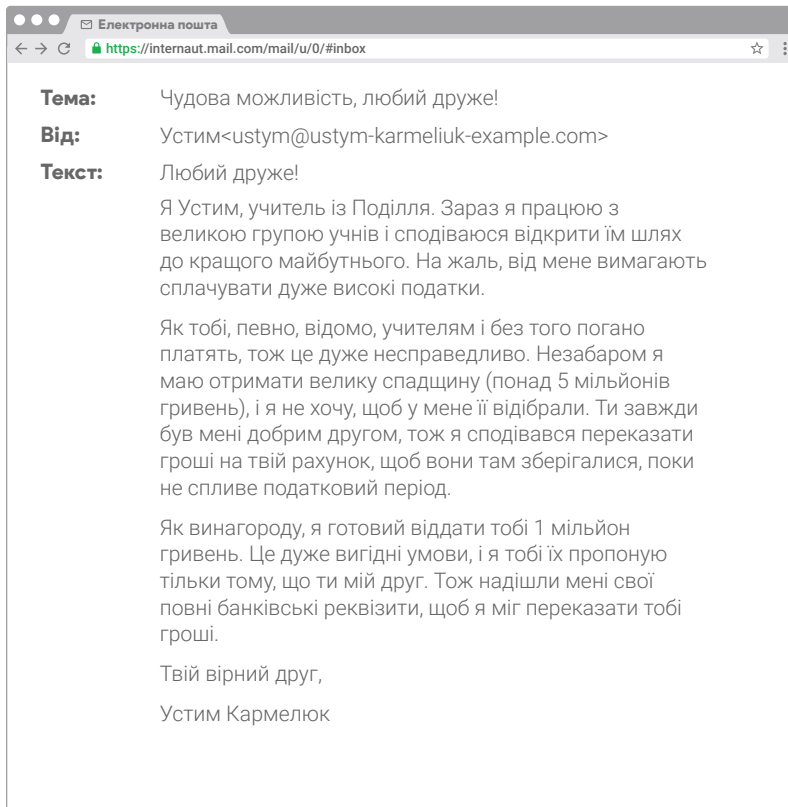
Шахрайський

3. Справжній чи шахрайський?

Справжній

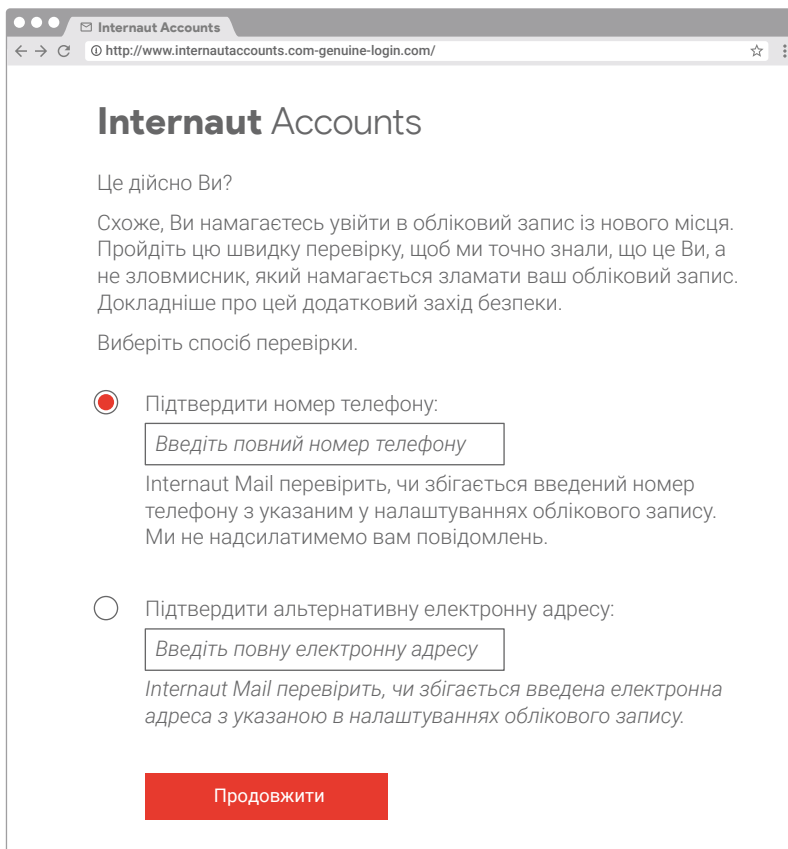
Шахрайський

4. Справжній чи шахрайський?

Справжній

Шахрайський

5. Справжній чи шахрайський?

Справжній

Шахрайський

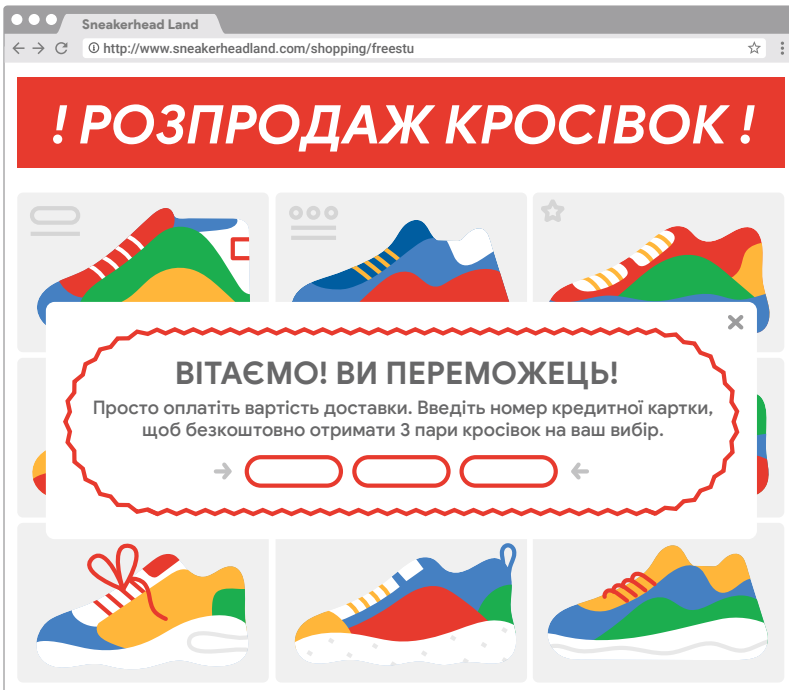
Продовження на наступній сторінці →

6. Справжній чи шахрайський?

Справжній

Шахрайський

7. Справжній чи шахрайський?

Справжній

Шахрайський

Не дай себе обманути. Урок 2

Хто це зі мною «розмовляє»?

Учні відпрацьовують навички розпізнавання шахрайства, розігруючи сценарії з підозрілими онлайн-повідомленнями, дописами, запитами друзів, додатками, зображеннями, електронними листами й обговорюють можливу реакцію на них.

Інформація про урок. Оскільки йдеться про соціальну взаємодію, може здаватися, що цей урок більше підійде учням 5–6 класів, але оскільки все більше дітей віком 7–9 років грають в онлайн-ігри, і багато з них грають разом з іншими гравцями, а не окремо, то цей урок стане гарною підготовкою навіть для учнів 2–3 класів. Ми сподіваємося, що вчителі цих класів дізнаються, чи грають їхні учні в онлайн-ігри, і якщо так, то запитують, що їм подобається в цих іграх та чи не виникали в них якісь підозрілі ситуації. Щоб навчання було максимально ефективним, спілкування має бути простим, відкритим та неупередженим.

Цілі для учнів

- ✓ **Зрозуміти**, що люди, які зв'язуються з нами, можуть бути не тими, за кого себе видають.
- ✓ **Переконатися**, що це саме та людина, якою вона назвалася, перш ніж відповідати.
- ✓ **Ставити** запитання чи звертатися по допомогу до дорослого, якщо важко визначити особу людини.

Обговорення

Ви певні, що це дійсно та людина?

Коли ви розмовляєте з другом по телефону, ви можете по голосу сказати, що це саме він, навіть якщо ви його не бачите. Онлайн-світ дещо інший. Іноді важко бути впевненим, що люди є саме тими, за кого себе видають. У додатках та іграх люди іноді прикидаються кимось заради жарту, щоб отримати щось від вас або просто з підлості. В інших випадках вони видають себе за інших людей, щоб викрасти особисту інформацію або цифрове майно, наприклад, скіни або ігрові гроші. Найбезпечніше – не відповідати або сказати батькам чи іншим дорослим, яким ви довіряєте, що ви не знаєте людину, яка намагається з вами зв'язатися. Але якщо ви вирішите відповісти, то непогано було б спочатку подивитися, що ви можете дізнатися про цю людину. Перевірте її сторінку чи профіль, подивіться, хто її друзі, або знайдіть іншу інформацію, яка може підтвердити, що це дійсно ця людина.

Є багато способів перевірити особу іншої людини та визначити, чи це не шахрай. Ось для початку кілька ідей.

Примітка для вчителя. Ви можете спочатку провести мозковий штурм у класі, запитавши в учнів: «Як можна перевірити особу людини в мережі?», а потім продовжити розмову на основі отриманих ідей.

- **Якщо є фото відправника повідомлення, чи не виглядає воно підозрілим?** Можливо, фото розмито чи на ньому щось важко розібрати? Або, можливо, взагалі немає фото, а замість нього картинка чи обличчя мультиплікаційного персонажа.

Продовження на наступній сторінці →

Фото низької якості, картинки, фотографії домашніх тварин тощо допомагають людині приховати особу в соціальних мережах. Ще шахраї часто крадуть справжні фото в інших людей і використовують як зображення власного фіктивного профілю. Якщо є фото, то чи можете ви знайти більше фотографій людини з таким іменем в мережі?

• **Чи збігається відображуване ім'я людини з її іменем користувача?**

Наприклад, URL-адреса профілю в соціальній мережі має відповідати імені, указаному в цьому профілі. Якщо користувача звать Іван Іваненко, то його адреса має виглядати приблизно так: SocialMedia.com/ivan.ivanenko.

• **Чи заповнено в профілі розділ біографії?**

Якщо так, чи схоже, що його дійсно писала людина, якій нібито належить профіль? У фіктивних облікових записах розділ «Про мене» часто порожній чи заповнений абиякою інформацією. Чи можете ви щось підтвердити з цієї інформації, якщо пошукаєте цю людину в Інтернеті за її іменем у профілі?

• **Як довго обліковий запис був активним? Чи має така активність сенс для вас?**

Цей профіль зовсім новий чи в ньому багато активності? Чи є у вас спільні друзі з цією людиною, як ви того очікували? У фіктивних облікових записах часто мало чи зовсім немає дописів і взаємодій з іншими людьми.

Практичне завдання

Необхідні матеріали

- Аркуш із вправами: «Хто це зі мною «розмовляє?», розрізаний на смужки, по одному сценарію на кожній смужці
- Миска чи інша ємність, з якої учні всліпу витягуватимуть смужки (одна група витягує одну смужку)
- Конспект учня на сторінці 46 (по одному на учня)

1. Групи аналізують сценарії

Добре, а тепер розбиймося на 5 груп. Кожна група витягує сценарій.

2. Групи вибирають одну або декілька відповідей зі шпаргалки та обговорюють,

чому було вибрано таку реакцію на ситуацію. Ви можете написати більше повідомлень, які, на вашу думку, були б ще більш заплутаними.

3. Клас обговорює реакцію груп

Нарешті давайте використаємо цю шпаргалку для обговорення в класі всіх сценаріїв.

Кожна група читає свій сценарій і розповідає класу про свою реакцію й чому саме вони її обрали. Обговорення в класі.

Висновки

Уважно стежте за колом свого спілкування в мережі. Обов'язково перевіряйте, чи дійсно ваші інтернет-знайом — ті, за кого себе видають.

Хто це зі мною «розмовляє»?

Сценарій 1

Ви отримує запит від випадкового гравця в грі додати його в друзі: «Привіт, ти прикольний! Давай грати разом! Додаси мене до друзів?»

Сценарій 2

Ви отримуєте SMS із незнайомого номера:
«Привіт, це Аня, ми познайомились улітку. Пам'ятаєш мене?»

Сценарій 3

Людина, на яку ви не підписані, надсилає вам таке повідомлення: «Привіт! Я просто в захваті від твоїх дописів, ти такий дотепний!!! Напиши мені свій номер телефону, я хочу з тобою поспілкуватися!»

Сценарій 4

Якось незнайомка пише вам у чаті: «Я бачила тебе сьогодні на перерві. Ти дуже симпатичний!!! Де ти живеш? Я можу прийти до тебе в гості».

Сценарій 5

Хтось пише вам у соціальній мережі: «Привіт, я знайома з твоєю подругою Наталкою, вона мені багато про тебе розповідала. Я хочу з тобою дружити!»

Хто це зі мною «розмовляє»?

Ось п'ять сценаріїв повідомлень, які кожен може отримати в Інтернеті або на телефоні. До кожного з них наведено перелік варіантів реагування, деякі з яких чудові, а інші не дуже. Вам треба вирішити, який один (чи два) з них найбільш прийнятні для вас (або можете придумати інші варіанти). Назвіть їх, а потім обговоримо разом.

Зверніть увагу. Якщо один із цих сценаріїв дійсно трапляється з вами, і ви не впевнені, що робити, найпростішою реакцією є відсутність будь-якої реакції. Ви завжди можете проігнорувати або заблокувати цю людину. Також ніколи не завадить поговорити з батьками чи вчителями про це, особливо якщо це вас турбує.

Сценарій 1

Ви отримує запит від випадкового гравця в грі додати його в друзі: «Привіт, ти прикольний! Давай грати разом! Додаси мене до друзів?» Якою буде ваша реакція?

- **Проігнорувати цю людину.** Якщо ви не знаєте цю людину, то можете просто нічого не відповідати.
- **Заблокувати цю людину.** Ви більше не отримаєте від неї повідомлень — у більшості ігор та додатків ця людина навіть не знатиме, що ви її заблокували.
- **Змінити налаштування.** Зайдіть в налаштування гри, подивіться, чи зможете ви вимкнути всі запити про додавання до друзів і відмітьте цей прапорець. Таким чином вам навіть не доведеться вирішувати, приймати чи ні запити випадкових гравців.
- **Перевірити профіль цієї людини.** Подивіться, чи є в цієї людини сторінка або профіль, щоб перевірити, чи дійсно це гравець — чи є в нього ігрові досягнення, підписники, чи проводив він ігрові трансляції? Чи знають його ваші друзі? Тільки якщо дійсно схоже на те, що ця людина захоплюється цією грою, можна подумати про можливість додати її в друзі. Але дітям найкраще просто грати зі своїми реальними друзями.
- **Додати до друзів.** Це можна робити тільки тоді, коли ви впевнилися, ким ця людина є насправді, та поговорили з дорослим, якому довіряєте, або принаймні зі своїми друзями, щоб дізнатися, чи знають вони цю людину. Якщо ви граєте з нею з мікрофоном або гарнітурою, розмовляйте лише про гру — ніколи не повідомляйте своє повне ім'я та прізвище чи іншу особисту інформацію.
- **Надати особисту інформацію.** Точно ні. **Ви** знаєте: ніколи не варто давати свою особисту інформацію людям, яких ви не знаєте.

Сценарій 2

Ви отримуєте SMS із незнайомого номера: «Привіт, це Аня, ми познайомились у літці. Пам'ятаєш мене?» Якою буде ваша реакція?

- **Заблокувати Аню.** Але ви маєте заблокувати цю людину, якщо цього літа ви точно не знайомилися ні з ким на ім'я Аня (або ж пам'ятаєте цю дівчинку, але просто не хочете з нею спілкуватися).

- **Проігнорувати Аню.** Як уже говорилося вище, якщо ви не знаєте цю людину, можна просто нічого їй не відповідати.
- **«Привіт, Аню. Нагадай, будь ласка, як ми зустрілися».** Це безпечний варіант, якщо ви не впевнені, чи знайомі з нею та хочете дізнатися більше. Але не кажіть Ані, де ви були минулого літа!
- **«Я тебе не пам'ятаю, але можемо зустрітися».** Це дуже погана ідея. Ніколи не варто пропонувати незнайомій людині зустрітися.

Сценарій 3

Людина, на яку ви не підписані, надсилає вам таке повідомлення з облікового запису @soccergirl12: «Привіт! Я просто в захваті від твоїх дописів, ти такий дотепний!!! Напиши мені свій номер телефону, я хочу з тобою поспілкуватися!» Якою буде ваша реакція?

- **Проігнорувати користувача @soccergirl12.** Якщо ви не хочете відповідати цій людині, то можете просто промовчати.
- **Заблокувати користувача @soccergirl12.** Якщо ця людина видається вам підозрілою, можна просто заблокувати її, і тоді вона вам більше не писатиме, якщо тільки не створить новий фейковий профіль і не зв'яжеться з вами знову...

«Привіт, ми знайомі?» Якщо ви не впевнені, що знаєте цю людину, розпитайте її, перш ніж надавати будь-які відомості про себе.
- **«Добре, ось мій номер...»** Так робити не можна! Навіть якщо ви впевнені, що вам пишуть не з фіктивного профілю, ніколи не варто надсилати свою особисту інформацію через соціальні мережі. Зв'яжіться іншим способом: через батьків, учителів або через того, кому довіряєте.

Сценарій 4

Якось незнайомка пише вам у чаті: «Я бачила тебе сьогодні на перерві. Ти дуже симпатичний!!! Де ти живеш? Я можу прийти до тебе в гості». Якою буде ваша реакція?

- **Проігнорувати.** Це розумний вибір.
- **Заблокувати цю людину.** Якщо вона підозріла, блокуйте її без вагань.
- **«Ти хто?»** Так робити не варто. Якщо повідомлення виглядає підозріло, краще просто не відповідати на нього чи взагалі заблокувати відправника.
- **«Це ти, Оксано? Ти теж мені дуже подобаєшся!!! Я живу на Шевченка, буд. 2».** Це дуже погана ідея, навіть якщо ви вважаєте, що знаєте відправника. Перш ніж давати комусь свою адресу або іншу особисту інформацію, обов'язково ретельно перевірте, хто ця людина. Ніколи не зустрічайтеся особисто з тими, кого ви знаєте лише зі спілкування в мережі.

Продовження на наступній сторінці →

Сценарій 5

Хтось пише вам у соціальній мережі: «Привіт, я знайома з твоєю подругою Наталкою, вона мені багато про тебе розповідала. Я хочу з тобою дружити! Де ти живеш?» Якою буде ваша реакція?

- **Проігнорувати.** Якщо ви не знаєте цю людину, але у вас дійсно є така подруга, найкраще спершу написати Наталці, а вже потім відповідати на це повідомлення.
- **Заблокувати цю людину.** Якщо ви не знаєте цю людину й не маєте подруги на ім'я Наталка, варто заблокувати відправника, щоб він більше нічого вам не писав.
- **«Ти хто?»** Це не найкраща ідея. Якщо ви не знаєте цю людину, варто просто проігнорувати її (принаймні поки ви не дізнаєтесь у Наталки, чи дійсно вона комусь про вас розповідала).

Не дай себе обманути. Урок 3

Це дійсно правда?

Довідка для вчителів. Крім того, щоб навчити учнів ставити аналітичні запитання для оцінки надійності джерел, ми також хочемо, щоб вони розуміли, що інформація надходить із багатьох місць (а не лише з підручників). Тому їм потрібно застосовувати свої навички для аналізу всіх видів джерел інформації. Коли вони це зрозуміють, вони будуть готові перейти до аналізу особливих категорій контенту, таких як новини чи наукові дані.

Примітка. Цей урок медіаграмотності буде корисним для всіх, але може бути трохи заважким для учнів 2–3 класів, тому дивіться запропоновану модифікацію нижче в розділі «Практичне завдання».

Цілі для учнів

- ✓ **Визначити** інструменти, які ви вже використовуєте, щоб переконатися, що інформація **надійна**.
- ✓ **Розглянути** те, як певні речі, такі як **компетенція** і **мотиви**, впливають на надійність.
- ✓ **Дізнатися** 4 запитання, які допомагають оцінити надійність джерела.
- ✓ **Зрозуміти**, що джерело достовірної інформації з однієї теми не обов'язково заслуговує на довіру щодо інших тем.
- ✓ **Розуміти**, що перевірка у декількох джерелах часто допомагає зрозуміти, чи інформація є надійною.

Обговорення

Як зрозуміти, де правда?

Щодня ви приймаєте рішення, чому вірити, а чому — ні. Чи було достовірним відео, яке ви побачили? Вас намагалися у чомусь переконати? Ваш старший брат говорить вам правду чи дражнить? Чи є правдою ті чутки, які ви чули про друга?

Що ви робите, коли намагаєтесь вирішити, чи хтось говорить правду? Ви вже використовуєте наведені нижче підказки?

• Що ви знаєте про людину

Наприклад, ви знаєте, що однокласник щось уміє робити дійсно класно або завжди був чесним чи навпаки часто розігрує когось або поводить себе підло, тому ви зазвичай можете сказати, чи він каже правду, шуткує чи обманює.

• Що людина знає про вас

Наприклад, ваші батьки знають, від якої їжі у вас болить живіт; а реклама по телевізору — ні, тому ви дотримуєтеся порад батьків щодо того, що їсти. Шкільний бібліотекар знає ваші інтереси та які книги вам подобаються, тому ви довіряєте її рекомендаціям щодо книг.

• Тон голосу та вираз обличчя

Наприклад, ви знаєте, що ваш друг говорить одне, а має на увазі протилежне, якщо він заковчує очі та поводить себе дещо дивно, коли говорить, що жакливо провів час у новому скейт-парку.

• Ситуація

Наприклад, коли друзі граються і хтось дражнить вас за вашу нову зачіску, ви розумієте, що це просто жарт. Але якщо хтось у школі каже точно такі ж слова, щоб збентежити вас перед усім класом, це образа.

Продовження на наступній сторінці →

Коли ми чуємо щось у засобах інформації, наприклад, у відео, від людини по телевізору чи на веб-сайті, ми особисто не знаємо це джерело, а вони не знають нас.

Навіть коли знайомий надсилає нам текстове повідомлення, ми не можемо бути впевнені, що він має на увазі, оскільки ми не бачимо його міміку чи вираз обличчя. Саме тоді нам потрібно поставити таке запитання...

Практичне завдання

Необхідні матеріали

- Роздатковий матеріал: «Визначення надійності» (один для кожного учня)

Рекомендовані модифікації для 2–3 класів. Якщо ви вважаєте, що ваші учні готові до обговорення питання надійності джерел, виконайте лише кроки 1 та 2.

1. Оцініть джерело

Якби ви хотіли отримати рекомендацію щодо чудової нової відеоігри, ви б запитали бабусю? Або, якщо сказати по-іншому, чи ваша бабуся є **надійним** джерелом інформації про відеоігри? **Надійне** джерело – це джерело, якому ми можемо довіряти в наданні нам точної **та** релевантної інформації.

Складіть список «за» і «проти», щоб пояснити переваги і недоліки того, щоб запитати поради про відеоігри у бабусі.

Ваш список виглядав приблизно так?

ЗА	ПРОТИ
Бабуся любить мене і бажає мені щастя	Бабуся не грає у відеоігри і не знає про них багато
Бабуся досить добре знаходить інформацію, коли сама не знає відповіді	Бабуся не знає, які ігри в мене вже є або які види ігор мені подобаються

Якщо ваш список виглядав так, то ви щойно використали два найпоширеніші інструменти прийняття рішення щодо надійності джерела: **мотив** та **компетенцію**. «Компетенція» – це спеціальні навички чи знання про певну річ; експерти мають компетенцію. «Мотив» – це чийсь намір, причина того, що людина щось говорить чи робить.

Який пункт у списку дає вам інформацію про мотиви бабусі? Які пункти говорять про її компетенцію? Виходячи з цього списку «за» і «проти», чи є бабуся надійним джерелом інформації про те, яку нову відеогру придбати? Вона не брехатиме, але чи не краще було б запитати когось, кому ви не байдужі, але хто **також** дещо знає про ігри та види ігор, які вам подобаються?

Ми можемо також знати, що тато чудово готує, але зовсім не розбирається в моді; наш тренер спеціаліст у баскетболі, але не в гімнастиці, або те, що бабуся може поремонтувати майже будь-яку іграшку, але не знає нічого про відеоігри. **Те, що людина є експертом у чомусь одному, не робить її експертом у всьому.**

2. Складіть свій список «за» і «проти»

Якщо ви вперше замислились над тим, як використовувати **мотив і компетенцію** для визначення надійності джерел інформації, можливо, ви захочете дещо попрактикуватися.

Уявіть, що ви хочете знати, як стати кращим футболістом. Складіть списки «за» і «проти» для наступних джерел, щоб вирішити, чи вони є надійними:

- ваша бабуся
- блог тренера з баскетболу, команда якого здобувала перемоги
- найкращий гравець у вашій команді
- веб-сайт, на якому продається футбольне взуття та даються рекомендації
- відео, у яких вчать техніці гри у футбол

Що ви помітили стосовно сильних та слабких сторін кожного джерела?

- Чи є серед них хтось, хто вміє вчити, але не знайомий з навичками гри у футбол?
- Чи є серед них експерт з футболу, який не знає, як вчити?
- Чи є таке джерело, яке, скоріш за все, порадить щось купити?
- Чи є таке джерело, що знається на футболі, але не знає вас чи не знає, над якими навичками вам треба працювати?

Обговоріть, до якого джерела краще було б звернутися і чому ви так вважаєте?

Надійність рідко означає «все або нічого». Більшість джерел мають свої переваги та недоліки. Саме тому **найкращі відповіді часто можна отримати, якщо пошукати інформацію в різних джерелах і порівняти її.**

3. Скористайтесь простими кроками

Надійність — це не тільки про те, **кому** ми віримо. Це також і про те, **у що** ми віримо. Ми отримуємо уявлення про світ з різних місць, а не лише безпосередньо від людей. Фільм про цунамі показує, як гігантська хвиля — вища за хмарочос — рухається до людей на березі. Невже цунамі **насправді** так виглядають? З реклами випливає, що більшість вчених — це чоловіки із скуйовдженим волоссям, які постійно носять товсті окуляри та білі халати. Це правда?

Ми можемо перевірити будь-яке джерело завдяки 3 кроками **Визначення надійності**. Вони базуються на тому, що ми вже знаємо про мотиви та компетенцію.

Крок 1. Користуйтеся здоровим глуздом

Запитайте себе: «Це логічно? У цьому є сенс?» Якщо а) те, що ви бачите, не має сенсу, б) ви знаєте, що це неправда з вашого власного досвіду або в) це суперечить фактам, які вже вам відомі, не потрібно виконувати будь-яких додаткових кроків. Це джерело ненадійне.

Крок 2. Ставте запитання

Не просто будь-які запитання, а такі чотири запитання:

Компетенція

а) Чи знає мене це джерело та чи піклується про мене? Відповідь на це запитання залежить від інформації, яку ви шукаєте. Якщо ви перевіряєте якусь інформацію про пластикові пляшки для води, які забруднюють океан, насправді неважливо, знає вас джерело чи ні. Але якщо сайт обіцяє, що вам сподобається їхня нова іграшка, йому потрібно було б знати, які іграшки, ігри чи заняття вам подобаються, аби обіцянка була надійною.

б) Чи багато знає джерело про цю тему? Звідки вони знають те, що їм відомо?

Деякі люди вважають, що найпростіший спосіб знайти надійну інформацію – запитати цифрового голосового помічника. Цифрові асистенти, здається, знають усе! Ви коли-небудь цікавилися, звідки вони можуть знати всі ці відповіді? Вони використовують математичні розрахунки (так звані «алгоритми») для пошуку відповідей.

Для простих запитань, на які є лише одна можлива відповідь (наприклад, температура на вулиці або ім'я знаменитості, яка виконує конкретну пісню), вони, як правило, є надійним джерелом. Але якщо запитання складне, краще почати з людей, які мають великий досвід, здобули якісь нагороди або є кандидатами наук у вашій темі. **Після цього** ви можете скористуватися голосовим помічником, щоб підтвердити цю інформацію (див. Крок 3).

Мотив

в) Що це джерело хоче, щоб я зробив, або вважає, що я зроблю, і для чого це йому? Чи заробить це джерело гроші, якщо я скористаюся його порадою? Наприклад, чи вважаєте ви, що лідер думок заробить гроші, якщо ви придбаєте товар, у який він одягнений чи про який розповідає? Чи носить професійний спортсмен певну марку взуття чи футболки лише тому, що йому подобається ця марка, або тому, що йому платять за це?

Гроші часто можуть бути однією з причин, чому ви бачите логотип чи назву бренду у відео чи рекламі – вони можуть вплинути на те, що лідер думок чи спортсмен вам говорить (і те, чого він вам не говорить). Скоріш за все, людина, яка рекламує товар, не хоче вам зашкодити, але цілком можливо, що отримати гроші для неї набагато важливіше, ніж повідомити вам усі факти або сказати, що буде кращим для вас.

г) Хто виграє, а хто може постраждати, якщо люди повірять цьому джерелу?

Це не завжди легко сказати. Ось приклад.

Уявіть собі рекламу додатка, який обіцяє зробити вас кращим учнем.

Які можливі переваги? Розробник додатка виграє, якщо ви придбаєте додаток, оскільки він заробить гроші. І ви можете отримати користь, якщо додаток дійсно допоміг вам.

• Хто може постраждати, якщо ви повірите цій рекламі? Можливо, ви даремно витрачаєте гроші, якщо купуєте цей додаток. Ви також можете витратити час, займаючись не тим, чим потрібно, а потім ваша успішність у школі знизиться.

Або, можливо, ви довіритесь додатку, який не знає напевно, що саме вам потрібно, замість того, щоб звернутися по допомогу до вчителя, який це добре знає.

Крок 3. Підтверджуйте інформацію

Запитайте: «Чи інші **надійні** джерела підтверджують те, що говорить це джерело?» Завдання полягає не лише в тому, щоб перевірити **більше** джерел. Потрібно шукати різноманітні джерела. Якщо ви не можете знайти декілька надійних джерел, які погоджуються з джерелом, яке ви перевіряєте, не слід вірити цьому джерелу.

4. Перевірте свої джерела

Тепер, коли ви все зрозуміли, прийшла черга практикуватися. Виберіть запитання, пов'язане з чимось, що ви вивчали в класі або бачили в мережі. Знайдіть джерело, яке дає відповідь на це запитання, і в невеликих групах ставте запитання з роздаткового матеріалу, щоб вирішити, чи є джерело надійним.

Пропонуємо вам кілька ситуацій нижче.

- Вам потрібні ідеї подарунка на день народження для вашого друга. Реклама місцевого магазину стверджує, що їхній інструмент для пошуку допоможе вам переглянути всі товари, які пропонує цей магазин, і знайти подарунок для будь-кого. Це підійде вам?
- Ви читаєте в Інтернеті відгуки про нову піцерію та звертаєте увагу на те, що три із шести відгуків з оцінкою «5 зірочок» залишили люди, прізвище яких збігається з назвою ресторану. Двоє інших кажуть, що це найкраща піца у світі, а один каже, що піца досить непогана за свою ціну. Також є чотирнадцять негативних коментарів. Чи переконали б вас позитивні відгуки спробувати їхню піцу?
- У спливаючій рекламі повідомляється, що вас відібрали до невеликої групи людей, яким дадуть спробувати спеціальну «таблетку русалки», що дає можливість дихати під водою без аквалангу. Усе, що вам потрібно зробити, це надіслати 9,99 доларів для оплати доставки. Ви б це зробили?
- Вам подобається багато відеороликів популярного влогера, оскільки вони смішні, але він також говорить неприємні речі, які вам не подобаються, і ображає групи меншин. Чи купите ви те, що рекомендує цей влогер, тому що він дійсно веселий і популярний? Думаєте, це впливає на людей?

Висновки

Запитання — наші друзі. Якщо ви ставите правильні запитання про джерела та інформацію, яку вони надають, ви отримаєте більш якісну інформацію. Чим більше джерел ви використовуєте, тим краще. І пам'ятайте, що джерело, яке чудово висвітлює одну тему, не обов'язково є надійним джерелом інформації на інші теми.

Визначення надійності

Корисні кроки, які допоможуть відрізнити надійні джерела від ненадійних.

Крок 1

Користуйтеся здоровим глуздом

Це логічно?

Крок 2

Ставте запитання

Не просто будь-які запитання, а такі чотири запитання:

Компетенція

- Чи знає мене це джерело та чи піклується про мене (і чи це важливо)?
- Чи багато знає джерело про цю тему? Як вони дізналися те, що знають?

Мотив

- Що це джерело хоче, щоб я зробив, або вважає, що я зроблю, і для чого це йому?
- Хто виграє, а хто може постраждати, якщо люди повірять цьому джерелу?

Крок 3

Підтвердьте інформацію

Чи інші **надійні** джерела підтверджують те, що говорить це джерело?

Скористайтеся пошуком в Інтернеті або працюйте в шкільній бібліотеці, щоб знайти інші джерела інформації на вашу тему (такими джерелами можуть бути книги, новини чи статті в журналах, як онлайн, так і офлайн). Виконайте кроки 1 і 2 – поставте ті самі запитання про ці джерела. Якщо вони дають таку саму інформацію на вашу тему, цілком ймовірно, що вони підтверджують надійність вашого джерела.

Виявлення недостовірної інформації в мережі

Довідка для вчителів. Запитання щодо медіаграмотності та методи спостереження – це інструменти, які допомагають учням протидіяти дезінформації, не потрапляти в суперечки та не шкодити відносинам із друзями та сім'єю. Але учні мають ставити запитання та звикати застосовувати критичне мислення щодо інформації, яка трапляється їм на шляху.

Цілі для учнів

- ✓ **Навчитися** виявляти підказки, які свідчать про те, що новина чи джерело інформації є неправдивими.
- ✓ **Використовувати** аналітичні запитання та спостереження для оцінки надійності джерела.
- ✓ **Розуміти**, що важливо перевірити надійність джерела, перш ніж розповсюджувати інформацію з нього.
- ✓ **Виробити** звичку аналізувати **всі** новини та інформацію, а не лише історії, які ми вважаємо підозрілими.

Обговорення

Чи грали ви колись в гру, де потрібно знайти помилки, приховані на малюнку? Іноді з новинами трапляється те саме. Існує багато людей і груп, які настільки захоплені тим, у що вони вірять, що перекручують правду, аби примусити нас погодитися з ними. Коли таке перекручування правди маскується під новину, це дезінформація.

Деякі люди не знають, як розпізнати неправдиву інформацію, але все одно діляться нею. Саме так вона і поширюється. І коли люди сліпо вірять такій дезінформації, їм може бути дуже важко слухати один одного спокійно, поважати думку іншої людини, розуміти один одного краще та вирішувати проблеми.

Отже якщо щось виглядає або звучить як новина, як нам зрозуміти, чи вона реальна й достовірна, чи фальшива й оманлива? Є підказки, завдяки яким ми можемо навчитися це помічати – прийоми, які використовують люди, які намагаються ввести вас в оману. І є запитання, які ми можемо поставити, щоб розпізнати історії, які не базуються на фактах.

Практичне завдання

Необхідні матеріали

- Зображення: «Що не так з цією картинкою?»
- Роздатковий матеріал: «Визначення надійності» з Уроку 3 (стор. 54)
- Аркуш із вправами: «Виявлення фальшивих URL-адрес»

Відповіді для вправи: «Виявлення фальшивих URL-адрес»

Справжня

abcnews.go.com

bbc.com/news

nbcnews.com

nytimes.com

washingtonpost.com

usatoday.com

Фальшива

abcnews.com.co

abcnews-us.com

nbc.com.co

nytimesofficial.com

bbc1.site/business-news

washingtonpost.com

washingtonpost.com.co

usatosday.com

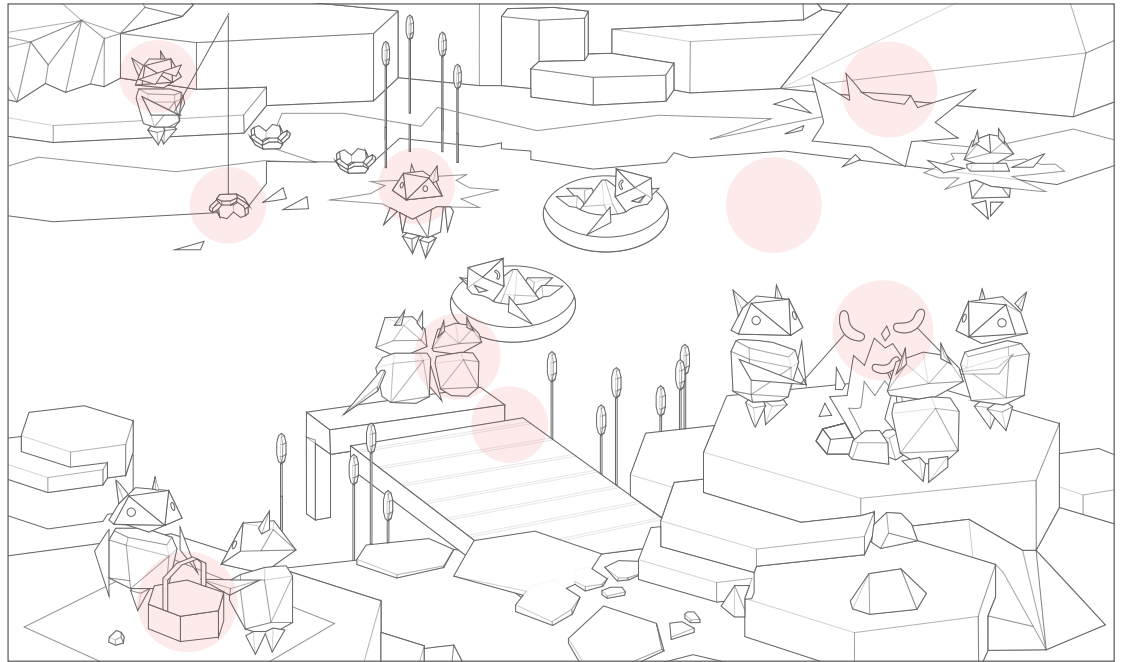
1. Що не так з цією картинкою?

Погляньте на зображення нижче. Подивіться уважно. Чи можете ви помітити відмінності між цими двома малюнками?

Що як хтось сказав би вам, де шукати? Було б легше?

Тут є 9 відмінностей, ви знайшли їх усі?

Спроба визначити, чи є новина реальною чи фальшивою, схожа на цю гру. Подивившись дійсно уважно, можна знайти важливу інформацію. І набагато простіше, якщо ви знаєте, на що звертати увагу.

Отже, ось кілька підказок щодо пошуку дезінформації. Якщо ви помічаєте ці речі, то ви, вірогідно, дивитесь на фальшиву або оманливу історію.

Роздатковий матеріал «Виявлення фальшивої URL-адреси»

Перше, на що слід звернути увагу, це URL-адреса (веб-адреса) сайту, який опублікував інформацію. Деякі фейкові сайти намагаються обдурити вас, вибираючи назви, що імітують реальні сайти, але з невеликими відмінностями. Більшість компаній використовують короткі URL-адреси, оскільки їх легше запам'ятовувати та вводити, тому URL-адреси з доданими непотрібними літерами часто виявляються сайтами з неправдивою інформацією.

Погляньте на роздатковий матеріал.

- Обведіть усі URL-адреси, які, на вашу думку, є реальними.
- Коли всі закінчать, подивіться на відповіді. Ви правильно обрали?

Як ви могли перевірити, чи є URL-адреса справжнім сайтом новин? Один із способів – пошукати цю організацію або URL-адресу в Інтернеті. Якщо організація надійна, праворуч від результатів пошуку на багатьох платформах з'являється поле з її описом, включно з адресою веб-сайту. Якщо URL-адреса ненадійна, часто можна знайти в результатах пошуку інформацію про те, що цей сайт виявився фальшивим або що сайт більше не доступний.

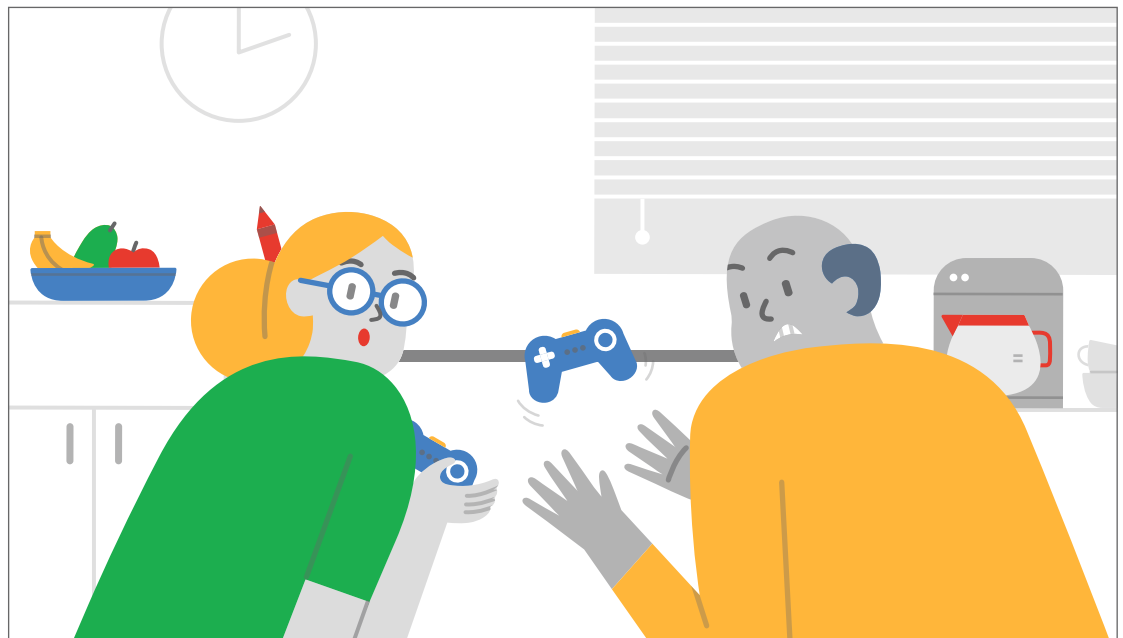
Продовження на наступній сторінці →

2. Перевірка заголовків

Іноді хтось ділиться новиною без URL-адреси. Нижче кілька підказок, які можна використовувати в таких ситуаціях.

- а) На початку новини ми бачимо фотографію чогось, що могло б нас зацікавити (наприклад, милого песика, знаменитості або незвичайного трюку). Але коли ми натискаємо на посилання, новина не має майже нічого спільного із зображенням.
- б) Замість того щоб дозволити вам вирішувати самостійно, деякі сайти намагаються переконати вас погодитися з ними, використовуючи жирний шрифт, УСІ ВЕЛИКІ ЛІТЕРИ, підкреслення або знаки оклику, щоб змусити вас думати, що це щось важливе, і переконати натиснути посилання. Це називається клікбейт.
- в) Щоб змусити вас прочитати новину, деякі люди включають у заголовок такі слова, як «шокуючий», «неймовірний» чи «надзвичайний». Вони знають, що такі слова змушують нас зацікавитися. Але **справжні** журналісти дозволяють новинам говорити самим за себе. Вони розповідають історію, і ми вирішуємо, шокує вона чи дивує.

Наприклад, подивіться на це зображення та заголовок:

Шокуюча правда: що вчителі роблять після школи

Не читаючи наперед, про що, на вашу думку, ця новина? Чому ви так думаєте? Які ваші докази?

Ось новина:

«Нещодавнє опитування викладачів університетів показало, що 86% із них роблять після роботи те саме, що і всі інші. Вони їздять у справах, готують вечерю, проводять час із родиною, займаються домашніми справами й готуються до наступного дня. Але останнім часом багато вчителів роблять дещо несподіване.

Десять років тому проблеми з економікою призвели до того, що багато країн скоротили бюджети на освіту. Це означало роки без підвищення заробітної плати для вчителів. Не в змозі покрити основні витрати через низьку зарплату, багато вчителів зараз працюють на другій роботі. У деяких країнах учителі навіть страйкують, вимагаючи підвищення заробітної плати, аби мати змогу покинути другу роботу й присвятити більше часу своїм учням».

Чи була ця новина такою, як ви думали? Ви вважаєте, що зображення та заголовок були точними чи оманливими? Які ваші докази?

3. Перевірка джерел

Коли ми аналізуємо новини, підказки можуть бути корисними, але їх не завжди достатньо. Іноді надійні новини використовують прийоми, щоб привернути нашу увагу, і через це вони можуть виглядати як неправдиві. А іноді фейкові джерела настільки добре копіюють справжні, що важко сказати, що вони такими не є. Їх важко відрізнити. Наприклад...

Чи здаються вам наступні джерела новин такими, яким можна довіряти?

American News
National Review
News Examiner
World News Daily Report
Weekly World News
NewsWatch33

Насправді, реальним є лише National Review. Звідки ви могли б про це дізнатись? Можна почати з пошуку компанії в Інтернеті. Подивіться, де ще згадується ця назва, крім як на власному веб-сайті організації. Якщо організація згадується у Вікіпедії чи статті на сайті газети або журналу новин, вона, скоріш за все, заслуговує на довіру. Але подивіться, що ці статті говорять про цю організацію! Можливо, усі вони пишуть, що це фейкова організація.

Знайдіть у новинах статтю про свою школу, район, останню модну дієту чи іншу тему, яка вас цікавить. Скористайтеся 3 кроками з роздаткового матеріалу **Визначення надійності**, а також новими підказками, щоб вирішити, реальна ця новина чи оманлива.

Крок 1. Користуйтеся здоровим глуздом

Запитайте себе: Це логічно? Це має сенс?

Іноді все очевидно. Якщо ви бачите заголовок: **ЗНАМЕНИТІСТЬ ТАЄМНО НАРОДИЛА НЕМОВЛЯ ВІД ПРИБУЛЬЦЯ**, логіка, мабуть, говорить вам, що це не реально.

Іноді все не так очевидно. Якщо:

- а) те, що ви бачите, не має сенсу,
- б) ви знаєте, що це неправда з власного досвіду, або
- в) це суперечить фактам, які вам уже відомі,
...це вірогідно джерело фейкових новин.

Крок 2. Поставте запитання щодо компетенції та мотивів

(див. сторінки 52 та 53)

Крок 3. Підтвердьте інформацію

Запитайте себе: «Чи інші **надійні** джерела підтверджують те, що говорить це джерело?»

Хто ще пише про цю новину? (Ви можете скористатися пошуком в Інтернеті, щоб перевірити, чи згадується ця новина в інших джерелах...) Які інші новини розміщено на цьому сайті? Усі вони підтримують однакову точку зору чи представляють різні погляди? Якщо ви не можете знайти декілька достовірних джерел, у яких також є ця новина, слід скептично поставитися до такого джерела.

Висновки

Ви вже знаєте, як виявляти дезінформацію, тож зможете щодня ставити правильні запитання й уважно вивчати інформацію в мережі та з часом перетворитися на справжнього експерта з виявлення фейку онлайн. Тепер ви знаєте, як аналізувати інформацію, яку ви отримуєте в Інтернеті. Це називається критичним мисленням, і це суперсила споживачів цифрового контенту.

Виявлення фальшивих URL-адрес

Справжня чи фальшива?

Обведіть правильну відповідь.

usatoday.com

Справжня

Фальшива

abcnews.com.co

Справжня

Фальшива

washingtonpost.com

Справжня

Фальшива

abcnews-us.com

Справжня

Фальшива

bbc.com/news

Справжня

Фальшива

abcnews.go.com

Справжня

Фальшива

nytimesofficial.com

Справжня

Фальшива

nbc.com.co

Справжня

Фальшива

washingtonpost.com

Справжня

Фальшива

nytimes.com

Справжня

Фальшива

washingtonpost.com.co

Справжня

Фальшива

bbc1.site/business-news

Справжня

Фальшива

nbcnews.com

Справжня

Фальшива

usatosday.com

Справжня

Фальшива

Якби ми були пошуковою системою

Без використання жодних технологій (ми зробимо це в наступному занятті) учні разом створюють «результати пошуку», щоб дізнатися, як працює пошук в Інтернеті «із середини».

Цілі для учнів

- ✓ **Вивчити** основи пошуку в Інтернеті.
- ✓ **Шукати** інформацію по тій чи іншій темі.
- ✓ **Розуміти**, що результати пошуку — це набір інформації, а не відповіді на запитання.

Обговорення

Що таке пошук?

Інтернет — це місце, де зібрано величезну кількість (мільйони та мільярди) одиниць інформації. Пошук в Інтернеті, який іноді називають пошуковою системою, допомагає нам звзяти той шалений обсяг інформації, що надходить з усього світу. Це програмний інструмент, який люди використовують для пошуку інформації на будь-які теми.

Можливо, ви вже знаєте: щоб скористатися цим інструментом, потрібно ввести кілька ключових слів по темі, про яку ви хочете дізнатися більше, у рядок пошуку (порожнє поле на сторінці пошукової системи) або у вікно браузера (там, де ви вводите веб-адреси). Потім натискаєте клавішу вводу або пошуку, і пошукова система чаклує (приблизно півсекунди), а ви отримуєте результати пошуку. Гаразд, насправді це не зовсім магія. Інтернет-пошук використовує алгоритми, які створили спеціалісти з пошукових систем, щоб навчити програму знаходити та показувати вам інформацію. Але зараз вам не потрібно думати про те, як працюють алгоритми. Вам просто потрібно знати, що пошукова система здійснює пошук для вас.

Також добре знати, що результати пошуку — це не обов'язково відповіді на запитання. Це лише набір інформації, яка вас цікавить або яку ви шукаєте. Якщо у вас є запитання, яке ви вводите в пошукову систему, ви часто можете знайти відповідь у результатах пошуку, але іноді для отримання потрібної відповіді потрібно кілька запитів. Це називається «уточненням» пошуку.

Тож давайте потренуємось, як працює пошук, уявивши, що ми і є пошукова система...

Практичне завдання

Необхідні матеріали

• Аркуш із вправами: «Якби ми були пошуковою системою» (один для кожного учня)

1. **Розбийте учнів** на групи по 2 учня в кожній.

2. **Роздайте копію** аркуша із вправами кожному учню.

3. **Задайте тему для пошуку** всьому класу. Ось деякі можливі варіанти:

• піца	• сонячна система	• вулкани	• баскетбол
• торнадо	• фермер	• кулінарія	• стоматолог
• літак	• футбол	• акули	• будівництво

4. Учні працюють разом у парах, створюючи можливі «результати пошуку» у кожній категорії на роздатковому матеріалі: «Веб-сайт», «Зображення», «Карта» та «Відео». Результати можна представити у вигляді слів або малюнків, залежно від ситуації.

Заохочуйте учнів проявити креативність і поясніть їм, що немає «неправильних» відповідей. Наприклад, якщо тема «акули», учні можуть придумати такі результати пошуку:

- Веб-сайт: інформація про різні види акул
- Зображення: малюнок акули
- Відео: акули плавають в океані
- Карта: розташування пляжу, де люди бачили акулу

5. Коли учні заповнять усі чотири категорії результатів пошуку для заданої теми, виберіть, яку категорію (веб-сайт, зображення, відео чи карту) обговорити в класі.

6. Один учень із кожної пари розповідає про їхній приклад одного з результатів пошуку.

Наприклад, тема «піца». Ви можете попросити кожну групу поділитися результатами зображень піци. Учні можуть підняти малюнок та пояснити, що вони створили. Це дозволить учням побачити всі результати пошуку, які можуть бути сформовані з одного запиту.

7. Після того як учні поділяться прикладами, поставте класу такі запитання для обговорення:

- Скільки приблизно результатів ми отримали?
- Скільки приблизно результатів були подібні?
- Якби ми змінили тему на _____, як, на вашу думку, це змінило б результати? Наприклад, якщо темою пошуку була «піца», як змінилися б результати, якби ми змінили запит на піца «пепероні»?

Порада. Виконайте в цілому 4 раунди...

- Виберіть іншу тему з кожного раунду та повторіть зазначені вище кроки.
- Пройдіть 4 раунди, щоб обговорити 4 основні типи результатів пошуку.

Висновки

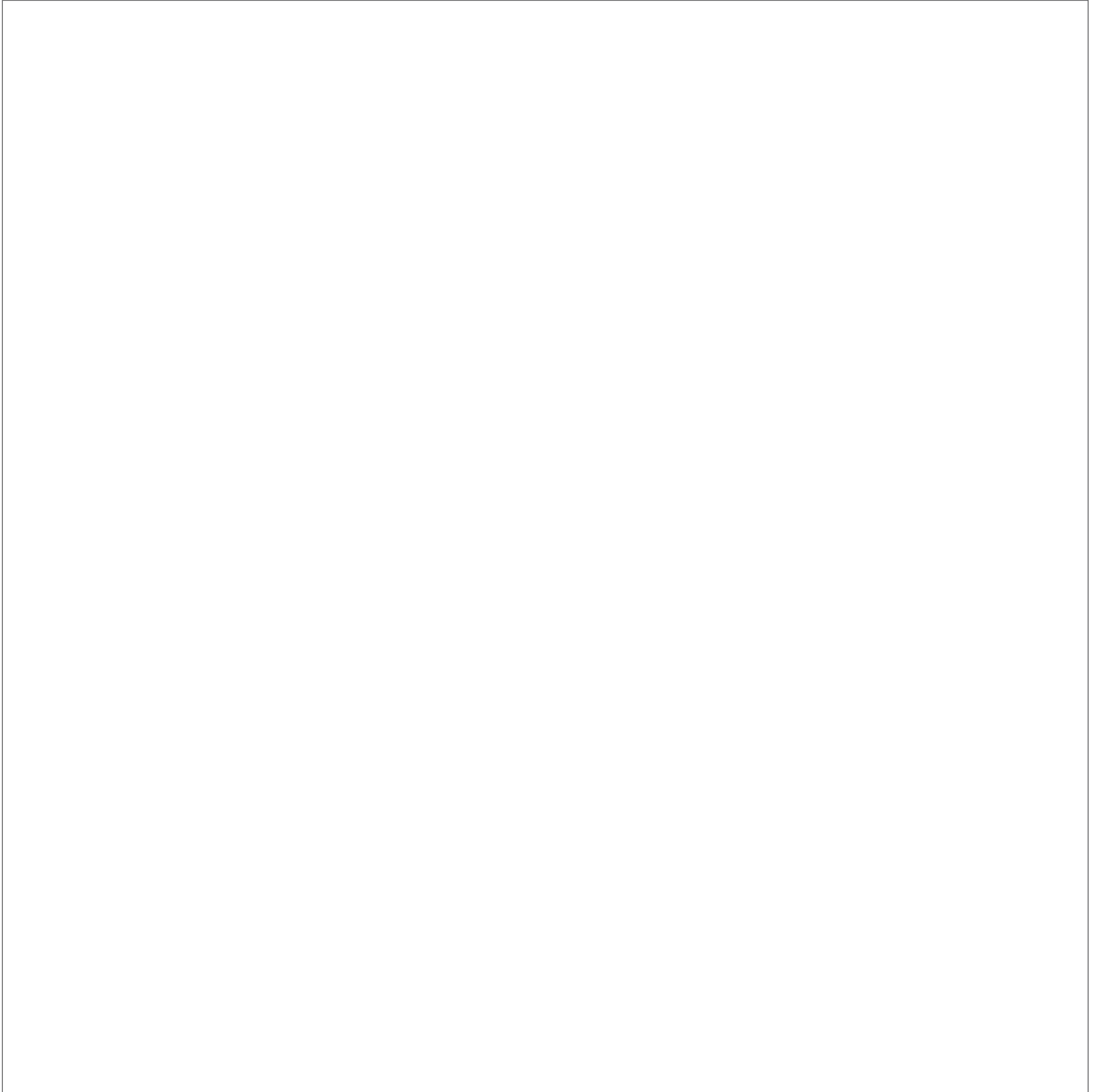
Пошук в Інтернеті — це інструмент, за допомогою якого можна знайти інформацію в мережі. Інформацією може бути текст на веб-сайті, відео, зображення, карта тощо. Ключові слова, які ви вводите в пошукову систему, визначають результати, які ви отримаєте.

Якби ми були пошуковою системою

Тема для пошуку

Веб-сайт

Зображення | Відео | Карта

Практика з пошуку в Інтернеті

Використовуючи пристрій, підключений до Інтернету, учні вивчають роботу пошукових систем та вчаться створювати все більш ефективні пошукові запити.

Цілі для учнів

- ✓ **Орієнтуватися** в пошукових системах.
- ✓ **Практикуватися** у пошуку інформації на задану тему.
- ✓ **Створювати** пошукові запити.
- ✓ **Змінювати** ключові слова та помічати відмінності в результатах пошуку.

Обговорення

Пошук — це інструмент, який допомагає знаходити інформацію в Інтернеті. Щоб скористатися пошуком, можна відкрити пошукову систему та ввести запит — запитання чи ключові слова — у поле пошуку, щоб отримати інформацію на тему, про яку ви хочете дізнатися більше. Іноді використовувати ключові слова краще, ніж просто ставити запитання. Це тому, що **слова, які ви використовуєте** у своєму пошуку, і **порядок цих слів** дуже важливі. Якщо ви просто ставите запитання, у ньому може не бути саме тих слів і порядку, які допомагають пошуковій системі підібрати результати, які ви шукаєте. Але якщо хочете, то можете ввести запитання. Головне — просто почніть шукати, адже часто потрібно ввести більше одного запиту, щоб дістатися до потрібної вам інформації. Тож введіть своє запитання в пошукову систему й подивіться на результати пошуку. Якщо вони вам не зовсім підходять, ви можете на основі цих результатів створити ще кращий запит і ще більше наблизитися до того, що шукаєте.

Приклад. Скажімо, я хочу посадити город. Я хочу вирощувати овочі, які потім можна готувати на кухні.

- Я не уявляю, як це зробити, тому я збираюся шукати інформацію в Інтернеті. Я заходжу в пошукову систему і пишу запитання: «Як посадити город?»
Покажіть екран свого комп'ютера, аби учні могли побачити ваш пошук.
- Добре, давайте подивимось на ці результати.
Розгляньте результати в класі. Обов'язково зверніть увагу, що є веб-сайти, зображення, відео та інші типи результатів. Також покажіть результати пошуку, які не зможуть допомогти у вирощуванні овочів та спецій для приготування їжі.
- Я бачу, що багато з цих результатів стосуються різних видів городу, але мені потрібна інформація щодо вирощування овочів на своєму городі. Крім того, я хочу вирощувати лише те, що я можу їсти. Напевно, мені слід додати ключове слово про овочі, так? Гарязд, спробуємо пошукати так: «овочі для домашнього городу»
Покажіть екран свого комп'ютера, аби учні могли побачити ваш пошук.
- Погляньте на ці результати. Що ви помітили?
Нехай учні розкажуть, що вони помітили в результатах пошуку.

Обидва набори результатів пошуку дали мені інформацію те, як посадити город, так? Але перший набір стосувався різноманітних видів городу. Він показав, що мені потрібно було додати пару важливих ключових слів до мого оригінального запиту та отримати результати пошуку, які мені потрібні, щоб дізнатися, як посадити овочі для приготування їжі.

Продовження на наступній сторінці →

Що більше ви практикуватиметеся у створенні пошукових запитів, тим легше ви знаходитимете інформацію. Ви завжди можете почати із запитання, і навіть якщо ви не отримаєте відповіді, результати пошуку дадуть вам ключові слова, за якими ви можете продовжити пошук, щоб наблизитися до потрібної інформації. Якщо ви хочете почати з ключових слів і не впевнені, які саме використовувати, просто знайте, що немає «неправильних» ключових слів. Просто почніть шукати! Ви завжди можете спробувати ввести інший запит, якщо не побачили результатів, на які сподівались. Давайте спробуємо...

Практичне завдання

Необхідні матеріали

- Аркуш із вправами: «Практика з пошуку в Інтернеті» (один примірник для кожного учня)
- Пристрій, підключений до Інтернету

1. Створіть перший пошуковий запит

Поясніть учням, що вони вивчатимуть роботу пошукових систем та практикуватимуться у створенні пошукових запитів. На роздатковому матеріалі представлено чотири персонажі, кожен з яких думає (у бульбашці) про щось, що він хоче дізнатися. Потім нехай учні...

- Введуть початковий пошуковий запит (зазначений на роздатковому матеріалі) та розглянуть результати пошуку.
- Запишуть 4–5 результатів пошуку на роздатковому матеріалі.

2. Створіть власний (другий) пошуковий запит

Нехай учні ще раз подивляться на те, що хоче дізнатися персонаж (у бульбашці). Запитайте учнів, чи дали початкові результати пошуку достатньо інформації стосовно цієї теми?

- Запропонуйте учням змінити початковий запит, включивши ключові слова, які дадуть їм більш корисні результати пошуку.

Підказка. Учні можуть знайти ключові слова в перших результатах пошуку або в бульбашці думок персонажа.

- Попросіть учнів ввести другий пошуковий запит у пошукову систему та розглянути результати пошуку.
- Нехай учні запишуть 4–5 результатів пошуку на роздатковому матеріалі.

3. Обговоріть

Попросіть учнів розбитися по двоє та обговорити в парах, як вони змінили початковий пошуковий запит і які типи результатів вони отримали за зміненим пошуковим запитом. Попросіть їх поділитися висновками під час короткого обговорення в класі.

4. Повторіть кроки 1–3 для решти персонажів

Висновки

Що більше ви практикуватиметеся у створенні пошукових запитів, тим легше ви знаходитимете інформацію у пошуковій системі.

Практика з пошуку в Інтернеті

Шукаю, що б почитати.

Я люблю таємниці! Мені також подобаються книги, де є уявні персонажі, що живуть у майбутньому. Здається, мій учитель називає це науковою фантастикою.

Вихідний пошуковий запит

Книжки про вигаданих персонажів і таємниці

Результати пошуку

Змінений пошуковий запит

Результати пошуку

Я хочу приготувати торт до дня народження сестри.

Вона не любить шоколад, але любить фрукти.

Цікаво, який торт мені спекти.

Вихідний пошуковий запит

Торт з фруктами без шоколаду

Результати пошуку

Змінений пошуковий запит

Результати пошуку

Вихідний пошуковий запит

Робота з відеоіграми

Результати пошуку

Змінений пошуковий запит

Результати пошуку

Вихідний пошуковий запит

Що потрібно для риболовлі?

Результати пошуку

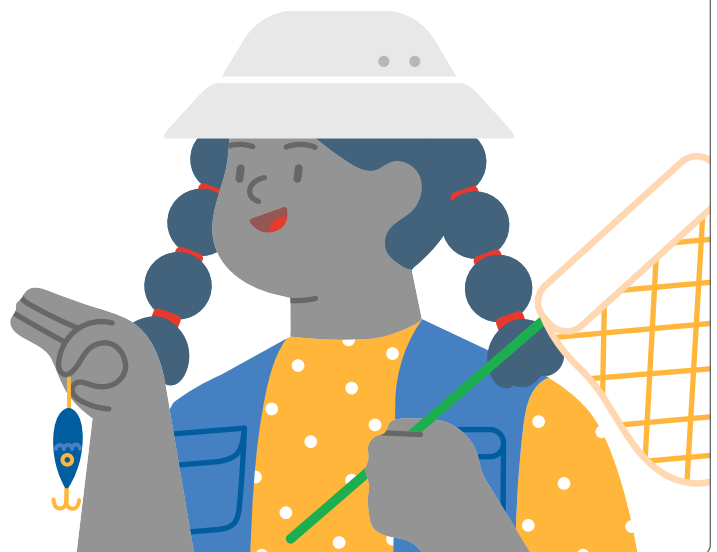
Змінений пошуковий запит

Результати пошуку

Я люблю грати у відеоігри.
Може, коли я виросту, то буду працювати в компанії,
що займається відеоіграми.
Було б так класно, якби колись це стало моєю роботою!

Двоюрідний брат запросив мене порибалити.
Я ніколи раніше не ловила рибу, тому не знаю,
яке спорядження потрібно взяти із собою.

Interland: Річка реальності

Річка, що тече через Інтерленд, несе у собі факти та вигадки. Але все не завжди так, як здається. Щоб подолати бурхливий потік, використовуйте здоровий глузд і не ведіться на оманливі витівки тих, хто виловлює в цих водах приватні дані, тобто займається фішингом.

Відкрийте на своєму комп'ютері або мобільному пристрої (наприклад, на планшеті) веб-браузер і зайдіть на сайт g.co/RealityRiver.

Теми для обговорення

Запропонуйте своїм учням зіграти в «Річку реальності». Використовуючи наведені нижче запитання, обговоріть, які висновки можна зробити з цієї гри. Більшість учнів отримують найбільше задоволення від гри, коли грають самостійно, але ви також можете запропонувати їм пограти у парах. Це може бути особливо корисним для молодших учнів.

- Опишіть випадок, коли вам довелося вирішувати, чи було щось в онлайні справжнім чи шахрайським. Які знаки чи ознаки ви помітили?
- Що таке фішер? Опишіть його дії й те, як він впливає на гру.
- Чи вплинула гра в «Річку реальності» на те, як ви оцінюватимете речі та людей онлайн у майбутньому? Якщо так, яким чином?
- Назвіть одну річ, яку ви робитимете інакше, після того як пройшли ці уроки та зіграли в гру.
- Які можуть бути ознаки того, що щось «не так» із певною ситуацією онлайн або що вона є загрозливою?
- Що ви відчуваєте, коли стикаєтеся в онлайні з чимось сумнівним?
- Якщо ви не впевнені, чи щось є справжнім, що вам варто зробити?

Бережи свої таємниці

Серйозне ставлення до конфіденційності та безпеки

Огляд уроку

Урок 1	Це був не я!	2–6 класи
Урок 2	Як створити надійний пароль	2–6 класи
Урок 3	Як керувати налаштуваннями конфіденційності	2–6 класи
Урок 4	Interland: Вежа зі скарбами	2–6 класи

Теми

Кожен, хто користується пристроями з виходом в Інтернет (ігровою приставкою, телефоном, електронним органайзером, комп'ютером тощо), повинен мати базові знання про конфіденційність та безпеку в Інтернеті. Захищати такі пристрої й персональні дані, які на них розміщені (тобто всі дані про вас, вашу родину й ваших друзів), означає розуміти, яка інформація надходить на них і виходить із них, а також дбати про надійність паролів.

Цілі для учнів

- ✓ **Дізнатися**, чому важливо захищати конфіденційність своїх даних, і як вона пов'язана з безпекою в Інтернеті.
- ✓ **Потренуватися** створювати надійні паролі та не повідомляти їх нікому (крім дорослих, які за вас відповідають).
- ✓ **Ознайомитися** з інструментами й налаштуваннями, які допоможуть захиститися від шахрайства, хакерів та інших загроз.

Застосовні стандарти

Стандарти ISTE для вчителів: 1a, 2c, 3b, 3c, 3d, 4b, 6a, 6d, 7a
Стандарти ISTE для учнів (2016): 1c, 1d, 2b, 2d, 3d, 6a
Навчальні стандарти AASL: I.b.2, I.c.1, I.c.3, II.c.1, III.a.2, III.b.1, III.c.1, III.d.1, III.d.2, IV.b.3, V.d.3, VI.a.1, VI.d.1

Це був не я!

Учні дізнаються, які можуть бути наслідки того, що вони розповіли комусь свій пароль.

Цілі для учнів

- ✓ **Дізнатися** про те, що розповівши свій пароль, ми даємо іншим людям можливість керувати нашим цифровим слідом.
- ✓ **Подумати** про те, що може статися, якщо хтось увійде у ваш обліковий запис від вашого імені.
- ✓ **Зрозуміти**, як дії сторонніх осіб можуть вплинути на ваш цифровий слід... і на вас!

Обговорення

Що відбувається, коли ви комусь даєте свій пароль?

Згадайте пароль, який ви створили для якогось додатка або пристрою, яким ви користуєтесь. Це може бути пароль для розблокування вашого телефона або для входу у вашу улюблену гру чи додаток. Ви колись давали комусь свій пароль? Гаразд, будьмо реалістами — багато хто з нас так робив. Але є вагома причина, чому не треба нікому давати свої паролі...

Ви маєте так званий «цифровий слід». Цифровий слід представляє вас в Інтернеті. Це все, що ви залишаєте в Інтернеті: лайки, коментарі, ваше ім'я користувача, фотографії, повідомлення, записи та багато іншого; одні дані доповнюють інші та разом формують в інших людей уявлення про вас. Це впливає на вашу репутацію, на те, що про вас думають люди. Вони роблять здогадки або припущення про вас, виходячи з того цифрового сліду, який ви залишаєте. Про це дуже важливо пам'ятати, перебуваючи в Інтернеті.

А ще дуже важливо знати, що коли ви комусь даєте свій пароль, ви даєте цій людині контроль над вашим цифровим слідом; ви фактично дозволяєте їй створювати такий слід і визначати те, що про вас думають інші люди. Це дуже неприємно, хіба ні?! Оскільки це ваш цифровий слід, усі вважають, що саме ви його створили. Отже якщо хтось із вашим паролем зробить щось, що вам не подобається, усі подумают, що саме ви це зробили! Саме тому дуже важливо нікому не давати свої паролі.

Приклад. Скажімо, ви дали свій пароль від облікового запису в одній із соцмереж своєму другу. Ваш друг увійшов у ваш обліковий запис від вашого імені й відправив комусь із вашого класу повідомлення: «Можеш надіслати мені відповіді на домашнє завдання?» Наступного дня у класі учень, якому надійшло таке повідомлення, підходить до вчителя і каже, що ви намагалися «змахлювати» з домашнім завданням, попросивши надати вам відповіді. Потім він показує вашому вчителю повідомлення, яке ваш друг надіслав з вашого облікового запису. Як ви думаєте, кому повірить вчитель? Як це вплине на вашу репутацію? Що ще може статися?

Продовження на наступній сторінці →

Обговоріть з класом можливі наслідки. Наприклад: учитель подзвонить вашим батькам; ви отримаєте нижчу оцінку за це завдання; ваш цифровий слід показує, що ви намагалися «змахлювати» у школі; ви побилися зі своїм другом, який надіслав це повідомлення.

Пам'ятайте, що ваш цифровий слід – це ваше обличчя в Інтернеті. Кожного разу, коли ви даєте комусь свій пароль, ви даєте цій людині контроль над вашим цифровим слідом, що може вплинути на те, як вас бачать люди в Інтернеті та в усіх інших ситуаціях. Давайте розглянемо цю думку разом.

Практичне завдання

Необхідні матеріали

- Аркуш із вправами: «Це був не я!» (один для кожної пари учнів).

1. Допоможіть учням розбитись на пари

2. Виберіть обліковий запис

Учні вибирають тип облікового запису, для якого потім будуть розголошувати пароль, і зазначають його у верхній частині аркуша з вправами: обліковий запис у соціальної мережі, ігровий обліковий запис, телефон, планшет/комп'ютер або стримінговий сервіс.

3. Виберіть дію

Партнери заповнюють перше поле, записуючи в нього дію, яку вони обрали з варіантів, зазначених нижче, або самі вигадали. Це дія, яка здійснюється кимось, хто отримав пароль до облікового запису учнів. Вони можуть намалювати або написати, що вони вигадали, **або** вибрати одну з наступних можливих дій:

- ставить «лайк» під усіма нещодавніми публікаціями людини, яка вам подобається;
- купує одяг на 2000 гривень;
- надсилає повідомлення на кшталт «Тобі не здається, що Катя така набридлива?»;
- грає у вашу улюблену гру, але втрачає бали;
- завантажує нові додатки;
- публікує непристойне зображення на вашій сторінці у соціальній мережі;
- читає всі ваші текстові повідомлення й пересилає їх ще комусь;
- дивиться епізоди непристойного телешоу.

4. Створіть результат

У другому полі учні записують можливий результат дії, яку вони обрали або створили.

5. Обговоріть

Попросіть кількох учнів зачитати для усього класу дії та результати, які вони створили. Ось деякі запитання, які ви можете поставити таким учням після їх доповіді:

- Чому ви обрали (або створили) цю дію?
- Як ви вирішили, яким буде результат?
- Якби ви знали, що результат буде саме таким, як би ви змінили свої дії?

6. Цифровий слід

В останньому полі учні пишуть одне речення про те, як ця дія і результат впливають на почуття, життя та цифровий слід (на всі або будь-які з цих речей). Підштовхніть учнів до думки про те, як це впливає на їх репутацію або на те, як їх сприймають інші. Запитайте, хто хоче взяти участь у наступному завданні, або самі оберіть пари учнів для обговорення того, що вони намалювали або написали, і що вони думають про історію, яку вони створили.

Висновки

Коли ви комусь даєте свій пароль, ви даєте цій людині контроль над вашим цифровим слідом; але саме ви відповідальні за те, що така людина з ним робить. Якщо ви хочете контролювати те, як вас бачать люди в Інтернеті, нікому не давайте свій пароль, окрім батьків або іншого дорослого, якому ви беззаперечно довіряєте.

Це був не я!

До чого я даю
свій пароль:

- обліковий запис у соціальній мережі
- планшет/комп'ютер
- обліковий запис у грі
- стримінговий сервіс
- телефон
- _____

Дія

Результат

Вплив на цифровий слід

Як створити надійний пароль

Учні навчаються створювати надійні паролі та тримати їх у таємниці.

Цілі для учнів

- ✓ **Усвідомити**, наскільки важливо нікому не казати свої паролі, окрім батьків або опікунів.
- ✓ **Зрозуміти**, наскільки важливе блокування екрана, яке захищає пристрій.
- ✓ **Навчитися** створювати паролі, які легко запам'ятати й важко вгадати.
- ✓ **Навчитися** вибирати правильний захист під час входу, у тому числі двохетапну перевірку.

Обговорення

Зайва обережність ніколи не завадить

Завдяки цифровим технологіям можна вільно спілкуватися з друзями, однокласниками, вчителями і родичами. Це можна робити, використовуючи найрізноманітніші способи: SMS, ігри, публікації і повідомлення, які містять слова, зображення і відео; і робити це з телефонів, планшетів ноутбуків та електронних органайзерів. (А як ви спілкуєтеся зі **своїми** друзями?)

Але ці засоби не лише полегшують комунікацію, а й можуть надавати хакерам і шахраям широкі можливості для викрадення наших даних і використання їх на шкоду нашим пристроям, стосункам і репутації, або щоб вкрати нашу особу.

Щоб захистити себе, свої дані та свої пристрої, потрібно небагато: не забувати блокувати екрани телефонів і намагатися не зберігати свою особисту інформацію на пристроях, які не блокуються або використовуються кількома особами (як-от у школі). А найголовніше — треба завжди використовувати надійні паролі та нікому їх не казати!

- Хто здогадається, які два паролі найпопулярніші у світі? (Відповідь: «123456» і «password»).
- Давайте наведемо приклади інших поганих паролів і пояснимо, що саме робить їх поганими? Приклади: ваші ім'я та прізвище, ваш номер телефону, слово «шоколад», ім'я вашого песика, ваша адреса тощо).

Хто вважає, що це надійні паролі? ;)

Практичне завдання

Необхідні матеріали

- Пристрої з підключенням до Інтернету для учнів чи груп учнів
- Дошка або проектор з екраном
- Роздатковий матеріал: «Рекомендації щодо створення надійних паролів»

Нижче кілька ідей, як можна створити супернадійний пароль.

- Згадайте смішну фразу, яку ви можете запам'ятати. Це може бути рядок з вашої улюбленої пісні, назва книги, фраза з фільму тощо.
- Виберіть першу літеру або пару перших літер з кожного слова у цій фразі.
- Замініть деякі літери на символи або цифри.
- Напишіть деякі літери великими, а інші — маленькими.

Давайте закріпимо цю нову навичку на практиці. Для цього ми пограємо у гру «Паролі».

1. Створіть паролі

Зараз ми розіб'ємося на команди по двоє. Кожна команда повинна буде придумати пароль за 60 секунд. **Додатковий варіант:** спочатку учні діляться з класом підказками, щоб дізнатися, скільки контексту необхідно класу для того, щоб вгадати пароль.

2. Порівняйте паролі

До дошки виходитимуть по дві команди за раз. Кожна команда повинна буде записати на дошці свій пароль.

3. Проголосуйте

Клас обговорить кожну пару паролів і проголосує за надійніший.

Висновки

Створення надійних паролів — це важливо і **весело**.

Рекомендації щодо створення надійних паролів

Ось декілька порад про створення надійних паролів, які допоможуть захистити вашу інформацію.

Надійні паролі часто створюються на основі речення, яке вам буде легко запам'ятати, а комусь іншому – важко вгадати (наприклад, перші літери слів з назви вашої улюбленої книги або пісні, перші літери слів у реченні про щось, що ви зробили). Надійні паролі поєднують літери, цифри й символи. Наприклад, фразу «Я вчусь у третьому класі в школі №172» можна використати для створення пароля: ЯвуЗкШ№172.

Паролі середньої надійності важко підібрати за допомогою зловмисного програмного забезпечення, але досить легко вгадати, якщо шахрай добре вас знає (наприклад, ЯвчусьУШколі172).

Ненадійні паролі зазвичай засновані на особистій інформації, і їх легко підібрати за допомогою зловмисного програмного забезпечення або просто вгадати, якщо шахрай добре вас знає (наприклад, «ялюблюРекса» або «ялюблюшоколад»).

Що треба робити

- Використовуйте для важливих облікових записів унікальні паролі.
- Кожен пароль має містити принаймні вісім символів. Чим довшим є пароль, тим він надійніший (головне, щоб ви його не забули!).
- Кожен пароль має складатися з комбінації букв (великих і малих), цифр і спеціальних символів.
- Створюйте такі паролі, які вам легко запам'ятати, щоб не доводилося їх записувати (це дуже ризиковано).
- Негайно змініть ваш пароль, якщо ви вважаєте, що він відомий комусь іншому (окрім батьків або опікуна).
- Періодично змінюйте свої паролі.
- Завжди використовуйте надійне блокування екранів на ваших пристроях. Налаштуйте автоматичне блокування ваших пристроїв на випадок, якщо вони опиняться в чужих руках.
- Можливо, вам стане в пригоді менеджер паролів, наприклад вбудований у ваш браузер, який буде запам'ятовувати ваші паролі. Таким чином ви зможете використовувати унікальний пароль для кожного свого облікового запису і вам не доведеться їх усі запам'ятовувати.

Чого не треба робити

- Не можна використовувати як пароль особисту інформацію (ім'я та прізвище, домашню й електронну адресу, номер телефону, номер соціального страхування, дівоче прізвище матері, дати народження або навіть імена домашніх улюбленців тощо).
- Не можна використовувати паролі, які легко вгадати: власний псевдонім (нікнейм), слово «шоколад», назву чи номер школи, улюблену футбольну команду, послідовність цифр (типу 123456) тощо.
- Не можна розкривати свої паролі нікому, крім батьків чи опікуна.
- Ніколи не записуйте паролі там, де хтось їх може знайти.

Як керувати налаштуваннями конфіденційності

Вчитель показує на шкільному пристрої, як правильно налаштувати параметри конфіденційності та де їх шукати.

Цілі для учнів

- ✓ **Дізнатися**, як налаштовувати параметри конфіденційності в онлайн-сервісах, якими вони користуються.
- ✓ **Навчитися** приймати рішення про те, яку інформацію публікувати на сайтах і в сервісах, якими вони користуються.
- ✓ **Зрозуміти**, що таке двофакторна та двохетапна перевірка й коли їх використовувати.

Обговорення

Конфіденційність і безпека

Безпека в Інтернеті неможлива без захисту конфіденційності. У більшості додатків і програм є функції для керування доступом до інформації користувача.

Зазвичай вони містяться в розділі, який може називатися «Мій обліковий запис» або «Налаштування». У ньому зібрано налаштування безпеки та конфіденційності, які дозволяють вам визначити:

- яка інформація відображається на вашій сторінці або у вашому профілі;
- хто бачить ваші дописи, фотографії, відео й інший контент, яким ви ділитесь.

Якщо ви навчитеся використовувати ці налаштування й не забуватимете вчасно їх оновлювати, то зможете надійно захистити себе та свої дані.

Окрім налаштувань, дуже важливо подумати про те, хто може додати вас у друзі або підписатися на вас (цього може не бути у ваших налаштуваннях). Найбезпечніше зробити так, щоб підписатися на вас або додати вас у друзі могли лише ваші реальні друзі та родичі. Якщо ви дозволите це робити іншим людям, пам'ятайте, що все, що ви публікуватимете, побачать люди, з якими ви ніколи не зустрічалися. Це може бути трохи моторошним, і іноді батьки просто взагалі цього не дозволяють. Обговоріть це з дорослим, якому ви довіряєте, щоб з'ясувати, який варіант буде для вас найкращим, тобто забезпечить ваш захист і максимальний душевний спокій.

Ваші батьки або опікуни **завжди** мають ухвалювати такі рішення разом з вами. Крім того, це може бути весело — разом переглянути ваші налаштування конфіденційності (тоді вони побачать, які ви розумні!).

Практичне завдання

Необхідні матеріали

- Один шкільний пристрій, підключений до проектора, з якого можна показати демонстраційний обліковий запис (наприклад, тимчасовий обліковий запис на сайті класу чи в поштової службі).

Ознайомлення з налаштуваннями

Отже мій шкільний пристрій підключено до проектора. Перейдемо на сторінку налаштувань цього додатка. Як бачимо, тут доступні різні можливості. Розкажіть мені про них *[заохочуйте ваших учнів допомогти вам]*...

- Зміна пароля
- Обмеження доступу до сторінки або профілю разом з усіма фотографіями й відео (наприклад, його можна зробити видимим лише для сім'ї та друзів).
- Перегляд вашого місцезнаходження та інших налаштувань, щоб визначити, які вам найбільш корисні.
- Увімкнення сповіщень про спроби входу до вашого облікового запису з невідомого пристрою.
- Увімкнення сповіщень про те, що хтось вас позначив.
- Увімкнення двофакторної чи двоетапної перевірки.
- Налаштування інформації для відновлення доступу на випадок, якщо доступ до вашого облікового запису буде заблокований.
- Повідомлення про проблеми.

Як вибрати правильні налаштування безпеки та конфіденційності? Це питання варто обговорити з вашими батьками чи опікуном. Але пам'ятайте: найнадійніший захист — це ваш здоровий глузд. Стаючи старшими, ви самі буде вирішувати, якою особистою інформацією ділитися, коли та з ким саме. Отже важливо вже зараз звикати приймати такі рішення.

Висновки

Перший крок до захисту важливих облікових записів — створення надійного унікального пароля для кожного з них. Але після того ще треба зуміти не забути ці паролі та не дати зловмисникам украсти їх.

Interland: Вежа зі скарбами

Вежа зі скарбами розблокована, і цінне майно інтернаутів, а саме контактна інформація та приватні повідомлення, у великій небезпеці. Випередіть хакера і створіть фортецю з надійними паролями, щоб захистити свої секрети раз і назавжди.

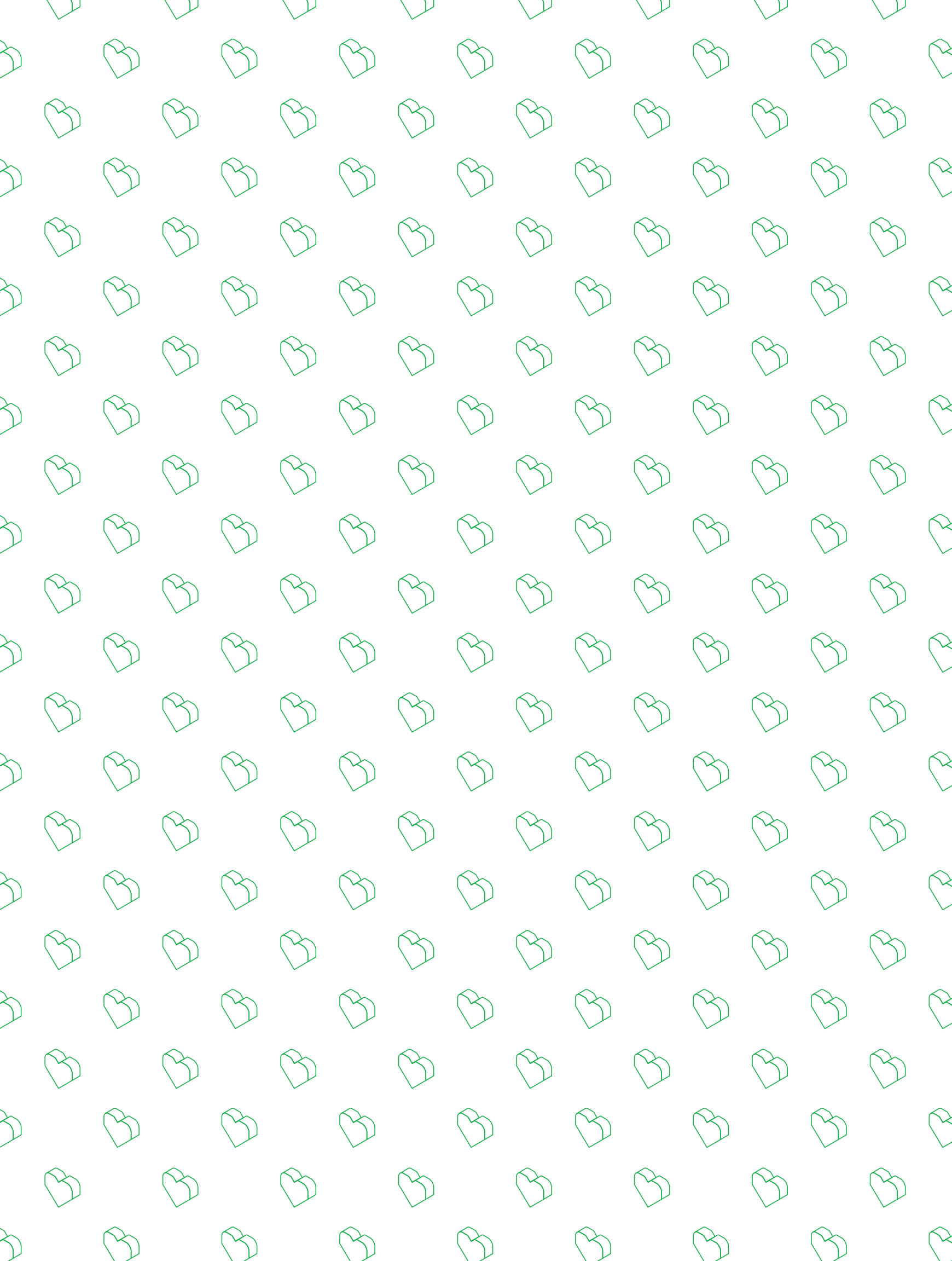
Відкрийте на своєму комп'ютері або мобільному пристрої (наприклад, на планшеті) веб-браузер і зайдіть на сайт g.co/TowerOfTreasure.

Теми для обговорення

Запропонуйте своїм учням зіграти в гру «Вежа зі скарбами». Використовуючи наведені нижче запитання, обговоріть, які висновки можна зробити з цієї гри. Більшість учнів отримують найбільше задоволення від гри, коли грають самостійно, але ви також можете запропонувати їм пограти у парах. Це може бути особливо корисним для молодших учнів.

- Назвіть елементи дуже надійного пароля.
- Коли важливо створювати надійні паролі в реальному житті? Які підказки ви дізналися про те, як це зробити?
- Хто такий хакер? Опишіть його дії й те, як він впливає на гру.
- Чи змінила гра «Вежа зі скарбами» те, як ви плануєте захищати свою інформацію у майбутньому?
- Назвіть одну річ, яку ви робитимете інакше, після того як пройшли ці уроки та зіграли в гру.
- Створіть три паролі, які складуть тест на супернадійність.
- Наведіть кілька прикладів чутливої інформації, яку треба захищати.

Круто бути доброзичливим!

Теорія та практика сили доброзичливості в Інтернеті

Огляд уроку

Урок 1.1	Звертаємо увагу на почуття	SEL	2–3 класи
Урок 1.2	Практикум з емпатії	SEL	4–6 класи
Урок 2.1	Трішечки доброти	SEL	2–3 класи
Урок 2.2	Як проявити доброту	SEL	4–6 класи
Урок 3	Від негативу до доброзичливості	SEL	2–6 класи
Урок 4	Тон має значення		2–6 класи
Урок 5	Як слова можуть змінити загальну картину	ML SEL	2–6 класи
Урок 6	Interland: Королівство доброти		2–6 класи

Теми

У цифровому світі діти стикаються з низкою специфічних проблем. У мережі важче зчитувати соціальні сигнали, анонімність породжує вседозволеність, а онлайн-залякування часом набуває серйозних масштабів і залишає стійкий цифровий слід.

Але в Інтернеті легше виявляти не лише злість, а й доброзичливість. Щоб діти вміли будувати здорові стосунки з іншими й не почувались ізольованими (адже ізоляція – одна з поширених причин залякування, депресії, низької успішності й інших проблем), потрібно вчити їх проявляти доброту та співчуття, а також коректно реагувати на чужу агресію.

Дослідження показує, що недостатньо просто сказати дітям чемно поводитися в Інтернеті. Допомогти усунути причину поганої поведінки можуть два методи навчання: вивчення соціально-емоційних проявів і попередження цькування. Ці методи не замінюють собою програм доказової освіти, та вони створюють чудове підґрунтя, заохочуючи учнів спілкуватися позитивно та навчаючи їх, як реагувати на агресію.

Цілі для учнів

- ✓ **Визначити**, що означає доброзичлива поведінка в Інтернеті та в реальному житті.
- ✓ **Навчитися** бути прикладом позитивного спілкування в мережі.
- ✓ **Виявити ситуації**, у яких треба звернутися за порадою до дорослого, якому ви довіряєте.

Застосовні стандарти

Стандарти ISTE для учнів: 1a, 1c, 2c, 3a, 3b, 3c, 4b, 5a, 5b, 6a, 6b, 6d, 7a

Стандарти ISTE для учнів: 1c, 2b, 3d, 4d, 7a, 7b, 7c

Навчальні стандарти AASL: I.a.1, I.a.2, I.b.1, I.b.2, I.b.3, I.c.1, I.c.2, I.c.3, I.d.3, I.d.4, II.a.1, II.a.2, II.b.1, II.b.2, II.b.3, II.c.1, II.c.2, II.d.1, II.d.2, II.d.3, III.a.1, III.a.2, III.a.3, III.b.1, III.b.2, III.c.1, III.c.2, III.d.1, III.d.2, IV.b.2, IV.b.3, IV.d.2, V.a.2, V.a.3, V.c.1, V.c.3, V.d.1, V.d.2, V.d.3, VI.a.1, VI.a.2, VI.d.1, VI.d.3

Круто бути доброзичливим!

СЛОВНИК

Урок 1

Емпатія. Намагання відчувати або зрозуміти, що відчуває інша людина. «Намагання» є важливим словом у цьому визначенні, оскільки дійсно зрозуміти почуття інших людей справді дуже складно. Ми зможемо зрозуміти це краще і краще, лише якщо намагатимемося це робити.

Урок 4

Конфлікт. Сварка або суперечка, яка не обов'язково повторюється.

Урок 5

Цькування (булінг). Навмисна ворожа поведінка, яка зазвичай повторюється. Людина, яка страждає від цькування, часто не може себе захистити.

Цькування в Інтернеті (кібербулінг). Цькування, яке здійснюється в Інтернеті або за допомогою цифрових пристроїв.

Переслідування. Більш загальний термін порівняно з цькуванням. Переслідування може мати різні форми (чіпляння, надокучливість, погрози, приниження тощо) і може також здійснюватися в Інтернеті.

Урок 6

Підпис під зображенням. Текст, який супроводжує зображення і надає інформацію про те, що саме представлено на зображенні (фото).

Контекст. Додаткова інформація навколо фото або інша інформація, яка допомагає нам краще зрозуміти, що саме ми бачимо на фото. Контекст може включати в себе інформацію про те, де було зроблено фото, про час надсилання тексту, про ситуацію, в якій перебував відправник, тощо.

Урок 7

Блокування. Один зі способів припинити спілкування з іншою людиною в Інтернеті таким чином, щоб ця людина не могла отримати доступ до вашого профілю, надсилати вам повідомлення, переглядати ваші публікації тощо, без сповіщення цієї людини (це не завжди є ідеальним рішенням у ситуаціях із цькуванням, коли жертва хоче знати, що каже агресор, або коли цькування припинилося).

Ігнорування. Менш суворий спосіб порівняно з блокуванням. Ігнорування — це спосіб перестати бачити публікації, коментарі та інший контент від певної людини у вашій стрічці в соціальній мережі, коли спілкування з цією людиною стає набридливим, без сповіщення такої людини (зазвичай це не дуже допомагає в ситуаціях цькування). На відміну від блокування, ви все одно можете перейти в профіль такої людини й переглянути її публікації, а в деяких додатках така людина навіть може надсилати вам приватні повідомлення.

Звертаємо увагу на почуття

Учні практикуються проявляти емпатію до інших людей, яких вони бачать по телевізору, у відео та в іграх; це є базою для спілкування в інших цифрових середовищах у майбутньому.

Примітка для вчителя. Після завершення цього уроку намагайтеся повертатися до цієї теми на шкільних заняттях. Кожного разу, коли ви з класом читаете книжку або дивитесь відео, давайте учням можливість попрактикуватися проявляти емпатію щодо персонажів таких книжок та відео. У розділі «Обговорення» ви побачите певні твердження у дужках. Це – пропозиції щодо можливих відповідей учнів. Якщо учні не знають, як відповісти, ви можете використати ці приклади, щоб підказати їм відповідь.

Цілі для учнів

- ✓ **Зрозуміти**, що таке емпатія.
- ✓ **Попрактикуватися** проявляти емпатію до людей, яких вони бачать у засобах інформації.

Обговорення

Сьогодні ви всі будете дослідниками, які намагаються дізнатися, що відчувають інші люди. Вам доведеться шукати підказки, наприклад, що відбувається або як людина себе поводить.

Вчитель зачитує перелік слів, які означають почуття, з роздаткового матеріалу.

Гаразд, згадайте ситуацію, у якій у вас виникло одне з цих почуттів. Подумайте про те, що сталося, і які у вас були фізичні відчуття.

Дайте їм час подумати, потім виберіть одного учня, який продемонструє ситуацію, про яку він згадав (він може використовувати звуки, але не слова).

- Як ви гадаєте, які почуття ви щойно бачили? Які підказки ви бачили? (Різні відповіді). Зверніть увагу на те, що всі ми бачили різні підказки й дали різні відповіді.

Нехай учень розповість, з чим було пов'язане почуття, яке він показував.

- Чи легше було б відгадувати почуття, якби ви знали, що відбувалося? («Так»).
- Чому? («Можна уявити, як би я себе почував у такій ситуації»).

Намагання зрозуміти, що відчуває інша людина, має назву емпатія. Ви не маєте це знати; але дуже корисно спробувати це зрозуміти. Емпатія допомагає нам заводити друзів та не засмучувати оточуючих. Ставитися до людей з емпатією не завжди легко. Це потребує практики. А ще важче ставитися з емпатією до когось, про кого ви прочитали в книжці або кого побачили у відео.

- Як ви гадаєте, чому це важче? («Ви їх не бачите». «Вам не відомо все, що відбувається»).
- Як ви гадаєте, чому нам так важливо практикуватися відчувати емпатію до людей з книжок або відео? («Це допомагає отримувати більше задоволення від книжок та відео». «Ви починаєте краще ставитися до людей»). «Можна краще зрозуміти, що відбувається». «Це допомагає ставитися з емпатією до людей в Інтернеті або в школі»).

А тепер ми зробимо вправу, яка допоможе вам зрозуміти, що відчувають люди з книжок, відео тощо.

Продовження на наступній сторінці →

Практичне завдання

Необхідні матеріали

- Аркуш із вправами: «Звертаємо увагу на почуття» (по одному на групу з 3–4 учнів)
- Роздатковий матеріал: «Поширені слова, які означають почуття»

1. Роздрукуйте або покажіть на екрані поширені слова, які означають почуття.

2. Розбийте учнів на групи по 3–4 учня в кожній.

3. Нехай учні попрацюють у невеликих групах і заповнять аркуш із вправами.

4. Попросіть групи розповісти усьому класу, що вони написали.

Висновки

Важливо ставитися з емпатією до людей, про яких ви читаєте в книжках або яких ви бачите у відео. Це допомагає отримувати більше задоволення від книжок та відео, а також навчитися краще ставитися до реальних людей в Інтернеті та в житті. Стаючи старшими, ви все частіше спілкуватиметеся віртуально, за допомогою телефонів та комп'ютерів. Що більше ви практикуєтеся у ставленні з емпатією до людей у текстових повідомленнях, іграх та відео, то більше задоволення ви будете отримувати від спілкування онлайн.

Звертаємо увагу на почуття

Сценарій 1

Що, на вашу думку, відчуває Афіна? Назвіть два варіанти.

На яких підказках базується ваша відповідь?

Що, на вашу думку, відчуває Орест? Назвіть два варіанти.

На яких підказках базується ваша відповідь?

Продовження на наступній сторінці →

Звертаємо увагу на почуття

Сценарій 2

Що, на вашу думку, відчуває Денис? Назвіть два варіанти.

На яких підказках базується ваша відповідь?

Що, на вашу думку, відчуває Марк? Назвіть два варіанти.

На яких підказках базується ваша відповідь?

Поширені слова, які означають почуття

Щасливий

Роздратований

Сумний

Схвильований

Здивований

Розчарований

Наляканий

У захваті

Злий

Спокійний

Практикум з емпатії

Учні намагаються зрозуміти, що вони відчують під час спілкування через цифрові засоби комунікації.

Довідка для вчителів стосовно соціально-емоційного навчання. Емпатія є життєво важливою основою здорових відносин між людьми. Є докази того, що вона підвищує успішність навчання і знижує прояви проблемної поведінки. За визначенням емпатія є «намаганням відчутти або зрозуміти, що відчуває інша людина», а не здатністю це робити. Ця відмінність є важливою, оскільки дуже складно вірно визначити емоції інших людей (навіть для більшості дорослих). Але це не головне. Головне те, що саме докладаючи зусилля, ми та наші учні вчимося ставитися з добротою й співчуттям один до одного, що мотивує нас на добрі вчинки. Саме це мають знати наші діти. Якщо учні зосереджуватимуться на тому, щоб зробити все «правильно», нагадайте їм про те, що кращий спосіб дізнатися, як людина відчувається, – це запитати в неї.

Цілі для учнів

- ✓ **Зрозуміти**, що таке емпатія.
- ✓ **Попрактикуватися** ставитися з емпатією до людей, на яких вони натрапляють в Інтернеті.
- ✓ **Зрозуміти**, чому важливо практикуватися ставитися до людей з емпатією.

Обговорення

Згадайте ситуацію, коли ви з кимось спілкувались в Інтернеті через додаток, гру або чат. Чи можете ви сказати, що відчувала людина, з якою ви спілкувались? («Так». «Ні».) Які емоції вона могла відчувати? («Щастя». «Злість». «Радість». «Роздратування»).

Намагання відчутти або зрозуміти, що відчуває інша людина, має назву емпатія.

- Чому це правильно – проявляти емпатію? («Щоб знати, коли іншим людям потрібна допомога». «Це допомагає бути хорошим другом». «Щоб нікого не розізлити»).
- Як прояв емпатії до інших людей може допомогти у спілкуванні в Інтернеті? («Допомагає зрозуміти, що вони думають». «Не дає образити співрозмовника». «Не дає випадково спровокувати конфлікт. Легше взаємодіяти з іншими в грі»).
- Як можна дізнатися, що відчувають інші люди? («Зрозуміти, що відбувається навколо них». «З того, що вони говорять або роблять». «З пози». «З виразу обличчя». «З тону голосу»).

З допомогою виразу обличчя, пози та/або слів учитель показує емоцію, наприклад, задоволення або радість.

- Що я щойно відчував? (Різні відповіді).

Щоб навчитися розрізняти емоції людей, треба практикуватися. Це й дорослим нелегко дається, а коли ви спілкуєтесь онлайн, це стає ще складнішим.

- Що заважає нам відчувати емпатію під час спілкування в цифровому середовищі? («Іноді я не бачу обличчя або пози людей». «Коли не чуєш голос співрозмовника». «Коли не бачиш, що коїться навколо людини»).

- Які підказки ми можемо використовувати, щоб краще зрозуміти почуття інших людей онлайн? («Смайли». «Фото». «Використання ВЕЛИКИХ ЛІТЕР». «Свою історію взаємодії з людиною»).

Сьогодні ми виконаємо вправу, яка допоможе вам краще розуміти почуття людей, з якими ви спілкуєтесь в онлайні.

Практичне завдання

Необхідні матеріали

- Аркуш із вправами: «Практикум з емпатії» (один для кожного учня)

1. Видайте одну копію аркуша з вправами кожному учню або покажіть її на екрані всьому класу.

2. Учні мають працювати самостійно і вгадати, що відчувають люди у кожному сценарії.

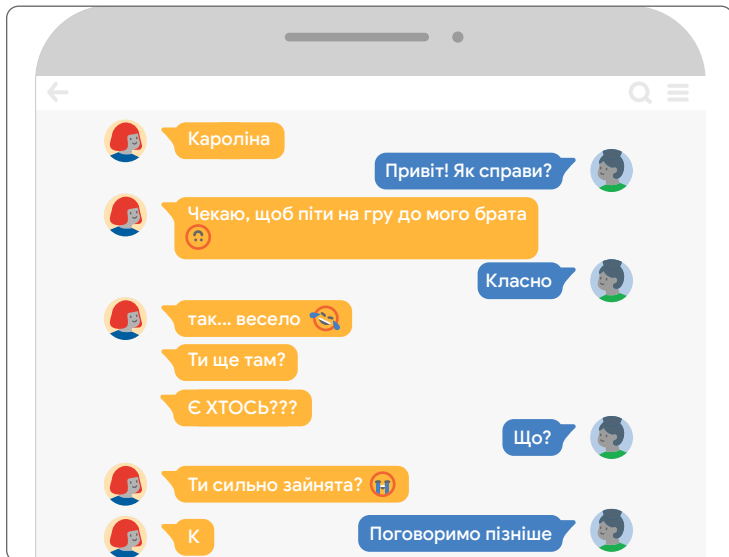
3. Попросіть учнів порівняти свої відповіді в парах і обговорити, як кожен з учнів дійшов висновку, який надав у своїй відповіді.

4. Попросіть пари розповісти класу про сценарії, де їхні відповіді не збігаються, і про те, через що саме в цих сценаріях було складно вгадати почуття інших людей.

Висновки

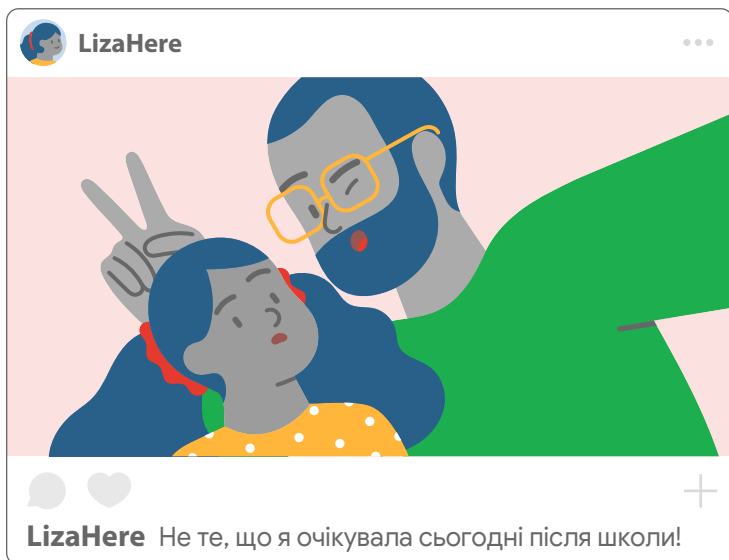
Правильно вгадати почуття людини дуже складно (особливо онлайн), але емпатія не означає зрозуміти правильно. Вона означає намагатися зрозуміти. Просто намагаючись зрозуміти, що відчуває людина, ви з більшою вірогідністю зможете налагодити з нею дружні стосунки та з меншою вірогідністю чимось її образите. Круто, правда? І коли ви намагаєтесь це зробити, ви допомагаєте створити більш доброзичливе й позитивне онлайн-середовище для себе та для інших.

Практикум з емпатії

Що, на вашу думку, відчуває Кароліна?

Чому?

Що, на вашу думку, відчуває Ліза?

Чому?

Що, на вашу думку, відчуває Макс?

Чому?

Трішечки доброти

Учні дізнаються про те, що означає проявляти доброту.

Примітка для вчителя. Готуючись до обговорення, продумайте приклад ситуації, коли хтось був добрим до вас і які відчуття це у вас викликало, а також приклад ситуації, коли ви виявили доброту до когось і що ви при цьому відчували. Для цього уроку знадобиться ваш власний досвід, щоб написати вашу власну розповідь на тему «Трішечки доброти» (див. аркуш із завданнями), яку ви прочитаєте учням як приклад.

Цілі для учнів

- ✓ Дати визначення доброти.
- ✓ Зрозуміти, як доброта може впливати на почуття людей.
- ✓ Визначити способи проявити доброту.

Обговорення

Попросіть учнів розбитись на пари.

Що означає бути доброю людиною? Розкажіть це своєму партнеру. (Різні відповіді). Дайте учням час на обговорення в парах, а потім запросіть бажаючих поділитися своїми думками.

Доброта — це робити щось добре або говорити людям щось приємне, чи не так? Я прошу всіх вас подумати і навести приклад ситуації, коли хтось був добрим до вас. Щоб вам допомогти, я наведу вам приклад зі свого життя. *Наведіть приклад ситуації, коли хтось був добрим до вас і які відчуття це у вас викликало.*

Добре, а тепер згадайте ситуацію, коли хтось був добрим до вас. Що ви відчували? Розкажіть своєму партнеру. (Різні відповіді) Дайте учням час на обговорення в парах, а потім запросіть бажаючих поділитися своїми думками.

Коли нам сумно або ми засмучені, нам стає краще, якщо хтось проявляє до нас доброту. Проявляючи доброту, **ви самі** також почуваетесь добре. Ось приклад із мого життя, коли я проявив (проявила) доброту до когось. *Наведіть приклад ситуації, коли ви були добрим до когось, і опишіть учням, які відчуття це у вас викликало.*

А тепер ваша черга.

- Подумайте про ситуацію, коли **ви** проявили доброту до когось.
Дайте їм час подумати.
- Розкажіть своєму партнеру про те, що ви зробили і що при цьому відчували. (Різні відповіді).
Дайте учням час на обговорення, а потім запросіть бажаючих поділитися своїми думками.

Давайте попрактикуємось бути добрими, розглянувши кілька прикладів. [Див. стор. 1 роздаткового матеріалу.]

- **Мія почувається покинутою, вона сидить сама.** Як ви гадаєте, що вона відчуває? («Їй сумно». «Самотньою».) Як ви можете проявити доброту до неї? («Посидіти з нею». «Запросити її погратися».) Як ви гадаєте, як почуватиметься Мія після того, як хтось буде добрим до неї? («Щасливою». «Частиною колективу»).
- **Матвій впустив свою татцю з обідом.** На вашу думку, що він відчуває? («Йому соромно». «Він засмучений».) Як ви можете проявити доброту до нього? («Допомогти йому підібрати обід». «Сказати щось приємне».) Як, на вашу думку, почуватиметься Матвій після того, як хтось був добрим до нього? («Краще»).

Ще одна чудова річ щодо проявів доброти полягає в тому, що вони допомагають нам учитися проявляти емпатію. Емпатія означає намагатися відчувати або зрозуміти, що відчуває інша людина. Доброта — це емпатія в дії! Коли ми практикуємо емпатію у вигляді доброго ставлення, ми можемо зробити світ кращим.

Практичне завдання

Необхідні матеріали

- Аркуш із вправами: «Емпатія у школі» і «Трішечки доброти» на стор. 2 (один для кожного учня)

Перейдіть на другу сторінку вашого аркушу з вправами, де зверху написано «Трішечки доброти». Тепер подумайте про когось у вашому житті (це може бути друг, вчитель або родич), до кого ви хочете поставитися з добротою. Потім заповніть таблицю «Трішечки доброти», щоб вам було легше це спланувати.

Учні мають вибрати особу (або кілька осіб), до яких вони можуть проявити доброту, і заповнити хоча б одну таблицю.

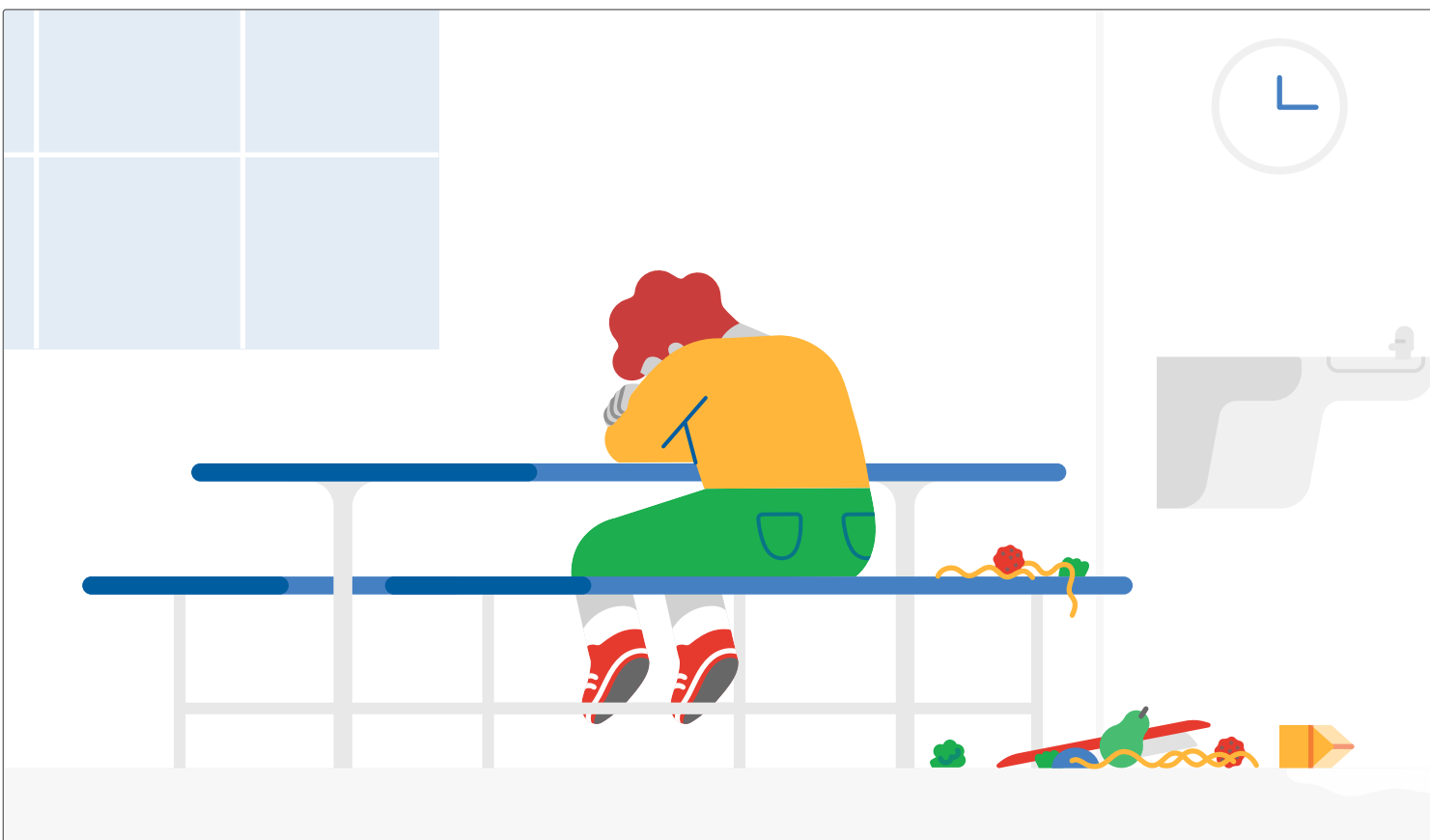
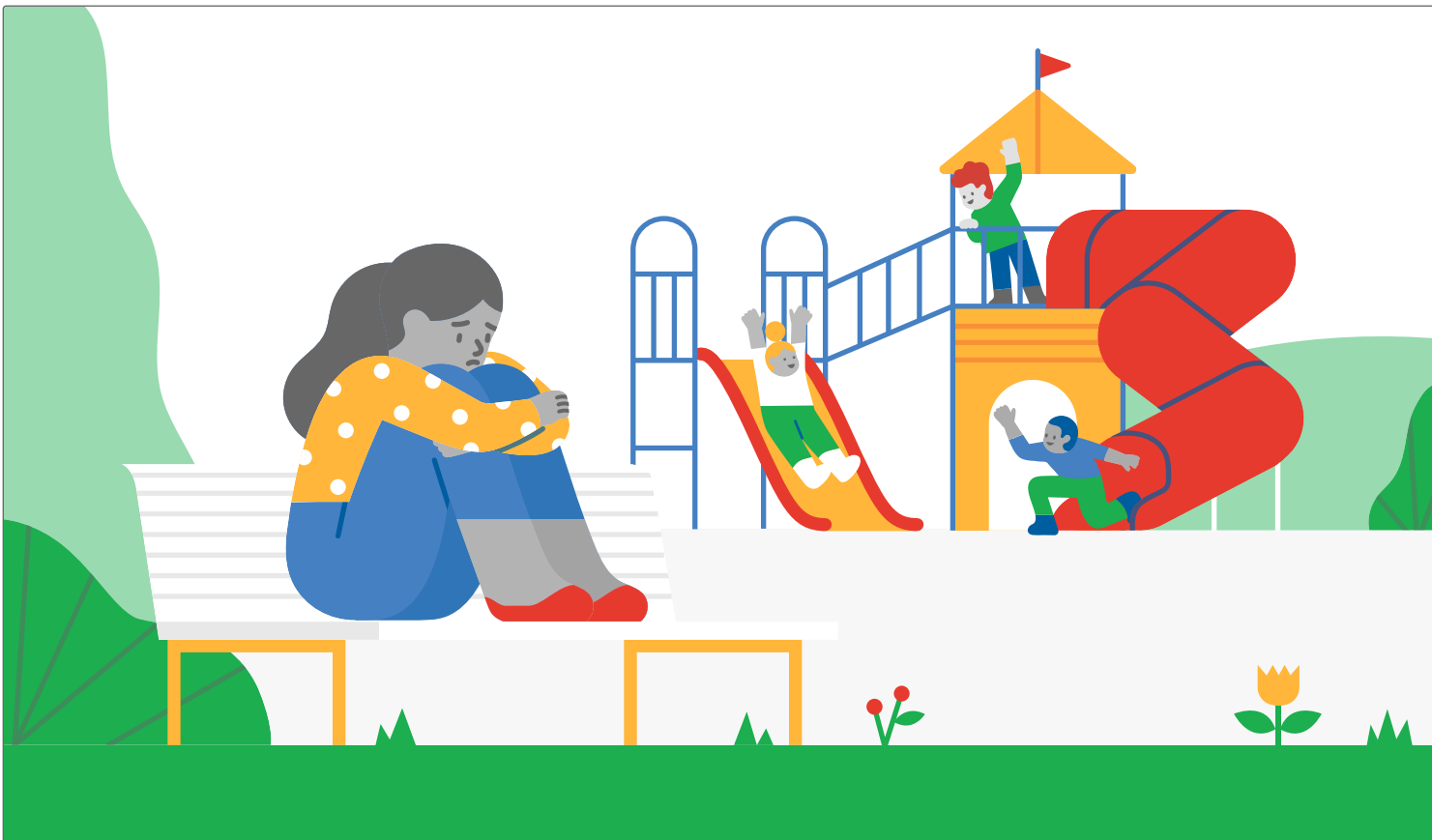
1. Попросіть учнів працювати самостійно.
2. Потім нехай учні розкажуть один одному про свій план доброти в парах.

Тепер, коли ви продумали свій план, подумайте про те, коли ви його реалізуєте. Дайте учням час подумати і попросіть кількох учнів розповісти класу про їхні плани й про те, коли вони збираються їх реалізувати.

Висновки

Доброта — це робити щось добре або говорити людям щось приємне. Проявляючи доброту, ми можемо допомогти іншим краще почуватися, коли їм сумно або вони засмучені. Є купа способів та місць, де ми можемо проявити доброту в онлайні та в реальному житті, і що більше — то краще, правда ж?

Емпатія у школі

Продовження на наступній сторінці →

Трішечки доброти

**Я хочу проявити
доброту до...**

напишіть, до кого ви хочете поставитися з добротою

**Щоб проявити
доброту, я...**

напишіть, що ви зробите або скажете

**Я зроблю цю
добру справу...**

напишіть де, наприклад, удома, у їдальні, на тренуванні, у текстовому повідомленні, в онлайн-грі з кимось тощо.

Способи проявити доброту

Учні дізнаються про те, що означає проявляти доброту.

Примітка для вчителя. Готуючись до цього уроку, продумайте приклад ситуації, коли хтось був добрим до вас онлайн і що ви при цьому відчували. Для цього уроку знадобиться ваш власний досвід, щоб написати вашу власну розповідь на тему для обговорення.

Цілі для учнів

- ✓ Зрозуміти, що таке доброта.
- ✓ Визначити способи виявлення доброти в онлайні.

Обговорення

Вчитель пише на дошці слово «Доброта».

Подумайте:

- Що значить доброта?

Дайте учням час подумати.

- Розкажіть своєму сусідові по парті, що ви думаєте.

Дайте учням час обговорити це в парах, а потім попросіть кількох учнів розповісти класу про свої думки. Дайте їм можливість запропонувати кілька різних відповідей.

Наявність емпатії до інших допомагає нам проявляти доброту. Отже, виходячи з того, що ми дізналися під час Заняття 1, що таке емпатія? («Намагання відчутти або зрозуміти, що відчуває інша людина»).

- Як вона може допомогти вам проявляти доброту? («Помічати, коли хтось сумує або засмучений». «Дізнатися, що можна зробити, щоб людина почувалася краще»).
- Чому важливо проявляти доброту до інших людей? («Це укріплює дружбу». «Це допомагає людям почуватися в безпеці й відчувати, що їм раді». «Таким чином люди також будуть добрими й до мене»).
- Як можна проявити доброту по відношенню до інших людей? («Зробити щось добре». «Допомогти їм почуватися краще». «Сказати щось позитивне». «Дати їм знати, що мені не все одно»).

Важливо проявляти доброту усюди, але сьогодні ми поговоримо про прояви доброти **в онлайні**.

- Що може заважати проявам доброти в онлайні? («Складніше зрозуміти, що хтось засмучений». «Можна не знати, з ким ти спілкуєшся». «Я не знаю, як проявляти доброту в онлайні». «Усі це бачать, і мені може бути ніяково»). Коли ви проявляєте доброту онлайн, це може мати неабияку силу. Коли інші бачать, що ви проявляєте доброту в онлайні, це спонукає їх також бути добрими. *Розкажіть про ситуацію, коли хтось був добрим до вас в Інтернеті та які відчуття це у вас викликало.*

- Як **ви** можете проявити в онлайні доброту до когось, хто, можливо, сумує? (Різні відповіді).
- ...хто, можливо, засмучений? (Різні відповіді)... хто, можливо, сердиться? (Різні відповіді).

А тепер ми попрактикуємося проявляти доброту в онлайні.

Практичне завдання

Необхідні матеріали

- Аркуш із вправами: «Способи проявити доброту» (по одному на групу з 3–4 учнів)

1. Розбийте учнів на групи по 3–4 учні в кожній.

2. Дайте кожній групі аркуш із вправами.

3. Попросіть кожну групу співпрацювати між собою, заповнюючи аркуш із вправами.

4. Розглядаючи кожен сценарій, попросіть одну групу розповісти класу, як вони проявили б доброту у відповідній ситуації. За бажанням членів групи вони можуть розіграти сценку відповідно до сценарію для усього класу.

Висновки

Є багато способів проявити доброту в онлайні. Проявляючи доброзичливість в онлайні, ви допомагаєте зробити ваше інтернет-середовище добрішим і привітнішим місцем для всіх. Крім того, проявити доброту – це просто приємно. Наступного разу, коли ви з добротою поставитеся до когось, зверніть увагу на те, як ви самі почуваетесь.

Способи проявити доброту

1. Прочитайте кожний сценарій.
2. Обговоріть у групі способи проявити доброту у кожному сценарії й запишіть найкращі ідеї.
3. Будьте готові розповісти усьому класу, що записала ваша група.

Сценарій 1

Люди залишають нечемні коментарі під селфі, яке опублікував ваш друг.

Один зі способів проявити доброту – це _____

Інший спосіб – це _____

Сценарій 2

Ви граєте в онлайн-гру, і один з гравців грубо розмовляє з іншим гравцем та ображає його.

Один зі способів проявити доброту – це _____

Інший спосіб – це _____

Сценарій 3

Кілька ваших друзів насміхаються з іншого учня у приватному груповому чаті.

Один зі способів проявити доброту – це _____

Інший спосіб – це _____

Круто бути доброзичливим! Урок 3

Від негативу до доброзичливості

З цього уроку учні разом навчаться перефразовувати негативні коментарі й обертати агресію на доброзичливість.

Цілі для учнів

- ✓ **Навчитися** висловлювати свої почуття й думки у позитивному ключі.
- ✓ **Навчитися** реагувати на негативні висловлювання та дії ввічливо й конструктивно.

Обговорення

Перетворюємо негатив на позитив

Діти вашого віку створюють і споживають найрізноманітніший контент, зокрема й негативні повідомлення, які підтримують погану поведінку. Але ви можете все змінити.

- Чи бачили ви (або хтось з ваших знайомих) негативну поведінку в мережі? Як ви після цього почувалися?
- Чи доводилося вам (або комусь із ваших знайомих) бути свідком доброзичливості в мережі (просто так, без усялякої причини)? Що ви відчували з цього приводу?
- Які прості дії ми можемо здійснити, аби перетворити негативне спілкування на позитивне?

На негативні емоції можна реагувати конструктивно, наприклад, перефразовуючи неприємні коментарі та слідкуючи за тоном спілкування.

Практичне завдання

Необхідні матеріали

- Дошка або проектор з екраном
- Роздатковий матеріал: «Скажіть це чемно» (по одному на команду учнів)
- Стікери або пристрої для учнів.

1. Прочитайте коментарі

Прочитаймо ці негативні коментарі.

2. Виправте ці коментарі

А тепер розіб'ємося на групи по троє та спробуймо придумати дві можливі реакції на вказані далі коментарі.

- Як можна сформулювати ту саму чи схожу думку більш позитивно та конструктивно?
- Якби так висловився хтось із ваших однокласників, що б ви сказали, щоб зробити розмову позитивнішою?

Примітка для вчителя. Щоб учні краще зрозуміли, що треба робити, можна розібрати один приклад усім класом.

3. Представте свої відповіді

А тепер кожна група представить свої реакції для обох ситуацій.

Висновки

Якщо відповісти на негатив позитивом, можна зробити спілкування цікавішим і приємнішим, а це набагато краще, ніж сварки й образи.

Від негативу до доброзичливості

Прочитайте наведені нижче коментарі. Після кожного з них обговоріть:

1. Як можна сформулювати ту саму чи схожу думку більш позитивно та конструктивно?
2. Якби так висловився хтось із ваших однокласників, що б ви сказали, щоб зробити розмову більш доброзичливою?

Запишіть свої ідеї під кожним із коментарів.

Ха-ха, Макс єдиний з усього класу не їде на екскурсію на цих вихідних.

Усі вдягніть завтра пурпурове.
Тільки Лілі не кажіть!

Вибач, я не зможу запросити тебе на мій день народження. Це буде надто дорого коштувати.

Без образ, але в тебе жахливий почерк, тому краще тобі попрацювати над цим завданням з іншою групою.

Мене аж сіпає – хто їй сказав, що вона вміє співати?

Ти зможеш вступити в нашу групу, тільки якщо даси мені ім'я користувача та пароль від свого облікового запису.

Мені одній здається, що Аня схожа на прибульця?

Круто бути доброзичливим! Урок 4

Тон має значення

Учні намагаються визначити, які емоції автор вклав у текстові повідомлення, і вчать критично мислити, щоб уникнути неправильного тлумачення чужих висловлювань і виникнення конфліктів під час спілкування в Інтернеті.

Цілі для учнів

- ✓ **Правильно вирішувати**, які тон і слова використати, та розуміти, коли краще промовчати.
- ✓ **Навчитися** виявляти ситуації, у яких краще не писати одноліткам повідомлення чи SMS, а почекати й поговорити особисто.

Обговорення

Проблема непорозуміння

Люди постійно використовують для спілкування різні види комунікації для різних видів спілкування, проте SMS і повідомлення в чаті часом сприймаються по-іншому, ніж усні висловлювання при спілкуванні особисто або телефоном.

- Чи бувало, що ваші SMS невірно розуміли? Наприклад, ви надіслали жарт, а друг подумав, що ви пишете серйозно (або навіть образився).
- Чи траплялося вам неправильно зрозуміти чиєсь SMS або повідомлення у чаті? Що ви тоді зробили, щоб прояснити непорозуміння? Що ви могли б зробити інакше?

Практичне завдання

Необхідні матеріали

- Приклади SMS (на класній дошці або на екрані проектора).

1. Прочитайте повідомлення

Погляньмо на ці приклади SMS, представлені на дошці. Учні також можуть навести чудові приклади, тож давайте запишемо їх на дошці та обговоримо.

- «Це так класно»
- «Як хочеш»
- «Я на тебе страшенно зла»
- «ЗАТЕЛЕФОНУЙ МЕНІ НЕГАЙНО»
- «Добре, гаразд»

2. Зачитайте повідомлення вголос

Тепер зачитайте ці SMS (по одному учню на кожне повідомлення) з різними інтонаціями (сердито, саркастичною, привітно тощо).

Що ви помітили? Як інші люди можуть сприйняти ці повідомлення? Як відправник може краще донести те, що він насправді мав на увазі?

Висновки

Часом, читаючи текстові повідомлення, важко зрозуміти, які емоції за ним стоять. Тож завжди намагайтеся вибирати оптимальний спосіб спілкування для кожної ситуації та пам'ятайте, що часом не варто шукати в інтернет-повідомленнях підтекст, якого там немає. Якщо ви не впевнені в тому, що мав на увазі ваш співрозмовник, з'ясуйте це, поговоривши з ним особисто або телефоном.

Як слова можуть змінити загальну картину

Довідка для вчителів. Цей урок допомагає учням молодших класів навчитися правильно розуміти прості підписи до фотографій різних людей. Цей урок охоплює такі концепції та питання з області медійної грамотності:

1. Розуміння того, що весь цифровий контент створюють люди, які вибирають, що і як вам показувати.
2. Навичка постійно запитувати: «Хто це зробив і навіщо?»
3. Уміння розмірковувати над усім контентом, що ми створюємо, і запитувати себе: «Як це може вплинути на інших людей?»

Цілі для учнів

- ✓ **Дізнатися** про те, що ми розуміємо значення з поєднання зображень та слів.
- ✓ **Зрозуміти**, як підписи під зображеннями можуть змінити наше сприйняття того, про що нам говорить зображення.
- ✓ **Навчитися бачити** силу слів, особливо коли вони поєднуються із зображеннями, які ви публікуєте.
- ✓ **Зрозуміти**, як створювати контент відповідально.
- ✓ **Сформувати звичку** ставити запитання: «Хто це опублікував і навіщо?»

Обговорення

Як слова можуть змінити зображення?

Зображення у поєднанні зі словами є потужним способом спілкування. Уявіть собі у новинах фото будинку у вогні. І підпис під зображенням: «Родина втратила будинок, але всі змогли вибратися з нього, у тому числі й собака». Це було б сумно, навіть трохи лячно, чи не так? А що як підпис був би таким: «Вогнеборці підпалили порожній будинок, щоб попрактикуватися у використанні нового протипожежного обладнання»? Ви все ще дивитесь на будинок у вогні, але маєте зовсім інше уявлення про те, що відбувається. Замість відчуття страху ви навіть можете почуватися у безпеці.

Практичне завдання

Необхідні матеріали

- Див. наступну сторінку

Розділіть клас на малі групи. Не кажіть учням, що ви роздаєте два різні варіанти, і дайте половині груп зображення з позитивним підписом, а іншій половині – з негативним.

1. Зображення + слова

Погляньте на зображення. У своїй групі опишіть людину на зображенні. Як ви гадаєте, яка ця людина? Ви хотіли б проводити з нею час або грати в одній команді? Чому так або чому ні?

Швидко стане ясно, що групи дивилися на зображення з різними підписами. Попросіть кожну групу підняти зображення, щоб всі побачили різницю.

Наприкінці стисло обговоріть: що це каже про силу слів у формуванні нашого сприйняття?

2. Усе ще не впевнені?

Погляньте ще на кілька прикладів (див. **Як слова можуть змінити зображення**)...

Продовження на наступній сторінці →

Необхідні матеріали

- Фото вчителів та інших працівників вашої школи, які займаються своїми щоденними справами.

За 2–3 тижні до цього завдання ви можете зібрати цифрові фотографії або доручити це учням, але не розповідайте їм, навіщо (звичайно, збирати такі фото треба лише з дозволу людей, які на них зображені).

Якщо це неможливо, ви можете зібрати фото людей відповідного віку з журналів або джерел новин.

- **Додатково:** щонайменше одне фото кожного учня класу.
- Роздатковий матеріал: «Спортивні фото»
- Роздатковий матеріал: «Як слова можуть змінити зображення»

Подумайте про те, що б ви відчули, якби побачили або отримали повідомлення з таким зображенням і негативним підписом. Коли ви бачите о чуєте щось негативне, це шкодить не тільки людині на зображенні. Це також може бути неприємним і для людей, які це зображення побачили.

Що ви робите, коли отримуєте таке повідомлення або фото? Ви завжди маєте вибір. Ви можете...

- Вирішити нікому більше не пересилати це зображення, або...
- Сказати відправнику, що ви не хочете отримувати повідомлення, які можуть комусь зашкодити, або...
- Підтримати людину на зображенні, давши їй знати, що ви знаєте, що це не правда, або...
- Усе, зазначене вище.

Ви також можете надіслати позитивне повідомлення. Не відповідь, а просто власне позитивне повідомлення. Коли людина, зображена на фото, бачить або чує позитивні повідомлення, вона відчуває підтримку; крім того, такі повідомлення можуть покращити настрій й іншим людям, і вони, можливо, також захочуть опублікувати власні позитивні повідомлення.

3. Хтось із нашої школи

Учитель вибирає випадкове фото з фотографій працівників школи.

Потренуйтеся створювати різні підписи. Спочатку створіть кілька підписів, які допоможуть людині на фото почуватися щасливою або пишатися чимось. Скільки різних підписів ви можете вигадати?

Тепер давайте поговоримо про смішні підписи. Чи є різниця між жартом, який є доброзичливим і смішним для **всіх**, і жартом, у якому з когось кепкують і який здається «смішним» лише кільком людям?

Напишіть кілька підписів як приклади того, про що ми говорили. Потім ми разом виберемо підпис для кожного фото, який буде і смішним, і водночас доброзичливим, а не образливим для людини на фото.

Продовжуйте практикуватися, використовуючи зображення інших людей зі школи. Чи з'явилися у вас якісь ідеї про якісь доброзичливі коментарі, коли ви подивились на підписи, написані вашими однокласниками?

4. Колаж класу

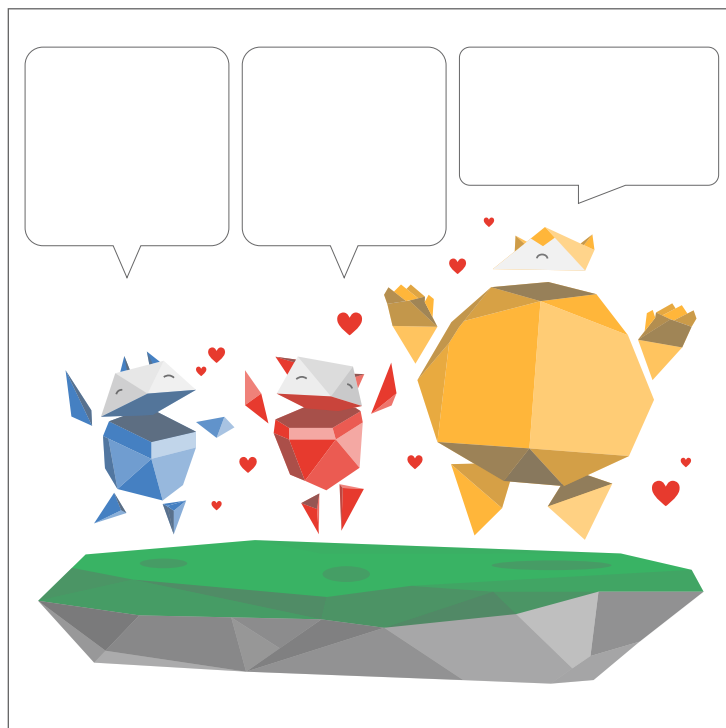
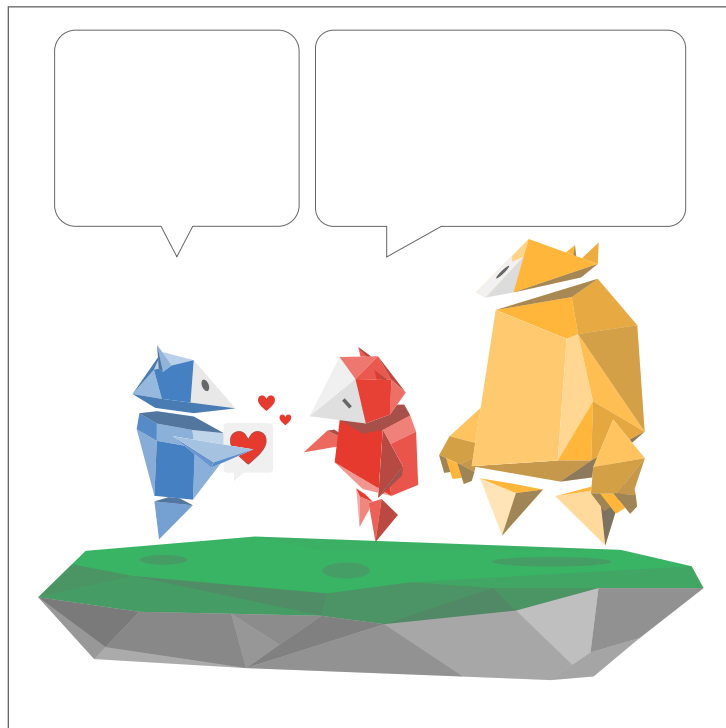
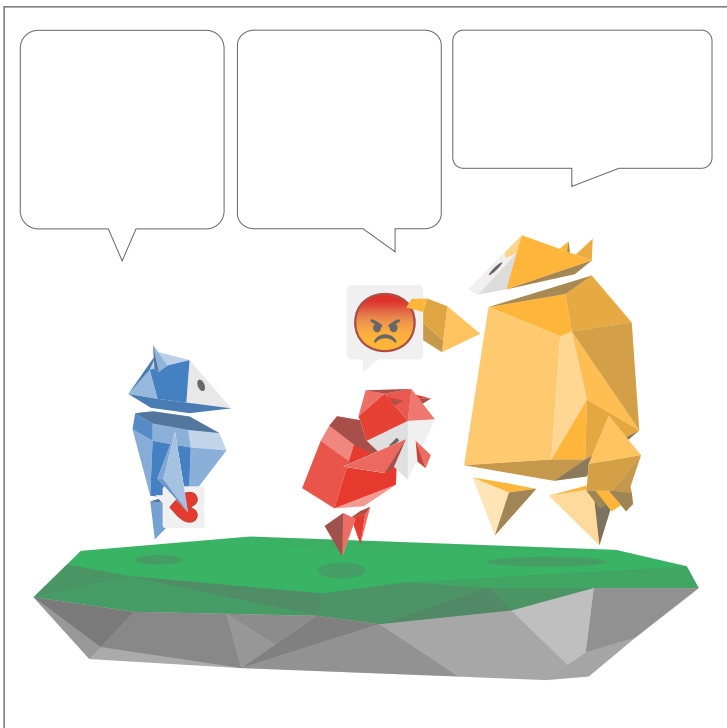
Створіть колаж з фото кожного учня класу, і створіть для кожного фото доброзичливий підпис.

Висновки

Підписи до зображень можуть змінити те, що ми думаємо про ці зображення та що при цьому відчуваємо, а також впливати на те, як ми розуміємо зображене. Перш ніж публікувати зображення з підписами, завжди корисно зупинитися й подумати, як усе це разом може вплинути на те, що відчувають інші люди. І перш ніж реагувати на зображення й підписи до них, які публікують інші люди, треба запитати себе: хто це опублікував і чому?

Поглиблення теми

Спробуйте провести експеримент. Роздайте короткий комікс, усі слова в якому були видалені. Потім попросіть учнів працювати самостійно і заповнити усі поля, які означають думки і розмови, щоб розказати історію, яку вони бачать. Порівняйте результати. Чи всі учні побачили одну й ту саму історію або написали одні й ті самі слова? Чому ні? Що показує цей експеримент про те, як ми використовуємо слова для надання контексту або щоб зрозуміти, що нам «каже» зображення?

Спортивні фото

Клас!

Чого не зробиш заради лайків!

Клас!

Чого не зробиш заради лайків!

Як слова можуть змінити зображення

Переможець конкурсу художників

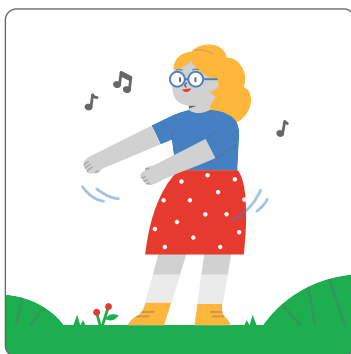
Суцільний безлад

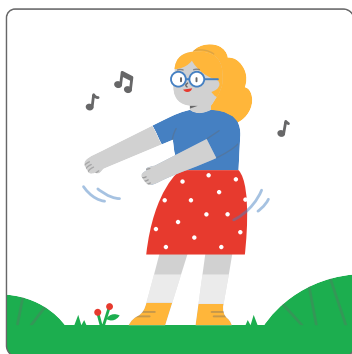
Я відкрив новий вид!

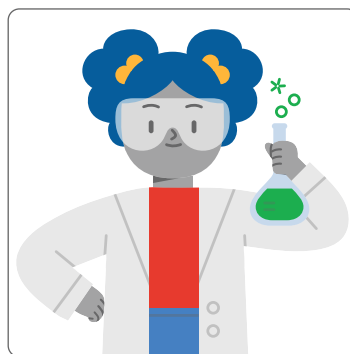
Ммм, обід!

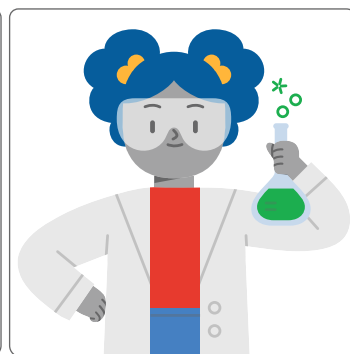
Я змогла!

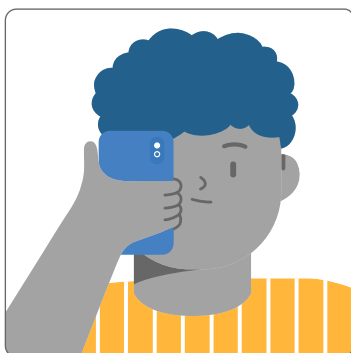
Нічого не виходить!

Наймолодша науковиця у світі!

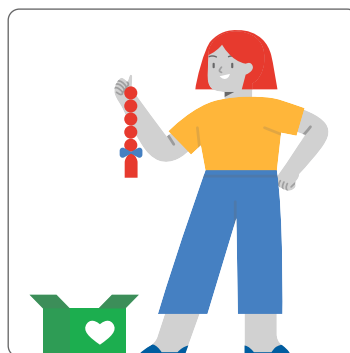
Відчуй себе ботаном

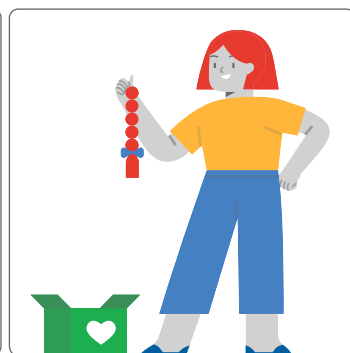
Нарешті в мене свій телефон!

Мені віддали старий телефон моєї бабусі :/

Відрізала волосся й пожертвували дівчинці, хворій на рак <3

Найгірша у світі стрижка!

Interland: Королівство доброти

Різноманітні емоції, як добрі, так і погані, заразні. У найсонячнішому районі міста агресори вийшли з під контролю і усюди поширюють негатив. Заблокуйте агресорів і повідомте про них, щоб не дати їм захопити місто; при цьому будьте доброзичливими з іншими мешканцями, щоб відновити мирний настрій у королівстві.

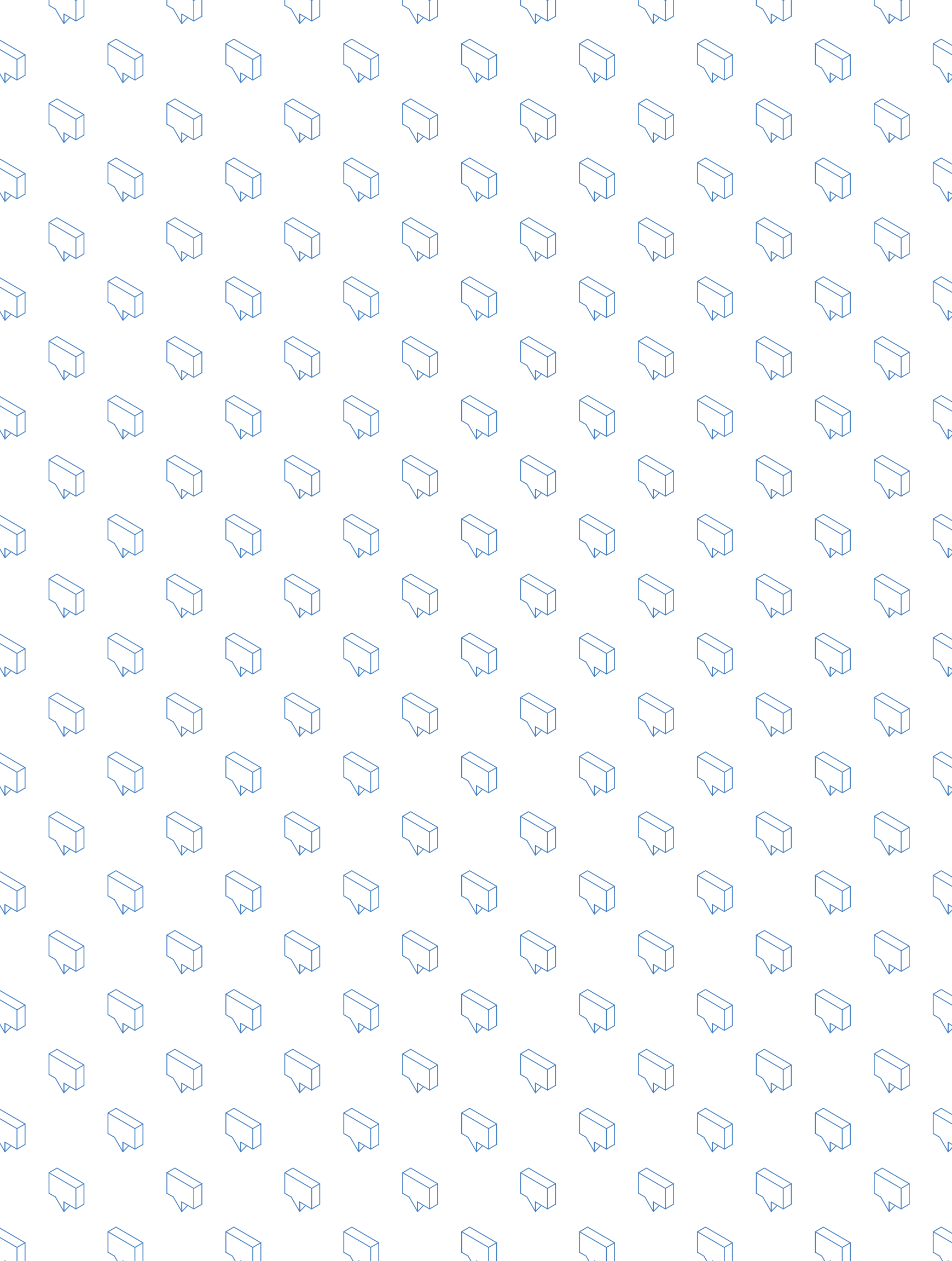
Відкрийте на своєму комп'ютері або мобільному пристрої (наприклад, на планшеті) веб-браузер і зайдіть на сайт g.co/KindKingdom.

Теми для обговорення

Запропонуйте своїм учням зіграти в гру «Королівство доброти». Використовуючи наведені нижче запитання, обговоріть, які висновки можна зробити з цієї гри. Більшість учнів отримують найбільше задоволення від гри, коли грають самостійно, але ви також можете запропонувати їм пограти у парах. Це може бути особливо корисним для молодших учнів.

- Який сценарій у грі «Королівство доброти» вам найближчий і чому?
- Опишіть випадок, коли ви щось зробили, щоб розповсюдити доброту серед інших користувачів мережі.
- У якій ситуації буде прийнятним когось заблокувати в мережі?
- У якій ситуації буде прийнятним подати скаргу на поведінку когось?
- Чому, на вашу думку, персонажа з «Королівства доброти» називають агресором? Опишіть якості агресора й те, як його дії впливають на гру.
- Чи змінила ця гра те, як ви плануєте поводитися по відношенню до інших людей? Якщо так, яким чином?

Сумніваєшся? Спитай!

Як навчити дітей не боятися звертатися по допомогу.

Огляд уроку

Урок 1	Що означає бути сміливою людиною?	ML	2–6 класи
Урок 2	Від байдужості до допомоги	SEL	2–6 класи
Урок 3	Помічники мають варіанти!	SEL	2–6 класи
Урок 4.1	Коли ви бачите щось, що вас засмучує: що робити?	SEL	2–3 класи
Урок 4.2	Коли вас щось засмучує в Інтернеті: що робити?	SEL	4–6 класи
Урок 5.1	Що робити з недобррозичливим контентом		2–3 класи
Урок 5.2	Як поводитися, якщо ви стикнулися з ворожою поведінкою в Інтернеті	SEL	4–6 класи
Урок 6	Коли треба звернутися по допомогу		2–6 класи
Урок 7	Повідомте про порушення онлайн		2–6 класи

Теми

Важливо, щоб діти розуміли, що вони не самі, якщо вони натраплять в Інтернеті на неприємний контент, особливо якщо видається, що вони або хтось інший може постраждати. По-перше, вони повинні без вагань звернутися по допомогу до когось, кому вони довіряють. По-друге, вони мають знати, що у них є різні варіанти. Бути сміливим і діяти можна різним чином.

Цілі для учнів

- ✓ **Зрозуміти**, у яких видах ситуацій треба звертатися по допомогу або обговорювати те, що відбувається, з дорослим, якому вони довіряють.
- ✓ **Подумати**, які є варіанти сміливої поведінки та чому важливо долучити до розмови дорослих.

Застосовні стандарти

Стандарти ISTE для учнів: 1a, 1c, 2c, 3a, 3b, 3c, 4b, 5a, 5b, 6a, 6b, 6d, 7a
Стандарти ISTE для учнів: 1c, 2b, 3d, 4d, 7a, 7b, 7c
Навчальні стандарти AASL: I.a.1, I.a.2, I.b.1, I.b.2, I.b.3, I.c.1, I.c.2, I.c.3, I.d.3, I.d.4, II.a.1, II.a.2, II.b.1, II.b.2, II.b.3, II.c.1, II.c.2, II.d.1, II.d.2, II.d.3, III.a.1, III.a.2, III.a.3, III.b.1, III.b.2, III.c.1, III.c.2, III.d.1, III.d.2, IV.b.2, IV.b.3, IV.d.2, V.a.2, V.a.3, V.c.1, V.c.3, V.d.1, V.d.2, V.d.3, VI.a.1, VI.a.2, VI.d.1, VI.d.3

Сумніваєшся? Спитай!

СЛОВНИК

Урок 1

Засоби інформації. Інструмент або засіб донесення чогось (ідеї, концепції, повідомлення, інформації тощо). Приклади засобів інформації: телебачення, книжки, газети, Інтернет, написи на кузові вантажівки, футболка — все, що містить інформацію, навіть якщо це лише логотип.

Урок 2

Агресор. Людина, яка здійснює переслідування або цькування; хоча іноді таких людей називають «задирами», спеціалісти з попередження цькуванню рекомендують ніколи не маркувати так людей.

Цькування (булінг). Злісна або жорстока поведінка, яка повторюється і має на меті завдати шкоди (фізичної, емоційної та/або соціальної) комусь, хто є більш вразливим, ніж агресор. Кібербулінг є цифровою формою такої поведінки.

Байдужий спостерігач. Свідок переслідування або цькування, який розуміє ситуацію, але вирішує не втручатися.

Переслідування. Слово, яке означає багато видів агресивної або злісної поведінки; є більш загальним терміном порівняно з терміном «цькування» і означає поведінку, яка не обов'язково повторюється або спрямована на когось, хто є більш вразливим.

Жертва. Особа, на яку спрямоване цькування або яка є жертвою.

Урок 4

Навички відмови. Навички, яким навчають дітей, щоб вони могли уникати небезпечного інтернет-контенту або поведінки й розуміли, що рішення відмовитися від того, що викликає в них дискомфорт, є однією з форм самоповаги.

Уроки 2 і 4

Довіра. Сильна переконаність у тому, що щось або хтось є надійним, правдивим або йому можна довіряти.

Уроки 2, 4, 6 і 7

Повідомити про зловживання (поскаржитися). Використовувати інтернет-інструменти або інструменти соціальних мереж, щоб поскаржитися на переслідування, цькування, погрози або інший шкідливий контент, який, як правило, порушує Умови використання таких сервісів або стандарти спільноти.

Урок 6

Сміливий. Хоробрий, проте не обов'язково безстрашний, тому що люди проявляють особливу сміливість, коли вони перелякані або знервовані, але все одно діють позитивно.

Ініціативність учнів. Більше ніж просто голоси учнів. Ініціативність є здатністю діяти або щось змінювати, у тому числі захищати або заступатися за себе та інших; часто вважається необхідною частиною громадянської позиції.

Що означає бути сміливою людиною?

Подумайте, як на нас впливають засоби інформації (медіа). Запитайте в учнів, чи знають вони людину, яка зробила щось, що вони вважають сміливим вчинком. Попросіть учнів подумати про свій вибір, дослідити те, звідки взяли їхні уявлення про хоробрість, і обговорити це між собою.

Довідка для вчителів. Ми всі знаємо, що засоби інформації можуть впливати на думку людей. Щоб допомогти учням це зрозуміти, буде дуже корисним обговорити це разом і подумати про те, як це відбувається. Під час цього уроку треба пам'ятати кілька важливих речей.

- Наші ідеї формуються під впливом усього, що ми бачимо, чуємо і читаємо.
- Ми тлумачимо те, що бачимо, через призму нашого власного досвіду, отже, ми можемо робити дуже різні висновки на базі одного й того самого повідомлення у засобах інформації.
- Ми отримуємо не менше (а іноді навіть і більше) інформації із зображень, так само як зі слів.
- Медійна грамотність допомагає протидіяти стереотипам, звертаючи нашу увагу на схеми, особливо ті, які повторюються, і допомагаючи піддавати їх сумніву. Наприклад, якщо всі герої, яких ми бачимо, є чоловіками, ми можемо вважати, що чоловіки більш схильні бути героями, — навіть якщо нам ніхто ніколи **не говорив**, що жінки не можуть бути героями (на відсутність інформації треба також звертати увагу).

Цілі для учнів

- ✓ **Подумати** про те, що означає бути сміливим, у тому числі в Інтернеті.
- ✓ **Виявити** джерело (джерела) наших уявлень про те, що означає бути сміливим.
- ✓ **Виробити звичку запитувати:** «Про що вони не кажуть?»

Обговорення

Що вам спадає на думку, коли ви думаєте про сміливість? Чи думаєте ви про супергероїв із фільмів або про пожежників? Це дуже добрі приклади, але важливо пам'ятати, що ми також можемо бути сміливими.

Практичне завдання

До початку виконання завдання розмістіть у трьох кутах або зонах класу наліпки.

Необхідні матеріали

- Аркуш паперу і ручка/олівець для кожного учня.
- Фліпчарт, дошка або щось інше, де можна буде записати перелік, щоб усі бачили.

1. Сьогодні ми поговоримо про сміливість

Напишіть на аркуші паперу ім'я (або професію, якщо ви не знаєте ім'я) когось (реального або уявного; того, хто живе зараз, або історичного персонажа), хто зробив щось, що ви вважаєте сміливим. Поки що нікому не показуйте, що ви написали.

2. Вам було легко або складно згадати таку людину?

Встаньте, якщо вам було легко. Якщо вам було складно, як ви гадаєте, чому? Як часто ми розмовляємо про сміливість — часто чи не дуже? Де ви зазвичай бачите або чуєте інформацію про людей, які здійснюють сміливі вчинки?

3. Велике відкриття

Тепер ви можете показати, кого ви вибрали, підійшовши до наліпки, яка відповідає типу особи, яку ви вибрали.

Продовження на наступній сторінці →

- З великі наліпки з текстом великими літерами, які учні можуть побачити з відстані 2–3 метрів (одна для кожної категорії): «Вигаданий персонаж» (не реальна людина); «Хтось, кого я особисто знаю»; «Хтось, про кого мені відомо» (з історії або з новин)

Отже, давайте обговоримо це. Зверніть увагу на те, скільки з вас назвали персонажів або навіть реальних людей, про яких вам відомо лише із засобів інформації (наприклад, з книжки або фільму). Що це нам говорить про те, звідки у нас з'являється уявлення про те, що означає бути сміливим?

Засоби інформації мають заробляти гроші, а це означає, що їм потрібно, щоб **багато** хто з нас звертав на них увагу. Вони показують нам найбільш драматичні прояви сміливості. Тож ми бачимо багато супергероїв, рятувальників і солдатів. Це, звичайно, чудові приклади, але вони точно не показують нам повну картину, чи не так? Завжди варто запитати себе: **про що вони не розповідають?**

Отже, які ще приклади сміливої поведінки можна навести? З яких інших джерел ви дізналися про те, що означає бути сміливим?

4. Копаємо глибше

Розбийтеся на групи і обговоріть причини свого вибору. Що робить людину, яку ви вибрали, сміливою? Чи є якісь відмінності у тому, які сміливі вчинки здійснюють реальні люди та персонажі? Якщо так, які саме?

Через кілька хвилин обговорення у групах знову об'єднайте увесь клас і на дошці або на фліпчарті запишіть наступне...

Давайте подумаємо ось над чим:

- Чи хтось назвав людину, яка врятувала когось від фізичної небезпеки? (Піднімайте руки, якщо ваша відповідь на запитання «Так»).
- Чи хтось назвав людину, яка заступилася за когось, хто був жертвою цькування? Більшість людей погодяться з тим, що врятувати когось від фізичного болю, особливо якщо ви самі при цьому можете постраждати, — це сміливий вчинок.
- А що як врятувати когось від емоційних страждань або проявити доброту та підтримати людину, яку **вже** образили? Це також є сміливим вчинком?
- Припустімо, ви побачили щось, і це викликало у вас відчуття сильного дискомфорту, тому ви розповіли про це дорослим, хоча були не впевнені, як вони на це відреагують. Чи вважаєте ви це також сміливим вчинком?

Підніміть руку, якщо ви можете мені розповісти про когось, хто проявив сміливість у подібних ситуаціях, або якщо ви можете навести приклад інших видів сміливої поведінки. Мені б дуже хотілося про це почути.

Додатково. Знову розділіть класну кімнату, але цього разу на такі три зони:

- а) Особа, про яку я написав (написала), є жінкою.
- б) Особа, про яку я написав (написала), є чоловіком.
- в) Особа, про яку я написав (написала), не вважається чоловіком або жінкою.

Коли ви думаєте про слово «сміливість», ви уявляєте чоловіка або хлопчика?

Жінку або дівчинку? Як виглядає сміливість жінок/дівчаток? Чи вона якось відрізняється від сміливості чоловіків/хлопчиків? Чому ви так думаєте?

5. Обговоріть, що можна назвати сміливим вчинком

Уважно подивіться на складений вами перелік того, що можна назвати сміливим вчинком або поведінкою. Обговоріть:

- Чи можете ви уявити, як ви здійснюєте якийсь вчинок з цього переліку?
- Чи можете ви уявити ситуацію, у якій проявити доброту є сміливим вчинком?
- А як щодо сміливості **в Інтернеті** (або під час телефонної розмови) — чи можете ви назвати ситуації, у яких ви могли б проявити сміливість онлайн?

Висновки

Сміливість полягає у готовності ризикнути, щоб допомогти людям (це стосується різної допомоги – і великої, і маленької). Засоби інформації можуть впливати на те, що ми думаємо стосовно того, що означає бути сміливим, але засоби інформації не завжди показують усі можливості. Тож варто запитати себе: «Про кого або про що вони не розповідають?» Коли ми в Інтернеті, ми також маємо думати про те, чи варто ризикнути, аби врятувати когось від образ. Ми всі можемо вирішити бути сміливими, і є **безліч** способів зробити це.

Від байдужості до допомоги

Учні вчаться визначати чотири ролі учасників конфлікту, пов'язаного з цькуванням (особа, яка здійснює цькування, жертва цькування, спостерігач і той, хто допомагає), і що робити, якщо вони стали свідками цькування.

Цілі для учнів

- ✓ **Навчитися** розпізнавати ситуації переслідування або цькування в Інтернеті.
- ✓ **Зрозуміти**, що означає бути байдужим спостерігачем, і якою має бути поведінка небайдужої людини.
- ✓ **Дізнатися**, що робити, якщо ви стали свідком цькування.
- ✓ **Навчитися** реагувати на переслідування.

Обговорення

Чому важливо бути доброзичливим?

Часом варто нагадувати собі, що за іменами користувачів і аватарами ховаються живі люди зі справжніми почуттями, і до них треба ставитися так, як ми б хотіли, щоб ставилися до нас. Від цього виграють усі: і ми, і вони, і всі інші. У ситуаціях із цькуванням існує чотири моделі поведінки людей.

- Є **агресор** або людина (люди), яка здійснює цькування.
- Є той, на кого **спрямоване** цькування, — **жертва**.
- Є свідки того, що відбувається, яких зазвичай називають **спостерігачами**.
- Є свідки того, що відбувається, які намагаються допомогти жертві або змінити ситуацію. І **ви** знаєте, як їх називають: **тими, хто допомагає**, чи не так?

Якщо ви стали жертвою цькування або іншої поганої поведінки в Інтернеті, ось що ви можете зробити:

Якщо я – жертва цькування, я можу...

- Не реагувати на це.
- Заблокувати цю людину.
- Постояти за себе (але не мститися, оскільки помста лише підтримуватиме негатив).
- Поскаржитися — розповісти батькам, учителю, брату чи сестрі або іншій людині, якій я довіряю, і скористатися інструментами в додатку або сервісі, щоб поскаржитися на публікацію, коментар або фото.

Якщо ви стали свідком переслідування або цькування, ви можете втрутитися і поскаржитися на жорстоку поведінку (як в Інтернеті, так і в реальному житті). Іноді свідки не намагаються зупинити цькування або допомогти жертві. Ви можете вирішити підтримати жертву і виступити на боці доброти і позитиву (приватно або публічно).

Якщо я – свідок цькування, я можу допомогти тим, що...

- Знайду можливість проявити доброту або підтримати людину, яка стала жертвою цькування (приватно, телефоном, за допомогою SMS або приватного повідомлення).
- Публічно підтримаю людину, яка стала жертвою цькування, і скажу щось добре про неї у відповідь на злий коментар або публікацію.
- Знайду інший засіб публічної підтримки: попрошу друзів написати доброзичливі коментарі про таку людину (але нічого поганого про агресора, тому що ви покажете взірць поведінки, а не здійснюєте помсту).
- Висмію злу поведінку в коментарі або відповім щось на кшталт «Це не круто» (пам'ятайте, що висміяти можна поведінку, а не людину, якщо у вас це не викликає дискомфорту й ви вважаєте, що це безпечно робити).
- Вирішу не роздмухувати скандал: не буду поширювати цю публікацію, не додаватиму коментарі та не розповідатиму іншим людям про цю злу публікацію або коментар.
- Поскаржуся на переслідування. Розкажу комусь, хто може допомогти, наприклад, батькам, вчителю або психологу у школі.

Практичне завдання

Необхідні матеріали

- Аркуш із вправами: «Від байдужості до допомоги» (по одному для кожного учня)

Відповіді для кожного сценарію на аркуші з вправами

Сценарій 1: С, Д, С (тому що це не покращує ситуацію), Д, Д

Сценарій 2: Д, С, Д, Д

Сценарій 3: Д, Д, С, С, Д

Сценарій 4: Тримайте відповіді!

Можливі модифікації для 2–3 класів. Сценарії на аркуші з вправами можуть бути досить довгими, і вашим учням може бути важко їх читати самостійно в групах. Подивіться, чи знайде клас правильні відповіді (наведені нижче), перш ніж ви їх прочитаєте. (І ще одна річ: пам'ятайте, що якщо учні 2–3 класів не натрапляли на описані тут ситуації, у них можуть бути старші брати й сестри, які, можливо, захочуть про це поговорити).

1. Той, хто спостерігає, або той, хто допомагає?

Після обговорення описаних вище ролей роздайте аркуші з вправами й дайте учням 15 хвилин на те, щоб прочитати три сценарії та класифікувати кожен відповідь (якщо є час, попросіть їх разом, усім класом, створити четвертий сценарій).

2. Ті, хто допомагають у школі та в онлайні

Обговоріть наведені вище відповіді. До або наприкінці обговорення запитайте їх, чому добре мати тих, хто допомагає, у школі та в Інтернеті.

3. Обговоріть

Якщо є час, запитайте в учнів, чи були якісь відповіді, які було важко класифікувати, і чому. Обговоріть це.

Висновки

Залежно від обставин можна стати на захист жертви переслідувань різними способами: наприклад, поскаржитися на образливі висловлювання чи навіть просто проігнорувати їх, щоб вони не поширювалися. Навіть трішечки доброти може дуже допомогти змінити ситуацію на краще.

Від байдужості до допомоги

Тепер ви знаєте, що спостерігач може використати свої суперздібності добра і допомогти тим, хто став жертвою цькування. Далі наведено три приклади цькування або переслідування в Інтернеті. Кожен приклад містить перелік способів реагування. Безперечно, варіантів дій може бути кілька (іноді, щоб **реально** допомогти, потрібно виконати кілька дій), але кожен наведений нижче варіант може обрати або спостерігач, або той, хто допомагає. Прочитайте кожен варіант і виберіть, хто саме може це зробити, а потім напишіть у полі поряд із варіантом дій «С», якщо це спостерігач, або «Д», якщо це той, хто допомагає.

Якщо є час, обговоріть з усім класом варіанти, для яких було складніше прийняти рішення, і чому. Інший варіант: учні можуть створити четвертий сценарій (можливо, це буде щось, що трапилося у вашій школі). Усім класом ви можете створити відповіді, які передбачають допомогу або лише спостереження.

Сценарій 1

Ваша подруга загубила телефон на шкільному футбольному полі. Хтось його знайшов і надіслав дуже негарне повідомлення про іншого учня деяким гравцям шкільної футбольної команди, щоб виглядало так, нібито це погане повідомлення надіслала саме ваша подруга! Тож ви тепер розумієте, що значить «видавати себе за когось іншого», чи не так? Той, хто знайшов телефон вашої подруги й відправив повідомлення від її імені, видав себе за неї, а учень, про якого було це повідомлення, сказав вашій подрузі, що вона жахлива, хоча насправді це не вона надіслала те повідомлення. Ви...

- Співчуваєте своїй подрузі, але нічого не робите, тому що ніхто не знає, хто зіграв з нею той злий жарт.
- Знаходите учня, про якого написали те неприємне повідомлення, і розповідаєте йому, що ваша подруга його не надсилала, а також запитуєте, як він почувається і чи можете ви йому допомогти.
- Роздмухуєте скандал, поширюючи це повідомлення серед інших друзів.

Примітка для вчителя. *Учні можуть сказати, що це складне завдання, що вказує на те, що вони розумні, бо воно дійсно складне. Тут важко просто спостерігати або реально допомогти, тому що ці варіанти як такі можуть навіть погіршити ситуацію. Можливо, це варто обговорити.*

- Ви та ваша подруга просите всіх гравців футбольної команди написати щось хороше про учня, про якого було повідомлення.
- Ви та ваша подруга анонімно повідомляєте про цей інцидент директорці школи, щоб вона знала, що всім слід обговорити правила, як надійно захищати свої телефони й чому важливо їх блокувати — може, навіть провести додатковий урок на цю тему!

Сценарій 2

Ваша вчителька створила блог класу на тему «Мистецтво мови», надавши учням можливість писати, редагувати та публікувати коментарі. Наступного дня вона захворіла, а вчитель на заміні не помітив, що в блозі класу виникла проблема – хтось публікує злісні коментарі про одного з учнів класу. Ви...

- Відповідаєте на ці коментарі щось на кшталт «Це не круто» і «Я дружу з _____, і це неправда».
- Ігноруєте це, доки не повернеться ваша вчителька.
- Просите інших учнів висміяти злі коментарі або опублікувати гарні коментарі про учня, з якого знущаються.
- Розповідаєте вчителю на заміні, що у блозі класу відбуваються погані речі, і що, можливо, треба повідомити про це вчительку.

Сценарій 3

Ваші друзі часто грають в одну онлайн-гру. Зазвичай у чаті гри спілкуються про те, що відбувається в грі. Іноді коментарі стають трохи недобррозичливими, але в цілому це схоже на дружню конкуренцію, а не на щось дійсно погане. Але якось один із гравців почав говорити реально жахливі речі про одного з ваших друзів, який також грає в цю гру, і просто не зупинявся. Це продовжилося наступного дня.

- Зателефонуєте другові і скажете, що вам це так само не подобається, як і йому, і запитаете в нього, що, на його думку, вам двом треба зробити.
- Зателефонуєте всім знайомим, які грають із вами (обов'язково сповістивши вашого друга про те, що ви це робите), і спробуєте домовитися з усіма про те, що настав час висміяти поганців.
- Вирішуєте трохи зачекати, може, той малий вгмониться, а потім можна буде щось і зробити.
- На деякий час припиняєте грати в гру.
- Знаходите правила поведінки в спільноті гри, і якщо ці правила забороняють цькування, поскаржитесь на злісну поведінку через інструмент подання скарг у грі.

Сценарій 4

Усім класом створіть реалістичний сценарій на основі ситуації, про яку хтось із вас чув, а потім придумайте варіанти, як реагуватимуть спостерігач і той, хто буде діяти!

Помічники мають вибір!

Часто учні хочуть допомогти людині, яка стала об'єктом цькування, але не знають, як це зробити. Ця вправа покаже їм, що вони мають вибір. Вони зможуть побачити приклади й спробувати створити власні позитивні відповіді.

Цілі для учнів

- ✓ **Зрозуміти**, що бути тим, хто допомагає, — це вибір.
- ✓ **Дізнатися** про різні способи допомоги в конкретних ситуаціях.
- ✓ **Навчитися** вибирати, як реагувати, використовуючи різні можливості, які вони вважають безпечними та відповідними.
- ✓ **Створити** власну відповідь (реакцію) на ситуацію.

Обговорення

Коли ви бачите, що хтось ображає іншу людину в Інтернеті, через що такий людині соромно або вона почувається ізольованою, коли її висміюють, не поважають, ображають тощо, у вас завжди є вибір. По-перше, ви можете вирішити бути тим, хто допомагає, а не просто спостерігає, і допомогти жертві. По-друге, якщо ви вирішили допомогти, ви маєте різні варіанти дій.

Найголовніше знати, що людині, яку ображають, дійсно може допомогти можливість бути почутою, якщо їй погано, або якщо вона знатиме, що хтось про неї думає.

Водночас не всі відчують у собі сили заступитися за когось **публічно**, чи то в Інтернеті, чи у шкільній їдальні. Якщо вам це до снаги, вперед! Ви можете...

- Висміяти негідну поведінку (але не людину) саме тоді, коли вона має місце, сказавши, що це не круто.
- Сказати пізніше щось добре про людину, яку ображають, у пості або у коментарях.
- Попросити друзів також сказати щось приємне людині, яку ображають, в онлайні.
- В реальному житті ви можете запросити таку людину разом погуляти або сісти поряд із нею за обідом.

Якщо вам некомфортно допомагати публічно, це не проблема. Ви також можете підтримати людину, яку ображають, **так, щоб ніхто про це не знав**. Ви можете...

- Запитати, як ця людина почувається, в SMS або приватному повідомленні.
- Сказати щось доброзичливе або приємне в анонімній публікації, коментарі або приватному повідомленні (якщо ви використовуєте додатки або сервіси, що дозволяють вам залишатися анонімним).
- Тихенько поговорити з такою людиною в коридорі і сказати їй, що ви її підтримуєте і за потреби готові поговорити після школи або телефоном.
- Сказати такій людині, що, на вашу думку, така образлива поведінка є неправильною, і запитати її, чи хоче вона поговорити про те, що сталося.

Неважливо, як саме ви хочете допомогти. Ви завжди можете **поскаржитися** на те, що ви бачили, публічно або приватно. Наприклад, ви можете поскаржитися на цькування через веб-сайт або додаток, або розповісти про те, що відбувається, дорослому, якому ви довіряєте та який зможе вплинути на цю ситуацію й допомогти людині, яку ображають.

Практичне завдання

Необхідні матеріали

- Дошка або фліпчарт з великим білим аркушем, на який учні можуть ліпити свої стікери з нотатками.
- Роздатковий матеріал: «Помічники мають вибір!» (один для кожного учня або хоча б один на групу)
- Стікери для нотаток для кожної групи учнів

Можливі модифікації для 2–3 класів. Сценарії на аркуші з вправами можуть бути досить довгими, і вашим учням може бути важко їх читати самостійно в групах. Тож ви можете прочитати сценарії усього класу, а потім дати можливість учням створити свої варіанти реакції на ситуацію в групах.

Виконуючи це завдання, ми спробуємо зрозуміти, що значить бути тим, хто допомагає, тож припустимо, що весь клас вирішив допомогти людині, яку ображають.

1. Розділіть клас на групи по п'ять учнів у кожній

Кожна група має обрати одного учня, який буде читати, і одного учня, який буде писати.

2. Учні у групах читають і обговорюють складні ситуації

На наступній сторінці аркуша представлені три ситуації.

Поки йде обговорення у групах, вчитель ділить дошку або фліпчарт на дві великі частини: «Публічна підтримка» і «Прихована підтримка».

3. Групи вибирають або створюють два власних види реакції кожного типу

Учні можуть працювати зі зразками реакцій, представленими в розділі «Обговорення», або створити власні.

4. Учні пишуть вибрані ними варіанти на дошці і читають їх уголос для усього класу

Після цього вчитель може провести обговорення у класі, виходячи з варіантів, вибраних учнями.

Висновки

Часто коли ви бачите, як когось ображають або залякують, ви хочете допомогти, але не завжди знаєте, як це зробити. Тепер ви знаєте багато способів допомогти людині, яку ображають, а також знаєте, що у вас є можливості підтримати таку людину таким чином, щоб вам самим було комфортно. Ви маєте можливість допомагати людям так, як вам зручно!

Помічники мають вибір!

Учні розбились на групи, і тепер кожна група має вирішити, **яким чином** вона хоче допомагати людям. Попросіть одного бажуючого у вашій групі робити записи (на стікерах для нотаток), і ще одного бажуючого попросіть читати. Учень читає вголос опис першої ситуації, після чого групи мають п'ять хвилин, щоб обговорити кожну ситуацію та вирішити, як вони підтримають людину, яку ображають, відкрито та приховано. Учень, який робить записи, записує рішення груп на двох стікерах для нотаток і розміщує один стікер у стовпці «Публічна підтримка», а інший – у стовпці «Прихована підтримка» на дошці. Приймаючи рішення, використовуйте ідеї, які ви щойно обговорювали всім класом, АБО вигадайте власний спосіб допомогти людині, яку ображають. Повторіть цей процес для ситуацій 2 і 3.

Примітка. Не існує якогось одного вірного способу підтримати людину, яку ображають, тому що всі люди (і ті, кого ображають, і ті, хто за цим спостерігає) різні, і кожна ситуація є унікальною. Ми просто випробовуємо різні варіанти допомоги.

Ситуація 1

Учень публікує відео, де він співає кавер на пісню відомого поп-співака. Інші учні починають публікувати під відео злі коментарі. Що ви зробите, щоб підтримати учня, який опублікував це відео? Розгляньте деякі ідеї, представлені на попередній сторінці, або виберіть власну реакцію вашої групи.

Ситуація 2

Учень надсилає іншому учню скріншот коментаря, опублікованого вашим другом, і додає неприємний жарт про нього. Цей скріншот публікують знову і знову, і він стає вірусним у школі. Що ви зробите, щоб підтримати учня, коментар якого був сфотографований і розповсюджений? Виберіть одну з ідей, які ми щойно обговорювали усім класом, або продумайте власний варіант реакції.

Ситуація 3

Ви дізналися, що якийсь учень з вашої школи створив фальшивий обліковий запис у соцмережі, використовуючи ім'я іншого учня, і тепер публікує в ньому фото й меми, які ображають інших учнів, учителів і школу. Що ви зробите, щоб підтримати учня, особу якого використовують таким неприйнятним чином? Розгляньте ідеї, представлені на попередній сторінці, або створіть власну реакцію.

Ви бачите щось, що вас засмучує: що робити?

Учні вчаться тому, що якщо вони бачать зображення або відео, які їх засмучують, вони мають довіряти своїм відчуттям, відмовитися від їх подальшого перегляду і поговорити про те, що вони побачили, з дорослим, якому вони довіряють.

Спеціальна примітка для вчителів. Оскільки діти в молодших класах початкової школи проводять в Інтернеті менше часу, ніж старші діти, це завдання має допомогти молодшим дітям навчитися правильно реагувати на зображення або повідомлення, які їх засмучують. Якщо дитина все ж натрапить в Інтернеті на контент або повідомлення, які її засмутять, і пізніше розповість вам про це в приватній розмові, виконайте наступні дії:

1. Подякуйте дитині за те, що вона вам про це розповіла, і запевніть її, що вона зробила правильно, звернувшись до вас.
2. Вислухайте дитину і повірте тому, що вона розповідає. Якщо вам це комфортно робити, ви можете обережно запитати про подробиці, але не тисніть на дитину. У цій ситуації ваше завдання – вислухати дитину, а не бути слідчим.
3. Якщо дитина каже, що цей контент їй показала доросла людина або що мав місце неприйнятний контакт, повідомте про те, що ви почули, адміністрації школи з усією повагою до чутливої інформації, адже головне – це турбота про дитину.
4. Подбайте про те, щоб адміністрація довела цю справу до кінця.

Цілі для учнів

- ✓ **Навчитися** розпізнавати контент, який їх засмучує.
- ✓ **Зрозуміти**, що треба робити, коли вони натрапляють на такий контент.
- ✓ **Скласти план**, щоб обговорити те, що їх засмучує, з дорослим, якому вони довіряють.

Обговорення

Переглядати зображення або відео на телефоні, планшеті або комп'ютері може бути дуже цікаво й весело. Кивніть, якщо ви коли-небудь переглядали зображення або відео на телефоні, планшеті або комп'ютері. [Зверніть увагу на кількість кивків.]

- З ким ви це дивитесь? («З родиною». «З друзями». «З однокласниками».)
- Що саме ви любите дивитися? (Різні відповіді).
- Як ви відчуваєтеся, коли дивитесь це? («Я у захваті». «Я щасливий». «Я розслаблений»).

Зображення й відео не **завжди** весело дивитися. Клацніть пальцями, якщо вам колись доводилося дивитися щось нудне. Або незрозуміле. Або страшне. [Зверніть увагу на кількість клацань.]

Подумайте про ситуацію, коли ви були дуже засмучені (не тільки коли ви переглядали щось на планшеті або по телевізору, а взагалі про **будь-яку** ситуацію, коли ви були засмучені). Вам не потрібно говорити, що сталося. Я наведу вам кілька прикладів того, що можуть фізично відчувати люди, коли вони засмучені. Підніміть руку, коли почуєте про те, що відчувало **ваше** тіло, коли ви

були засмучені. *[Робіть паузу після назви кожного фізичного відчуття...]* Обличчя палає. Серце калатає. Долоні спітніли. Щось крутить у шлунку. Прискорене дихання. Ці відчуття виникають у вашому тілі, вірно?

А тепер клацніть пальцями, якщо ви коли-небудь бачили зображення або відео, яке вас засмутило. *[Зверніть увагу на кількість клацань.]* Ця вправа допоможе вам зрозуміти, що робити, якщо ви бачите зображення або відео, які вас засмучують.

Якщо хтось показує вам зображення або відео, яке вас засмучує, ви можете відмовитися дивитися. Це називається розвитком навичок відмови, і це є дуже важливим.

Отже, які слова ви можете використовувати, щоб відмовитися від перегляду неприємного зображення або відео? («Будь ласка, припини». «Мені це не подобається». «Я не хочу на це дивитися»). *[Запишіть ідеї учнів на дошці.]*

- Поверніться до свого сусіда й попрактикуйтеся вимовляти одну із цих фраз. Говоріть впевнено і з повагою.

Дайте учням можливість попрактикуватися казати дві або три різні фрази.

- Через що нам може бути складніше відмовитися? («Якщо інша людина не хоче нічого слухати». «Якщо вона продовжує показувати вам схожі речі». «Якщо ви боїтеся або соромитеся відмовитися». «Якщо інша людина старша за вас»).

Це дуже важливий спосіб проявити сміливість (відсилання до уроку 1).

Іноді, самотійно користуючись телефоном, планшетом або комп'ютером, ви можете випадково побачити щось, що вас засмучує.

Кивніть, якщо з вами таке траплялося. *[Зверніть увагу на кількість кивків.]*

- Що ви повинні робити, якщо випадково побачите щось подібне? («Закрити». «Вимкнути»).

- Що робити, якщо хтось показав це вам? («Я не хочу на це дивитися». «Мені від цього стає зле»).

Якщо ви не можете або не хочете відмовлятися, ви можете розповісти про те, що трапилося, дорослому, якому ви довіряєте. Дорослі допоможуть подбати про вас і вашу безпеку. Кому з дорослих ви довіряєте? (Різні відповіді). Коли ви розповідаєте про те, що трапилося, дорослому, не забувайте бути наполегливим. Розкажіть їм про те, що трапилося; говоріть упевнено і з повагою.

А тепер ми потренуємося розповідати про щось дорослим.

Практичне завдання

Необхідні матеріали

- Спокійна музика
- Сценарії (наступна сторінка)

Думаємо під музику

1. Поясніть класу правила:

- А. «Я прочитаю сценарій».
- Б. «Я увімкну музика на 30 секунд».
- В. «Поки грає музика, ходіть навколо й думайте, що б ви сказали, розповідаючи про цей сценарій дорослому».
- Г. «Коли музика зупиниться, знайдіть собі пару й попрактикуйтеся розповідати про це один одному».

2. Виберіть сценарій та увімкніть музику.

3. Зупиніть музику.

4. **Послухайте, як учні практикуються.** Виберіть одну пару учнів, щоб продемонструвати те, що вони сказали, класу.

5. **Викличте ще кілька учнів**, щоб вони розповіли класу, що б вони зробили в такій ситуації.

6. **Повторіть дії 2–5** з використанням інших сценаріїв, наскільки це дозволить час.

Сценарії

Сценарій 1. Якась людина показує вам кліпи з комедійного шоу, яке вона вважає смішним, але вам від цього стає некомфортно.

Сценарій 2. Ваш брат показує вам відеозаписи автомобільних аварій. Йому смішно, коли ви кажете «Годі!».

Сценарій 3. Один із членів вашої родини постійно грає в ігри, у яких багато стрілянини. Спочатку вам це подобалося, але тепер це починає вас турбувати.

Сценарій 4. Ви граєте у гру з кількома іншими людьми й бачите, що один з них дуже грубо поводить з іншим гравцем.

Сценарій 5. Ваш двоюрідний брат «зависає» у вас вдома, і ви разом дивитесь відео. Він починає дивитися відео, у якому є голі люди.

Висновки

Ви можете бачити у своєму реальному житті та в Інтернеті речі, від яких вам стає некомфортно. Якщо вам неприємно бачити щось, що ви бачите, постарайтеся відмовитися від перегляду цього за допомогою слів. Крім того, завжди розповідайте про побачене дорослим, щоб вони могли допомогти всім залишатися в безпеці.

Коли ви стикнулися з тим, що вас засмучує, в Інтернеті: що робити?

Учні вчаться виявляти неприйнятний контент в Інтернеті й дізнаються, як можна відмовитися від його перегляду. Учні також вчаться скаржитися на будь-який контент, у якому хтось заподіяв або збирається заподіяти шкоду собі або іншим.

Спеціальна примітка для вчителів. Якщо під час або після цього заняття учень розповідає вам про випадок цькування, переслідування, жорстокого поведіння, погроз насильством або навіть суїцидальних думок, це зазвичай є проявом довіри, і дуже важливо виправдати цю довіру. Дослідження показують, що часто учні діляться з дорослими чутливою інформацією лише один раз. Якщо ця перша спроба поділитися не допомогла їм відчувати підтримку, учні не будуть намагатися зробити це знову.

Якщо дитина все ж таки розповіла вам про щось серйозне, виконаєте такі дії:

1. Подякуйте учневі за сміливість і скажіть йому, що ви якомога швидше поговорите з ним наодинці.
2. Після особистої зустрічі ще раз подякуйте йому й запевніть, що ви допоможете забезпечити його безпеку, або, якщо він розповідає про когось іншого, подбаєте про те, щоб ця людина отримала необхідну допомогу.
3. Вислухайте дитину і повірте тому, що вона розповідає. Якщо вам це комфортно робити, ви можете обережно запитати про подробиці, але не тисніть на дитину. У цій ситуації ваше завдання – вислухати дитину, а не бути слідчим. Якщо справа серйозна, повідомте про почуте адміністрацію школи й простежте за тим, щоб вони вжили відповідних заходів.

Цілі для учнів

- ✓ **Навчитися** виявляти контент, який їх засмучує.
- ✓ **Зрозуміти**, що вони можуть відмовитися дивитися такий контент.
- ✓ **Дізнатися** про деякі стратегії такої відмови.
- ✓ **Потренуватися** реалізовувати ці стратегії, у тому числі розповідати про щось дорослим.

Обговорення

Це завдання допоможе вам із ситуаціями, коли люди роблять, говорять або показують вам в Інтернеті речі, які вас засмучують або лякають.

Підніміть руку, якщо ви коли-небудь бачили в Інтернеті контент, коментарі або поведінку, яка вас засмучувала (це міг бути текст, фото або відео). [Зверніть увагу на кількість піднятих рук.]

Напишіть це речення на дошці й попросіть учнів переписати його та завершити: «Мене в Інтернеті засмутило наступне: _____». На аркуші паперу напишіть кілька прикладів, які завершують речення, написане на дошці.

Поки учні пишуть, пройдіться по класу і подивіться на їхні відповіді. Запитайте кількох учнів, не чи хочуть вони поділитися своїми відповідями з класом.

Ви маєте право почуватися в Інтернеті так само безпечно й комфортно, як і тут, у школі. Ви самі вирішуєте, що вам дивитися й з ким спілкуватися в Інтернеті. Ви можете відмовитися від перегляду того, що вас засмучує. Це заняття має допомогти вам навчитися відмовляти; це має вміти кожен.

Отже, як ви можете відмовитися від того, що вас засмучує?

Подивіться, чи зможуть вони навести якісь з цих прикладів: «Вимкнути пристрій».

«Видалити повідомлення, які вам надсилають». «Заблокувати або видалити відправників». «Сказати їм, що вам це не подобається, що б це не було».

Переконайтеся, що вони почули всі ці варіанти. Заохочуйте учнів ділитися конкретними прикладами того, як вони можуть відмовитися від контенту на різних платформах. Це також дасть вам можливість більше дізнатися про досвід ваших учнів в Інтернеті для майбутніх обговорень. Щоб досягти максимальної довіри й ефективного спілкування, намагайтеся нікого не засуджувати.

Іноді люди продовжують робити речі, які вас засмучують, або ви все ще відчуваєтеся засмученим через щось, чого вже нема. Іноді ви можете не знати, як поводитися в тій чи іншій ситуації, і це нормально. Багато **дорослих** теж не знають, як упоратися з деякими ситуаціями. Що ви могли б зробити у цій ситуації? *Подивіться, чи назвуть вони це самі: «Звернутися по допомогу до дорослого, якому я довіряю».*

Пам'ятайте, що якщо ви відмовилися від чогось, це не означає, що ви не можете також поскаржитися на такий поганий контент або поведінку. Ви точно можете зробити і те, й інше.

Якщо вам потрібна допомога, і ви розповідаєте про те, що трапилося, дорослому, але він не може вам допомогти, що вам робити? («Знайти іншого дорослого, щоб розповісти про те, що трапилося»). Я знаю, що ділитися тим, що трапилося, не завжди легко. Спеціалісти кажуть, що учні часто діляться тим, що трапилося, лише один раз. Тому я хочу сказати вам: продовжуйте розповідати про те, що трапилося, поки не знайдете дорослого, який дійсно вам допоможе.

Кому з дорослих тут, у школі, ви довіряєте і знаєте, що вони вам допоможуть? (Різні відповіді). Тут багато дорослих, з якими ви можете поговорити, якщо вам потрібна допомога.

Зараз ми потренуємося відмовляти й скаржитися, коли вас щось засмучує або лякає.

Практичне завдання

Необхідні матеріали

- Сценарії (наступна сторінка)
- Один аркуш паперу зі словом «Відмова».
- Один аркуш паперу зі словом «Повідомлення».

1. **Помістіть ці два знаки** у протилежних кінцях кімнати.
2. **Виберіть сценарій** зі списку й прочитайте його класу або вигадайте свій власний відповідний сценарій.
3. **Попросіть учнів подумати**, чи відмовилися б вони від сценарію самі, чи розповіли б про те, що трапилося, дорослому та чи попросили б про допомогу.
4. **Попросіть учнів перейти** в ту частину кімнати, яка відповідає тому, що вони зробили б.
5. **Нехай кожна група обговорить**, що б вони сказали або зробили, коли відмовлялися б або розповідали б дорослому, і чому.
6. **Викличте по одному учню** з кожної групи, щоб продемонструвати, як розповідати та відмовляти.
7. **Повторіть** це з іншим сценарієм, якщо дозволяє час.

Сценарії

Сценарій 1. Ваш друг постійно використовує погані слова в чатах.

Сценарій 2. Ви постійно бачите сексистські заяви у стрічці коментарів.

Сценарій 3. Хтось глузує з фото, на якому є ви.

Сценарій 4. Хтось каже про вас щось расистське.

Сценарій 5. Хтось просить вас надіслати йому світлину, де ви оголені.

Сценарій 6. Ви бачите публікацію про те, що хтось збирається принести до школи зброю.

Висновки

Ви можете побачити в Інтернеті речі, які лякають (наприклад, хтось говорить, що збирається зробити щось, що може заподіяти шкоди йому самому або комусь іншому). У таких ситуаціях негайно треба розповісти про це дорослим, щоб вони могли допомогти всім залишатися в безпеці

Що робити з недоброзичливим контентом

Учні практикуються правильно реагувати на щось образливе, що вони можуть побачити або почути у відео, онлайн-грі або в телепередачі.

Цілі для учнів

- ✓ **Зрозуміти**, що відчувати страх або смуток, коли ви бачите щось, що вас засмучує, на екрані (або в житті) — це нормально.
- ✓ **Знати**, що вони можуть відмовитися дивитися на те, що їх засмучує, по телевізору, грі або у відео.
- ✓ **Зрозуміти**, як відмовитися від перегляду контенту, який викликає занепокоєння.
- ✓ **Визначити**, з ким вони можуть поговорити, якщо побачать щось, що їх засмучує.

Обговорення

Які ваші улюблені телепередачі або онлайн-відео? [Попросіть бажаних поділитися своїми відповідями.] Чому вам подобаються ці передачі? («Вони смішні». «Вони динамічні, пригодницькі тощо»). Які емоції у вас виникають, коли ви їх дивитесь? («Радість». «Захоплення»).

Зазвичай нам **подобається** дивитися телевізор або онлайн-відео, тому що вони розважають нас, чи не так? Хто знає, що означає слово «розважальний»? [Попросіть бажаних відповісти.]

Коли щось розважальне, воно викликає у вас гарний настрій, і ви насолоджуєтесь переглядом. Розважальний контент може розвеселити вас або допомогти розслабитися. Також він може бути цікавим, тому що ви дізнаєтеся щось нове, або захоплюючим, і вам дуже хочеться знати, що буде далі.

Але іноді контент може **не** бути розважальним, тому що в ньому страждають люди чи тварини, або хтось дуже злий і страшний, або щось змушує вас нервувати чи сумувати. Чи може хтось розповісти мені про відео або передачу, які не були розважальними, і чому? [Попросіть бажаних відповісти.]

Сьогодні ми будемо практикуватися у тому, що ви можете зробити наступного разу, коли побачите або почуєте щось, що вас засмучує, по телевізору або в Інтернеті.

- Якщо ви дивитесь телепередачу або відео на самоті й бачите або чуєте щось, що вас засмучує, ви можете вимкнути це. [Напишіть на дошці «Вимкнути».]
- Якщо ви вимкнули це відео, але все ще засмучені, знайдіть дорослого, якому ви довіряєте, і поговоріть із ним про те, що ви побачили та що ви відчули у зв'язку з цим. [Напишіть на дошці «Поговорити з дорослим, якому можна довіряти».]
- Якому дорослому ви довіряєте та могли б із ним поговорити? [Запишіть ідеї учнів у розділі «Дорослий, якому можна довіряти» на дошці.] (Можливі відповіді: мама, тато, опікун, вчитель тощо).
- Якщо ви дивитесь телепередачу або відео в Інтернеті з друзями або родичами й бачите або чуєте щось, що вас засмучує, ви можете сказати, що ви відчуваєте. [Напишіть на дошці «Не мовчати».]

- Наприклад, ви можете сказати: «Ця передача страшна. Давайте подивимося щось інше». Що ще ви могли б сказати? [Запишіть ідеї учнів на дошці в розділі «Не мовчати».] (Можливі відповіді: «Я не хочу це дивитися, тому що це мене засмучує»; «Давай подивимося те, що подобається нам обом»).

Якщо ви сказали про це, а хтось продовжує показувати вам щось, що вам не подобається, ви завжди можете вийти з кімнати й розповісти про цей дорослому, якому ви довіряєте.

Практичне завдання

Давайте попрактикуємося не мовчати, коли ви бачите або чуєте щось, що вас засмучує, по телевізору, у грі або відео, і говорити про це з дорослим, якому ви довіряєте. [Допоможіть учням розбитися на пари.]

Я буду читати сценарій, а ви по черзі зі своїм партнером будете відпрацьовувати те, що ви б зробили в такій ситуації. Давайте виконаємо перший варіант разом.

Виберіть сценарій з наведеного нижче списку й попросіть учнів у парах вирішити, як вони реагували б. Через кілька хвилин попросіть бажаних поділитися результатами обговорення. Повторіть це з іншими сценаріями, якщо дозволяє час.

Сценарії

Сценарій 1. Ви дивитесь онлайн-відео з членом родини. Людина на відео використовує лайку і говорить неприємні речі, які вас засмучують. Ви вирішуєте сказати про це. Що саме ви скажете? [Розкажіть про це своєму партнеру.]

Сценарій 2. Ви дивитесь нове телешоу на самоті. Десь у середині першого епізоду відбувається щось дуже страшне. Жаж! Ви не можете викинути це з голови, і тепер ви переконані, що це може трапитися з вами. Ви вирішуєте вимкнути це шоу і розповісти про це дорослому, якому ви довіряєте. [Поверніться і розкажіть своєму партнерові, кому б ви розповіли і що б ви сказали.]

Сценарій 3. Ви дивитесь онлайн-відео зі своїми друзями. Один з друзів показує відео з голими людьми. Вас це засмучує. Ви не знаєте, що відчувають ваші друзі, але ви більше не хочете дивитися це відео. Ви вирішуєте сказати про це. [Поверніться і розкажіть своєму партнеру, що саме ви скажете.]

Сценарій 4. Ви граєте в багатокористувацьку онлайн-гру і бачите, що один із гравців навмисно псує гру іншим гравцям. Хтось просить його не робити цього, але він просто сміється. [Поверніться і розкажіть своєму партнеру, що ви скажете з цього приводу.]

Сценарій 5. Ваші двоюрідні брати грають у відеоігри, в яких багато стрілянини. Багато людей зазнають травм. Ви просите їх пограти в якусь іншу гру, але вони вас ігнорують. [Поверніться й розкажіть своєму партнеру, що ви зробите в цій ситуації.]

Сценарій 6. Ви в гостях у друга й чуєте по телевізору новину, від якої вам стає дуже сумно. Коли ви повертаєтесь додому, ви вирішуєте поговорити про це з дорослим, якому ви довіряєте. [Поверніться й розкажіть своєму партнеру, кому б ви розповіли про це та що б ви сказали.]

Висновки

Якщо гра, відео або телепередача вас засмучують, можна їх не дивитися.

- Якщо ви самі, вимкніть те, що вас засмучує.
- Якщо ви все ще засмучені, поговоріть з дорослим, якому ви довіряєте.
- Якщо хтось вам це показує, не мовчіть і скажіть, що ви відчуваєте.
- Якщо ви про це сказали, а вам продовжують це показувати, просто підіть та/або розкажіть про цей тому, кому довіряєте.

Що робити, якщо ви натрапили на погану поведінку в Інтернеті

Учні дізнаються про те, що поведінка, добра або зла, це просто поведінка, як у мережі, так і в реальному житті. Вони навчаться реагувати на грубість так, щоб уникати скандалів і ескалації конфлікту.

Цілі для учнів

- ✓ **Зрозуміти**, як зловмисна поведінка в Інтернеті може спричинити конфлікти у школі.
- ✓ **Визначити** способи запобігання ескалації конфліктів в Інтернеті.

Обговорення

Які існують причини того, що люди поведуться погано по відношенню один до одного в Інтернеті? («Плітки». «Неповага». «Нерозуміння». «Підлість»).

Люди можуть вступати в конфлікти в Інтернеті з різних причин. Ми можемо уникнути багатьох неприємностей, просто намагаючись проявляти доброту до інших або просто не беручи участь у конфліктах. Іноді конфлікти виникають через те, що трапилося у школі. Але буває й так, що люди просто говорять або роблять погані речі без причини. Клацніть пальцями, якщо ви колись бачили або чули про те, що хтось зробив якусь таку підлість: *[Зверніть увагу на кількість клацань.]*

- Хтось публікував зневажливі коментарі до фото або відео.
- Хтось поширював плітки або неправду про когось.
- Хтось прикидався кимось іншим, щоб завдати цій людині неприємностей.
- Хтось обзивався.
- Хтось казав щось расистське або гомофобне.

Підніміть руку, якщо хтось колись так підло поведився з **вами** в Інтернеті. *[Зверніть увагу на кількість піднятих рук.]*

- Як би ви почувалися, якби хтось сказав або зробив вам щось підле в Інтернеті? («Розлюченим». «Сердитим». «Сумним». «Засмученим»).
- Як ви гадаєте, чи виникло б у вас коли-небудь бажання помститися? («Так». «Ні»).

Це нормально – відчувати злість, коли вам здається, що хтось вчинив підло. Бажання помститися може бути дуже сильним. Подумайте про те, які наслідки може мати спроба помститися комусь. *[Дайте учням час подумати.]* Поверніться й розкажіть своєму сусіду про свої ідеї. *[Через хвилину викличте кілька учнів, щоб вони відповіли.]* («Почнеться велика бійка». «Скандал». «До цього буде залучено багато людей». «Почнуться неприємності»).

Відповідати на грубу поведінку ще більш грубою поведінкою – це є розповсюджений спосіб виникнення або поширення конфліктів в Інтернеті. Якими ще способами ви можете відповісти на грубу поведінку, щоб не викликати конфлікт? («Не звертати уваги». «Попросити людину припинити це». «Заблокувати або видалити людину»).

Коли ви сердитесь або засмучені, буває легко сказати або зробити щось грубе

по відношенню до іншої людини. Важливо заспокоїтися, перш ніж щось робити. Одна зі стратегій заспокоєння – це зробити кілька повільних глибоких вдихів. *Нехай клас потренується робити кілька повільних, глибоких вдихів разом.* Які ще стратегії ви використовували, щоб заспокоїтися, коли ви були сердиті або засмучені? («Лічити у зворотному порядку». «Сказати собі не хвилюватися». «Думати про щось радісне»).

Що б ви відчули, якби побачили, як хтось погано поводить з іншою людиною в Інтернеті? («Лють». «Занепокоєність через те, що це може трапитися і із мною». «Смуток». «Розвагу»).

- Що відбувається, коли люди, які бачать грубу поведінку, нічого не кажуть, сміються або приєднуються до неї? («Вони захочують ще більш грубу поведінку». «Вони змушують людей почуватися небажаними». «Вони самі поводяться підло»).
- Що може відбутися, коли люди протистоять підлій поведінці? («Люди зрозуміють, що це не нормально». «Люди стануть добрішими та матимуть більше поваги один до одного»).

Клацніть пальцями, якщо ви коли-небудь допомагали комусь, до кого погано ставилися? [Зверніть увагу на кількість клацань. Викличте кілька учнів, щоб вони розповіли про те, як вони допомогли іншим людям.] Що ви відчуваєте, коли допомагаєте комусь? («Це приємно»).

Що потрібно зробити, якщо ви не відчуваєтеся комфортно й безпечно, коли намагаєтеся протидіяти підлій поведінці, яку ви бачите? («Звернутися по допомогу до дорослого»).

А тепер ми потренуємося реагувати на підлу поведінку, яку ми бачимо в Інтернеті.

Практичне завдання

Необхідні матеріали

- Аркуш із вправами. «Що робити, якщо ви стикнулися з поганою поведінкою в Інтернеті» (по одному на групу з 3–4 учнів)

1. Розбийте учнів на групи по 3–4 особи і видайте кожній групі аркуш із вправами.
2. Нехай кожна група заповнить розділ А аркуша з вправами.
3. Нехай групи обмінюються аркушами з вправами.
4. Нехай кожна група заповнить розділ Б нового аркуша з вправами.
5. Попросіть кожную групу розповісти усьому класу, що вони написали.

Висновки

Коли ви стикаєтеся з грубою поведінкою в Інтернеті, важливо реагувати на неї належним чином. Якщо ви спробуєте відповісти на неї такою ж грубою поведінкою, ви можете розв'язати конфлікт або погіршити ситуацію, як в Інтернеті, так і в школі. Якщо ви зупинитеся на хвилинку і заспокоїтеся, і лише потім відповісте іншим чином, ви зможете уникнути конфлікту.

Якщо хтось **продовжує** грубіянити вам, а ви не знаєте, як змусити його припинити це, вам слід звернутися по допомогу до дорослого.

Що робити, якщо ви натрапили на погану поведінку в Інтернеті

Розділ А

Запишіть одну ситуацію, з якою ви могли б стикнутися, якби хтось грубо поведився в Інтернеті.

Розділ Б

Як би ви відреагували, якби це трапилося з вами?

Чому б ви так відреагували?

Як би ви відреагували, якби побачили, що це відбувається з кимось іншим?

Чому б ви так відреагували?

Коли треба звертатися по допомогу

У цьому посібнику ми регулярно згадували одну пораду, яка насправді стосується будь-яких дій в Інтернеті. Якщо учні стикаються з чимось, що змушує їх почуватися ніяково або ще гірше, заохочуйте їх розповідати про це: бути сміливими й поговорити з кимось, кому вони довіряють, хто може допомогти, у тому числі з вами, директором або батьками. Цьому навчають усі уроки, але для зручності нижче наведено обговорення в класі, присвячене конкретно принципу «Сумніваєшся? Спитай!». Далі описано декілька ситуацій, у яких може допомогти поговорити про це.

Важливі примітки для вчителів.

1. Протягом багатьох поколінь дітей вчили «не ябедничати», і це стало соціальною нормою, але спеціалісті із запобігання цькуванню докладають багато зусиль до того, аби допомогти дітям зрозуміти різницю між «ябедничанням» і зверненням по допомогу. Допоможіть своїм учням зрозуміти, що звернутися за підтримкою, коли в Інтернеті відбуваються образливі події, — це не «ябедничати»; це означає просити допомоги для себе або однолітків, коли вам завдають шкоди.
2. Якщо ви будете відкрито говорити про це в класі й нагадувати учням про те, що ви завжди готові прийти на допомогу, вони будуть більш ініціативними та охочіше розповідатимуть про те, що з ними трапляється.
3. У ході обговорення, наведеного нижче, щоразу, коли учні розповідають про випадки, коли вони зверталися по допомогу до дорослих, стежте за тим, щоб тон розмови був таким, щоб вони пишалися тим, що вжили заходів, а також своєю сміливістю, тим більше що вони виступають перед однолітками.

Цілі для учнів

- ✓ **Визнати**, що звернутися по допомогу для себе або інших є ознакою сили.
- ✓ **Разом розглянути** ситуації, в яких обговорення може реально допомогти.

Обговорення

Ось повний перелік ситуацій, з якими ви можете стикнутися в Інтернеті. Можливо, ми не зможемо розглянути всі ці ситуації. Я прошу вас піднімати руки, коли щось зі списку нагадає вам ситуацію, у якій опинилися ви, щоб ми могли обговорити разом, що робити в такій ситуації.

Практичне завдання

Необхідні матеріали

- Роздатковий матеріал (вибраний відповідно до класу, по одному для кожного учня):
 - Сценарії для 2–3 класів
 - Сценарії для 4–6 класів

Ознайомтеся з наведеними нижче сценаріями, щоб завершити завдання.

Примітка для керівництва шкіл. Корисно було б створити в школі групу учнів-лідерів, які були б наставниками для молодших школярів у подібних ситуаціях в Інтернеті. Це може бути дуже ефективним способом навчання та взаємодії з молодшими учнями. Якщо у вашій школі вже є група учнів-наставників, попросіть їх розглянути описані вище сценарії з молодшими школярами й поділитися власним досвідом дій у таких ситуаціях.

Висновки

Можливо, це не завжди так **виглядає**, але вміння попросити про допомогу, коли ви не впевнені, що робити, — це сміливий вчинок. Якщо це робиться для того, щоб допомогти вам або комусь забути про образу або запобігти заподіяння шкоди, це і розумно, і мужньо.

Сценарії для 2–3 класів

- 1. Прочитайте про себе цей список.** Поки ви це робите, подумайте, чи потрапляли ви в якусь із таких ситуацій, чи хотіли ви звернутися по допомогу до дорослого в такій ситуації та чи зробили ви це.
- 2. Підніміть руку,** якщо ви хочете нам розповісти, що ви зробили (або не зробили) і чому. Якщо хтось вже вибрав одну з таких ситуацій, подивіться, чи є якась інша ситуація, про яку ми можемо поговорити.
- 3. Давайте обговоримо такі ситуації.**

Сценарії

Сценарій 1. Вам потрібна допомога: ви не можете запам'ятати пароль.

[Попросіть когось із батьків або старших родичів допомогти вам створити й запам'ятати новий пароль.]

Сценарій 2. Іншому гравцю дуже подобається ваш скін, і він пропонує заплатити за нього ігрові гроші. Що ви вирішите?

Сценарій 3. Ви побачили справжню підлу поведінку у відео й не знаєте, що із цим робити.

Сценарій 4. Інший гравець запитує вас, скільки вам років і де ви живете. Чи скажете ви йому це?

Сценарій 5. Друг показує вам дуже жорстоке відео, в якому хтось постраждав. Що ви зробите?

Сценарій 6. Ви хочете якось відреагувати на дуже злий коментар, який бачите в Інтернеті. Що ви зробите?

Сценарій 7. Хтось на дитячому майданчику починає глузувати з іншої дитини, тому що та не має телефона, і дитина дуже засмучується.

Сценарій 8. Ви дивитеся відео з героями мультфільму, і раптом посередині нього з'являється щось дуже страшне.

Сценарії для 4–6 класів

- 1. Прочитайте про себе цей список.** Поки ви це робите, подумайте, чи потрапляли ви в якусь із таких ситуацій, чи хотіли ви звернутися по допомогу до дорослого в такій ситуації та чи зробили ви це.
- 2. Підніміть руку,** якщо ви хочете нам розповісти, що ви зробили (або не зробили) і чому. Якщо хтось вже вибрав одну з таких ситуацій, подивіться, чи є якась інша ситуація, про яку ми можемо поговорити.
- 3. Давайте обговоримо такі ситуації.**

Сценарії

Сценарій 1. У вас таке відчуття, що хтось зламав ваш обліковий запис. Що ви можете зробити, щоб повернути контроль? [Зайдіть у розділ допомоги додатка або сайту та виконайте усі описані там дії, щоб показати, що ви є власником облікового запису, потім увійдіть у систему та змініть пароль і не повідомляйте його нікому, крім батьків]

Сценарій 2. Ви підозрюєте, що вас намагаються ошукати, або ви вже стали жертвою шахрайства.

Сценарій 3. Інший гравець починає розпитувати вас про речі, які не мають ніякого відношення до гри, і це трохи дратує. Чи відповісте ви йому?

Сценарій 4. Ви чуєте, як хтось проявляє расизм в ігровому чаті.

Сценарій 5. Ви стурбовані тим, що могли поділитися чимось у мережі, чим не варто було ділитися (розкажіть нам, що це було, тільки якщо вам зручно про це говорити, але навіть якщо це не так, розкажіть нам, як ви вирішили цю ситуацію).

Сценарій 6. Ви бачили, як хтось погрожував почати бійку або заподіяти комусь шкоду.

Сценарій 7. Хтось публікує в Інтернеті дуже погані речі про себе, і це змушує вас непокоїтися про цю людину.

Повідомте про порушення онлайн

Використовуючи шкільне обладнання для демонстрації, клас переглядає, як повідомляти про неприйнятний контент і поведінку в додатках, а також розглядає різні типи контенту, вирішує, чи варто скаржитися на нього, і обговорює, чому варто або не варто.

Цілі для учнів

- ✓ **Дізнатися** про норми спілкування в спільнотах або правила використання додатків і сервісів.
- ✓ **Дізнатися** про наявність онлайн-інструментів, за допомогою яких можна повідомити про порушення.
- ✓ **Подумати** про те, коли використовувати такі інструменти.
- ✓ **Поговорити** про те, навіщо і коли повідомляти про порушення.

Обговорення

Коли в мережі з'являється грубий та інший неприйнятний контент, у людей є кілька варіантів дій. Виконуючи попереднє завдання, ми говорили про найважливіший з них: обговорити ситуацію з кимось, кому ви довіряєте. Це допоможе вам знайти найкращі способи допомогти. Ще один варіант — це поскаржитися на такий контент у додатку або сервісі, у якому ви цей контент виявили, що може допомогти видалити такий контент. Важливо привчити себе перевіряти умови використання або правила спілкування в додатках і використовувати їхні інструменти, щоб повідомляти про порушення.

Учні мають привчити себе робити скріншоти розмов або дій, які є шкідливими або підозрілими, до того як блокувати або повідомляти про порушення (оскільки через це історія дій може зникнути). Це гарантує, що дорослі, яким ви довіряєте, зможуть **побачити**, що сталося, і допомогти вирішити проблемну ситуацію.

Практичне завдання

Необхідні матеріали

- Аркуш із вправами: «Повідомте про порушення онлайн» (по одному для кожного учня)

1. Шукайте правила спільноти. Зберіть усі пристрої, які є у вашому класі. За наявності кількох пристроїв розділіть клас на групи. Разом знайдіть умови використання у принаймні трьох пов'язаних зі школою облікових записках і пошукайте правила стосовно переслідування або цькування.

2. З'ясуйте, як повідомити про проблему. Знайдіть у додатках або на сайтах інструменти для повідомлення про неприйнятний контент або поведінку. (Якщо в кімнаті є лише один пристрій або комп'ютер, групи учнів мають працювати з ним по черзі.)

3. Розгляньте сценарії. Усі сідають і всім класом розбирають ситуації, представлені на аркуші з вправами на наступній сторінці.

4. Ви б на це поскаржилися? Попросіть учнів підняти руки, якщо вони поскаржилися б на такий контент; потім попросіть їх підняти руки, якщо вони не поскаржилися б на нього.

5. Поясніть своє рішення. Попросіть когось із тих, хто поскаржився б, розповісти класу, чому він так зробив би; потім попросіть когось із тих, хто не поскаржився би, зробити те саме.

Примітка. Рідко буває тільки одна правильна відповідь або підхід. Переконайтеся, що всі про це знають, до початку обговорення в класі.

Висновки

Більшість додатків і сервісів мають інструменти, за допомогою яких можна повідомити про неприйнятний контент і/або заблокувати його. Використання цих інструментів може допомогти людям, їх спільнотам і самим платформам. Перш ніж блокувати або повідомляти про неприйнятний контент, завжди доцільно зробити скріншот, щоб у вас був запис про ситуацію.

Повідомте про порушення онлайн

Прочитайте кожний з наведених нижче сценаріїв і підніміть руку, якщо ви повідомили б про відповідне порушення у додатку або сервісі, де ви таке порушення виявили. Попросіть когось, хто повідомив би, і когось, хто не повідомляв би, пояснити, чому вони вибрали саме цей варіант, а потім обговоріть ці рішення з усім класом. (Усі повинні знати, що рідко буває лише один правильний вибір, тому обговорення є корисним. Ніхто не повинен почуватися погано через те, що він вирішив зробити. Навіть дорослі не завжди знають, коли і як повідомляти про це).

Ситуація 1

Інший учень розмістив групове фото в публічному обліковому записі, і вам не подобається, як ви на ньому виглядаєте. Ви б поскаржилися на це фото чи ні? Якщо ви знаєте, хто його розмістив, чи поговорите ви з цією людиною та чи попросите видалити це фото? Як ви можете відреагувати?

Ситуація 2

Хтось створив обліковий запис знайомого вам учня, використовуючи його ім'я та фото. З цього фото створили мем і намалювали на ньому вуса й інші дивні риси, перетворивши фото на жарт. Ви б поскаржилися на цей обліковий запис?

Ситуація 3

Хтось публікує багато злісних коментарів про учня з вашої школи, не називаючи його імені, але у вас є відчуття, що ви знаєте, хто це. Стали б ви скаржитися на ці коментарі, чи ні, і якщо так, як саме?

Ситуація 4

Учень створює обліковий запис із назвою вашої школи й розміщує фото учнів із коментарями, про які всі дізнаються. Деякі з цих коментарів є образливими для учнів, деякі є компліментами. Ви поскаржитесь на образливі коментарі, на весь обліковий запис або і на те, і на інше?

Ситуація 5

Одного разу ввечері ви помітили, що один з учнів залишив в Інтернеті коментар про те, що наступного дня у їдальні відбудеться бійка з іншим учнем. Чи поскаржитесь ви на цей коментар в Інтернеті, чи ні? Чи повідомите ви про це вчителю або директору наступного ранку, чи ні? Чи ви зробите і те, й інше?

Ситуація 6

Ви дивитесь мультфільм, і раптом у ньому з'являється дивний контент, який явно не підходить для дітей і змушує вас почуватися ніяково. Ви поскаржитесь на це чи ні?

Ситуація 7

Ви граєте в онлайн-гру з друзями, і хтось, кого ніхто з гравців не знає, починає з вами спілкуватися в чаті. Цей користувач не грубіянить, нічого такого, але ви його не знаєте. Ви проігноруйте його або поскаржитесь на нього?

